

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّآلِ مُحَمَّدٍ وَّعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

پنجم دبستان

فارسی
و
نگارش

راهنمای معلم

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

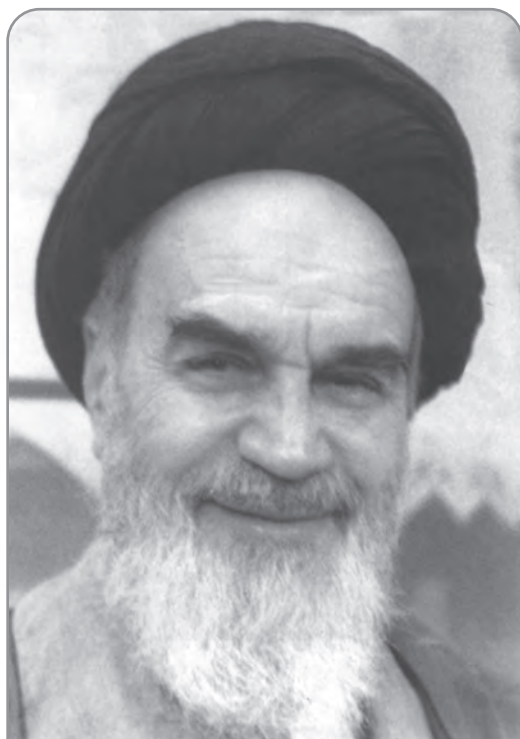

نام کتاب: راهنمای معلم فارسی و نگارش - پنجم دبستان - ۵۷۲۱
پدیدآورنده: سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف: دفتر تألیف کتاب‌های درسی
عمومی و متوسطه نظری
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف: فریدون اکبری شلدره، راحله
محمدی، پریچهر جبلی‌آده، ملاحت نجفی، محمدحسین نجفی،
معصومه فرهوش

مدیریت آماده‌سازی هنری: اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
شناسه افزوده آماده‌سازی: احمدرضا امینی (مدیر امور فنی و چاپ) - مریم نصرتی (صفحه‌آرا) -
سیده فاطمه محسنی، سیما لطفی، الهام جعفرآبادی، سپیده ملک‌ایزدی،
حمید ثابت کلاچاهی (امور آماده‌سازی)
نشانی سازمان: تهران خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)
تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کد پستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹،
وبگاه: www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir
ناشر: شرکت افست: تهران - کیلومتر ۴ جاده ابعلی، پلاک ۸، تلفن: ۷۷۳۳۹۰۹۳،
دورنگار: ۷۷۳۳۹۰۹۷، صندوق پستی: ۴۹۷۹ - ۱۱۱۵۵
چاپخانه: شرکت افست «سهامی عام» (www.Offset.ir)
سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ دوم ۱۴۰۳

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت جایی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکتیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

شابک ۵ - ۲۴۵۶ - ۵ - ۹۶۴ - ۹۷۸ - ISBN 978-964-05-2456-5

سرنوشت جامعه با دست پرتوان معلم رقم می خورد.

امام خمینی (ره)

پیشگفتار

- نمای کلی ساختار و محتوای فارسی
- جدول پیشنهادی بودجه‌بندی آموزش کتاب فارسی و نگارش پنجم

بخش اول: کلیات

- مقدمه/ ۲
- رویکرد برنامه درسی فارسی/ ۴
- اهداف برنامه درسی فارسی در پایه پنجم/ ۷
- آشنایی با ساختار و محتوای کتاب فارسی و نگارش/ ۹
- جدول نمایه ساختار و محتوای کتاب فارسی و نگارش/ ۱۰
- مهارت‌های زبانی کتاب فارسی و نگارش پنجم/ ۱۴
- مهارت خواندن/ ۱۸
- مهارت گوش دادن/ ۲۲
- مهارت سخن گفتن/ ۲۴
- مهارت نوشتن/ ۲۵

- نمایه‌روش‌های پیشنهادی تدریس درس‌های فارسی پنجم / ۴۰
- ارزشیابی پیشرفت تحصیلی / ۴۱

- جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکردی درس فارسی پایه پنجم / ۴۶-۴۹

بخش دوم: بررسی درس به درس

- مقدمه / ۵۱

- سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چندپایه / ۵۲
- ستایش :

- ای همه هستی ز تو پیدا شده / ۵۶

- فصل اول : آفرینش / ۵۸

- اهداف فصل اول / ۶۱

- درس اول : تماشاخانه / ۶۲

- درس دوم : فضل خدا / ۷۸

- فصل دوم : دانایی و هوشیاری / ۸۹

- اهداف فصل دوم / ۹۱

- درس سوم : رازی و ساخت بیمارستان / ۹۳

- درس چهارم : بازرگان و پسران / ۱۰۵

- درس پنجم : چنار و کدوئین / ۱۱۶

● فصل سوم : ایران من/ ۱۲۸

■ اهداف فصل سوم/ ۱۳۰

■ درس ششم :سرود ملی ... / ۱۳۱

■ درس هفتم : درس آزاد (فرهنگ بومی ۱) / ۱۴۱

■ درس هشتم : دفاع از میهن/ ۱۴۵

● فصل چهارم : نام آوران/ ۱۵۲

■ اهداف فصل چهارم/ ۱۵۴

■ درس نهم : نام آوران دیروز، امروز، فردا / ۱۵۵

■ درس دهم : نام نیکو/ ۱۶۳

■ درس یازدهم : نقش خردمندان/ ۱۷۳

■ درس دوازدهم : درس آزاد (فرهنگ بومی ۲) / ۱۷۹

● فصل پنجم : راه زندگی/ ۱۸۳

■ اهداف فصل پنجم/ ۱۸۵

■ درس سیزدهم : روزی که باران می بارید/ ۱۸۶

■ درس چهاردهم : شجاعت/ ۱۹۴

■ درس پانزدهم : کاجستان/ ۲۰۲

● فصل ششم : علم و عمل/ ۲۱۱

■ اهداف فصل ششم/ ۲۱۳

■ درس شانزدهم : وقتی بوعلی کودک بود/ ۲۱۵

■ درس هفدهم : کار و تلاش/ ۲۲۳

■ نیایش/ ۲۳۱

● پیوست (متن های شنیداری) / ۲۳۳

● منابع/ ۲۴۶

پیشگفتار

سیاس، پروردگار پاک و مهربان را
که توفیق خدمت در پهنه تعلیم و تربیت و
ارتقای برنامه درسی زبان فارسی را به ما
عطا فرمود.

اهمیت و جایگاه زبان فارسی به
عنوان میراثی ارجمند و حافظ وحدت و
هویت ملی، برکسی پوشیده نیست. زبان
فارسی پیام‌آور جلال و عظمت فرهنگ
ایرانی است، بدان سان که حکیمان دین‌باور
پهنه زبان و ادبیات فارسی با بهره‌مندی
از ظرایف آن، معارف باورشناختی دین
اسلام را به بن‌مایه‌های فرهنگی ایرانیان
پیوند زده‌اند و آثاری درخشان در گستره

تعالیم بشری پدید آورده‌اند.

کتاب فارسی پایه پنجم ابتدایی مبتنی بر برنامه درسی ملی و نیز
بر پایه چارچوب برنامه درسی فارسی، با رویکرد پرورش مهارت‌های
زبانی، سازماندهی و تألیف شده است، تا بتواند برای رشد آموزش
زبان فارسی و دستیابی به جایگاه والای آن در جهان علم، گامی مؤثر
بردارد.

کتاب راهنمای معلم نیز بر همین بنیاد و با توجه به اهداف زیر،
برای استفاده آموزگاران گرامی تدوین شده است:

■ تبیین رویکرد خاص آموزش کتاب فارسی، مبتنی بر
مهارت‌های زبانی و فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل)؛

■ ایجاد نگرشی نو در معلمان و حرکت صحیح از زبان آموزی به پهنه ادبیات فارسی؛
■ آشنایی معلمان با ساختار جدید کتاب فارسی و نگارش و به کارگیری خلاقانه
ریز مهارت‌های خواندن و نوشتن در فرایند یاددهی – یادگیری؛

■ گسترش و تعمیق دانش معلمان در چهار حوزه مهارت‌های زبانی (سخن گفتن،
گوش دادن، خواندن و نوشتن) و آموزش روشمند دانش‌آموزان، مبتنی بر اهداف عناصر
سازه‌ای کتاب درسی؛

■ توسعه و کاربست روش‌های تدریس بر پایه تقویت کار گروهی و مشارکت
دانش‌آموزان با ارائه روش‌ها و شگردهای علمی و تجربی متنوع در کتاب راهنما؛
■ نظم فکری و سامان دادن به ذهن دانش‌آموزان؛

یکی از مهم‌ترین اهداف برنامه درسی فارسی، این هدف است؛ به همین روی،
انتظار داریم آموزگاران گرامی در آموزش و طبقه‌بندی مفاهیم ذهنی، دانش‌آموز را
هدایت کنند؛ بنابراین، لازم است برای درک مبانی نظری برنامه و تحقق این هدف، کتاب
راهنمای معلم به طور دقیق مطالعه شود.
■ تقویت مهارت درک متن؛

برای این کار، معلمان محترم باید به فراخور توانمندی‌های دانش‌آموزان در
جهت تکمیل آموزش کتاب تلاش نمایند.
■ آموزش مهارت گوش دادن و تقویت درک شنیداری؛

این هدف از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که لازم است معلمان محترم به
آن توجه کافی داشته باشند. درک شنیداری، پیش‌نیاز درک خواندن است.
■ آموزش و تقویت مهارت نوشتن؛

آموزش مهارت نوشتن در فارسی سوم ابتدایی با «بندنویسی»
آغاز شده بود و دانش‌آموزان سوم ابتدایی در پایان سال تحصیلی
توانایی نوشتن یک بند منسجم را با رعایت اصول علمی نگارش
فراگرفته‌اند. فارسی چهارم در ادامه این فرایند، پس از مرور آموخته‌ها، به
«انواع نوشتن» در فعالیت‌های نوشتاری روی آورد.

فارسی پنجم نیز در تقویت این مهارت کوشیده است. برای آموزش مهارت درست‌نویسی و نگارش، لازم است در راستای اهداف مهارت نگارش، کار تمرین و

یادگیری، در این پایه تداوم باید. در نگارش پایه پنجم به گزارش‌نویسی، خلاصه‌نویسی، شرح‌حال‌نویسی، تولید داستان کوتاه و تحقیق پرداخته شده است.

■ آموزش و تقویت مهارت سخن گفتن؛

برای درک بهتر اهداف فعالیت‌ها در مهارت سخن گفتن، بهتر است مطالب به دنبال هم، با یک نگاه طولی مطالعه شوند. در این صورت، ضمن روشن شدن سیر آموزش و ارتباط میان سخن گفتن و نوشتن، مشخص می‌شود که هر

دو مکمل یکدیگرند و کمک می‌کنند ابتدا مطالب در ذهن دانش‌آموز طبقه‌بندی، سپس بر زبان جاری شود و سرانجام روی کاغذ آید.

■ ارائه شگردهای ایجاد توازن و درهم‌تنیدگی آموزش و ارزشیابی کیفی با هدف پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان.

این کتاب شامل یک پیشگفتار، دو بخش و یک پیوست است؛ بخش نخست به شرح کلیات برنامه و معرفی ساختار و محتوای کتاب درسی اختصاص دارد؛ در بخش دوم، درس‌ها بررسی و اهداف، روش تدریس و ارزشیابی، تدوین شده است؛ در این بخش بر پایه ساعت ویژه آموزشی، چگونگی آموزش هر درس و فعالیت‌های نوشتاری آن در حدود ۹ الی ۱۱ جلسه، برنامه‌ریزی و سازماندهی شده است. دقت آموزگاران ارجمند در مطالعه این اثر و ارائه پیشنهادها

سازنده، بر استواری علمی این کتاب و ارتقای سطح آموزش عمومی، خواهد افزود. سخن دیگر اینکه تألیف کتاب فارسی، بر بنیاد نظریه‌های علمی استوار است و تردیدی نیست که اگر آموزش به درستی انجام شود، تأثیر شگرفی بر توانایی‌های زبانی دانش‌آموزان خواهد داشت. مسلماً ایجاد چنین تحوّل در گرو دستان با کفایت و مهربان شما همکاران ارجمند است.

سخن پایانی اینکه، واژگان هم، مانند من و شما برای خود دنیایی و حس و حالی دارند. رنگی و بویی و خاصیتی دارند. طعم برخی واژه‌ها به چشم چشایی یکی خوش می‌آید و دل پسند است و در ذائقه دیگری ناگوار و دل‌گزند است. ما بر این باوریم که هر قلمرو و کار تازه‌ای، زبان و واژگان ویژه‌ای دارد که با زایش اثر، همزاد است. به همین سبب، در این سال‌ها کتاب‌های جدید فارسی، دنیای تازه‌ای از کاربرست واژگان را در ادبیات آموزش رسمی، گشوده است. حرف تازه و طرح نو، با خود عادت زبانی ویژه‌ای همراه دارد و البته این حرکت، آگاهانه و بخشی از اهداف زبان آموزشی و زمینه‌ساز رشد و گسترش دامنه زبان فارسی است.

گروه زبان و ادب فارسی

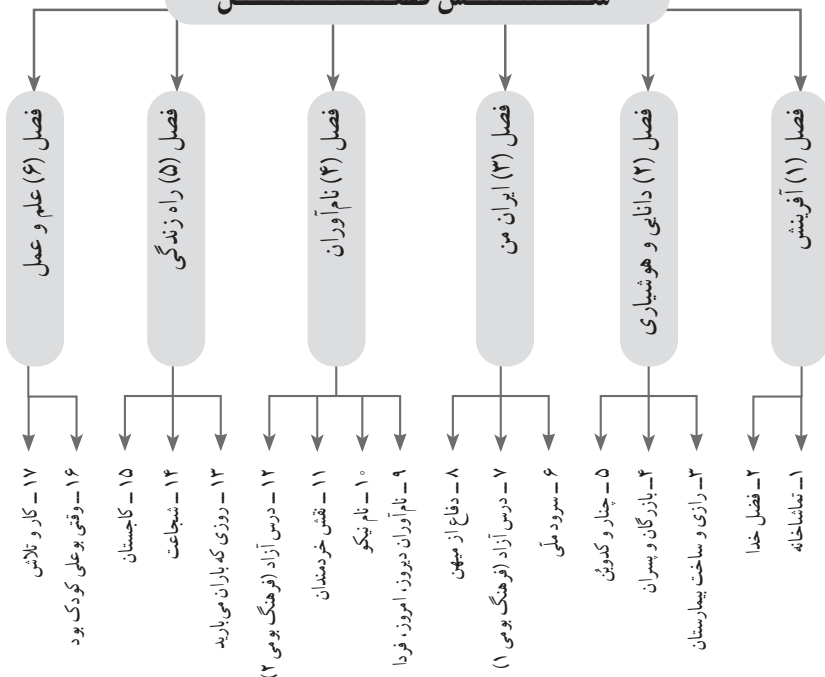

نظرسنجی کتاب درسی

نمای کلی ساختار و محتوای

دبستان فارسی پچم

شش فصل

جدول پیشنهادی بودجه‌بندی آموزش کتاب فارسی و نگارش پنجم

مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	فروردین	اردیبهشت
یادآوری جلسه ۱	درس ۳ جلسه ۹	درس ۶ جلسه ۱۰	درس ۹ جلسه ۱۰	درس ۱۱ جلسه ۹	درس ۱۴ جلسه ۹	—	درس ۱۷ جلسه ۱۱
ستایش جلسه ۲	درس ۴ جلسه ۸	درس ۷ درس آزاد جلسه ۳	مرور آموخته‌ها جلسه ۳	درس ۱۲ درس آزاد جلسه ۷	درس ۱۵ جلسه ۱۰	مرور آموخته‌ها جلسه ۳	نیایش جلسه ۱
درس ۱ جلسه ۱۰	درس ۵ جلسه ۱۱	درس ۸ جلسه ۱۰	درس ۱۰ جلسه ۹	درس ۱۳ جلسه ۹	مرور آموخته‌ها جلسه ۳	درس ۱۶ جلسه ۹	مرور آموخته‌ها جلسه ۳
درس ۲ جلسه ۱۰							

ساعات آموزش فارسی پایه پنجم در هفته	۷ جلسه ۵۰ دقیقه‌ای
تعداد جلسات اختصاصی آموزش هر درس	۸ تا ۱۱ جلسه

توجه: تقویم زمان‌بندی ارائه شده، با هدف ایجاد انسجام و هماهنگی در آموزش، تدوین شده و پیشنهادی است و به فراخور شرایط آب و هوایی مناطق، موقعیت و امکانات مدارس و به کارگیری روش‌های تدریس فعال و تلفیقی، انعطاف‌پذیر و قابل تغییر می‌باشد.

معلّمان محترم، صاحب نظران، دانش آموزان عزیز و اولیای آنان می توانند
نظر اصلاحی خود را درباره مطالب کتاب های درسی از طریق سامانه
«نظرسنجی از محتوای کتاب درسی» به نشانی «nazar.roshd.ir» یا نامه
به نشانی تهران - صندوق پستی ۴۸۷۴ - ۱۵۸۷۵ ارسال کنند.

سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

بخش اول کلیات

کتاب فارسی از یک سو بر قلمرو دریافتی یا ادراکی زبان تمرکز دارد؛ لذا درست دیدن، درک خواندن و درک شنیدن را آموزش می‌دهد و از سوی دیگر با قلمرو تولیدی زبان پیوند می‌یابد و در فرایند یاددهی – یادگیری به ریزمهارت‌های خواندن مانند رعایت آهنگ، لحن کلام، تکیه، مکث و درنگ در خوانش متن و سخن گفتن انتقادی می‌پردازد.

کتاب نگارش به قلمرو نمادهای خطّی و نوشتاری زبان و به دیگر سخن، به پهنه مهارت‌های تولید مکتوب زبان می‌پردازد؛ یعنی در کتاب فارسی، زبان‌آموز، اطلاعات و معارف را از طریق متن درس‌ها و آموزه‌ها، دریافت می‌کند و این کار، سبب پرورش ذهن و زبان، گسترش دامنه واژگان و تقویت

توانایی تفکر و تحلیل دانش‌آموز می‌شود که در گفتار و بیان دیدگاه‌ها و حضور فعال در کارهای گروهی و نقد و تحلیل شفاهی، قابل مشاهده و ارزشیابی است؛ اما در کتاب نگارش، آموخته‌ها (مجموعه پدیده‌ها، شنیده‌ها، خواننده‌ها و اندیشیده‌ها) در قالب نوشته، نمایان می‌شوند. افزون بر این، در تدوین کتاب نگارش، به موضوع نگارش با رعایت سیر تدریجی و مرحله‌ای، توجه کافی شده است.

حوزه یادگیری زبان و ادبیات فارسی در برنامه

درسی ملی: این حوزه شامل دو بخش زبان و ادبیات است. زبان فرایندی است که از درک و دریافت مفاهیم سخن آغاز می‌شود و به تولید کلام معنادار می‌انجامد. ادبیات، تولیدی مرکب و چند سطحی است که واج (صدا)، واژه، معنا، نحو، سطح و جنبه هنری را نیز شامل می‌شود. کارکرد هنری زبان در قالب ادبیات ظاهر می‌شود.

ضرورت و کارکرد حوزه: زبان و ادبیات فارسی، رمز هویت ملی و سبب پیوستگی و وحدت همه اقوام ایرانی و گنجینه گران ارجی است که گذشته را به حال و آینده پیوند می‌دهد. در این حوزه زبان آموزان با پیکره نظام مند و عناصر سازه‌ای زبان به گونه‌ای روشمند و علمی آشنا می‌شوند و توانایی خلق و نگارش و آفرینش در این حوزه را کسب می‌کنند.

زبان فارسی در سند تحوّل بنیادین آموزش و پرورش: در فصل اوّل سند تحوّل بنیادین آموزش و پرورش با عنوان «بیانیه ارزش‌ها» در بند ۲۱ به صراحت بر «تقویت گرایش به زبان و ادبیات فارسی به عنوان زبان مشترک» اشاره شده است.

رویکرد برنامه درسی فارسی

رویکرد عام

کتاب فارسی پایه پنجم، بر بنیاد رویکرد عام «برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران»، یعنی شکوفایی فطرت الهی، استوار است و با توجه به عناصر پنجگانه (علم، تفکر، ایمان، اخلاق، عمل) و جلوه‌های آن در چهار پهنه (خود، خلق، خلقت و خالق)، بر پایه چارچوب «برنامه درسی فارسی دوره ابتدایی»، سازماندهی و تألیف شده است.

رویکرد ویژه

رویکرد خاص برنامه زبان‌آموزی بر آموزش مهارت‌های زبانی و فرازبانی یا مهارت‌آموزی، استوار است. به همین روی، همزمان به دو پهنه مهارت‌های خواندن و مهارت‌های نوشتن و نیز مهارت‌های فرازبانی (تفکر، نقد و تحلیل) پرداخته شده است. هنگامی که دانش‌آموز فارسی زبان، در هفت سالگی وارد مدرسه می‌شود، می‌تواند از زبان فارسی برای انتقال و درک پیام استفاده کند؛ بنابراین به نظر می‌رسد دو مهارت سخن گفتن و گوش دادن را می‌داند. بدیهی است به این ترتیب دو مهارت خواندن و نوشتن است که به عنوان نیاز واقعی برجسته می‌شود. در این هنگام، آموزش آغاز می‌شود و زمانی که زبان‌آموز بتواند متنی را درست و روان با صدای بلند بخواند و املاي بدون غلطی هم ارائه دهد، به نظر می‌آید هدف حاصل گردیده است و دانش‌آموز دو مهارت دیگر را نیز آموخته است. سؤالی که مطرح می‌شود این است: «آیا دانش‌آموزی که به این صورت تعلیم دیده است، واقعاً مهارت‌های زبانی را یاد گرفته است؟» پاسخ به این پرسش کاملاً روشن است. نگاهی که در این سبک آموزش حاکم است، بسیار سطحی است و از ابتدایی‌ترین مرحله مهارت‌های زبانی فراتر نمی‌رود. بر پایه برنامه درسی فارسی، تقویت مهارت‌های زبانی، هدف اصلی آموزش است. در کتاب فارسی پنجم در ادامه فارسی چهارم ابتدایی، به آموزش سطوح پیشرفته چهار

مهارت اصلی زبان پرداخته شده است.

مهارت‌های اصلی زبان

گوش دادن

- افزایش تمرکز بر لحن کلام در متون شنیداری
- تقویت توجه به لحن کلام متناسب با بافت
- درک اطلاعات صریح متن شنیداری
- رسیدن به استنباط با توجه به متن شنیداری
- تلفیق و تفسیر اطلاعات متن شنیداری
- تفکر، بحث، گفتگو و اظهار نظر در مورد مطالب متن شنیداری

سخن گفتن

- استفاده از لحن و آهنگ مناسب
- به کارگیری گونه‌های مختلف زبان
- انسجام و انتظام در رساندن پیام
- سخن گفتن متناسب با بافت و مخاطب
- سخن گفتن در مقابل جمع
- درک پیام دیداری و سخن گفتن درباره آن
- قصه‌گویی
- شعر خوانی در مقابل جمع

خواندن

- توانایی خواندن متن، متناسب با محتوای آن
- خواندن نثر و شعر با لحن و آهنگ مناسب
- درک و تفسیر اطلاعات متن
- آشنایی با حروف ربط عاطفی، سببی و تقابلی به عنوان ابزارهای زبانی انسجام

متن

– آشنایی با علائم و نشانه‌های ساختار بلاغی، شامل روش‌ها و فهرست‌ها با تکیه بر زمان مانند : اول، دوم، سوم... سپس و بعد

– آشنایی با دانش زبانی در پهنه دیدن، شنیدن و سخن گفتن

نوشتن

- توسعه توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی به نوشتاری
- گسترش به کارگیری نشانه‌های نگارشی
- زیبا و خوانانویسی
- آشنایی با اجزای جمله موضوع در بند
- توانایی انتخاب عنوان موضوع نگارش
- توانایی تولید یک نوشته منسجم با رعایت اجزای آن (انشانویسی)
- توانایی نوشتن خاطره، گزارش، داستان، شرح حال و تحقیق.

اهداف برنامه درسی فارسی در پایه پنجم ابتدایی

اهداف برنامه درسی فارسی پنجم ابتدایی بر بنیاد عناصر پنج گانه برنامه درسی ملی به شرح زیر است :

تفکر و تعقل : (تأمل، استدلال، استنباط، تجزیه و تحلیل، توجه، تدبّر، نقد، کشف، درک، حکمت، خلاقیت، پژوهش)

– تفکر و کنجکاوی در خلقت جهان و قدرت خدا و درک زیبایی های آفرینش

– تشخیص تضادها، شباهت ها و تفاوت های واژه ها

– استدلال منطقی از طریق رعایت انسجام در سخن گفتن و نوشتن

– استدلال منطقی از طریق درک انسجام پیام شنیده شده و خوانده شده

– نظم فکری و درست اندیشیدن با ارائه طبقه بندی مفاهیم بر مبنای فرایندهای

علمی و منطقی

– توانایی تحلیل نوشته ها و گفته ها با استفاده از روش قضاوت عملکرد

– توانایی تخیل خلاقانه با استفاده از روش بدیعه پردازی

– توانایی تمیز و تشخیص پدیده های دیداری و شنیداری.

ایمان، باور و علائق : (پذیرش، تعبد و التزام قلبی)

– تأمل در خصوص نیازهای عاطفی و معنوی خویش

– باور به هدفدار بودن جهان هستی

– نگرش مثبت به مسائل اعتقادی، فرهنگی – تربیتی، ملی، هنری و اجتماعی

– ارج گذاری به احساسات و عواطف و افکار دیگران

– بیان مناسب و مؤثر احساسات، عواطف و افکار خود

– ایجاد باور نسبت به جلوه های ارزشی انقلاب اسلامی

- علاقه به مطالعه نوشته‌ها و قصه‌های ساده و مناسب
- علاقه به جنبه‌های زیبایی سخن در گفتار و نوشتار
- نگرش مثبت به مشارکت در جمع و همکاری با گروه.
- علم : (کسب معرفت، شناخت، بصیرت و آگاهی)
- شناخت علایق و استعداد خویش در عرصه ادبیات فارسی
- گسترش آشنایی با موضوع‌ها و مفاهیم اعتقادی، ملی، فرهنگی — تربیتی، هنری، اجتماعی و علمی
- شناخت نشانه‌ها و معانی مناسب
- تعمیق آشنایی با ساختار زبان فارسی معیار
- آشنایی با ساختار نظم و نثر و نمونه‌های آن
- آشنایی با انواع پاره مهارت‌های خواندن و نوشتن
- آشنایی مختصر با جلوه‌های هنری زبان
- آشنایی با شیوه‌های خواندن و نوشتن
- آشنایی با شیوه‌های تفکر و پژوهش
- آشنایی با شیوه‌های نگاه کردن، گوش دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن
- شناخت علائم صوری انسجام گزاره‌های متن
- شناخت برخی از چهره‌های علمی
- آشنایی با اهمیت مطالعه و کتاب‌خوانی.
- اخلاق : (تزکیه، عاطفه، رشد ملکات نفسانی)
- علاقه به انجام کارهای خوب گروهی و کسب مهارت‌های اجتماعی
- کسب مهارت‌های مقدماتی حوزه ارتباطات و اطلاعات مهارت‌های زبان‌آموزی
- پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در مهارت‌های زبانی
- پایبندی به آموزه‌های دینی و ارزشی در رفتارهای فردی و اجتماعی
- توجه به ارزش‌های اخلاقی

- رعایت الگوی اخلاقی بزرگان دین.
- عمل: (کار، تلاش، اطاعت، عبادت، مجاهدت، کارآفرینی، مهارت و ...)
- مشارکت در کارهای گروهی
- خوانش متون همراه با لذت بردن از اشعار و محتوا
- کسب مهارت در چهار عرصه خواندن، نوشتن، دیدن و شنیدن
- پابندی به ارزش‌های دینی - اخلاقی، اجتماعی و فرهنگی در گفتار و نوشتار
- کار و تلاش با روحیه وطن‌دوستی و دفاع از میهن
- عمل به آموزه‌های فرهنگی و ادبی مبتنی بر هنجارهای ایرانی - اسلامی
- احترام عملی به مفاخر فرهنگی و ادبی
- نوشتن متن‌های مناسب
- خوب سخن گفتن در جمع بر اساس درک متقابل.

آشنایی با ساختار و محتوای کتاب فارسی و نگارش

در تدوین ساختار کتاب فارسی پنجم، «نگرش شبکه‌ای» جایگاه ویژه‌ای دارد. در این نگرش همه اجزا و عناصر سازنده درس‌ها در یک فصل به یکدیگر پیوسته و درهم تنیده‌اند. توجه به نگرش شبکه‌ای و کاربست آن چند فایده دارد:

الف) فضای فکری و محتوایی را رنگی و ویژه می‌بخشد.

ب) ذهن دانش‌آموز را جهت می‌دهد.

پ) یادگیری را ساده‌تر و درک و دریافت را آسان می‌کند.

ت) دانش‌آموز را از جزئی‌نگری دور می‌سازد.

با توجه به اهداف تعیین شده در راستای راهبردهای آموزشی زبان آموزی، فارسی پنجم نیز در دو کتاب فارسی و نگارش طراحی شده است.

کتاب فارسی پنجم با شش فصل و هفده درس در شکلی علمی و هدفمند، به تقویت همه جانبه مهارت‌های زبانی پرداخته است. در ادامه، ساختار کتاب درسی به تفصیل در قالب جدول ارائه شده است.

■ جدول نمایه ساختار و محتوای کتاب فارسی پنجم ابتدایی

فصل ۱ آفرینش	فصل ۲ دانایی و هوشیاری	فصل ۳ ایران من	فصل ۴ نام آوران	فصل ۵ راه زندگی	فصل ۶ علم و عمل
ستایش درس ۱: تماشاخانه	درس ۳: رازی و ساخت بیمارستان	درس ۶: سرود ملی	درس ۹: نام آوران دیروز، امروز، فردا	درس ۱۳: روزی که باران می بارید	درس ۱۶: وقتی بوعلی کودک بود
بخوان و حفظ کن: رقص باد، خنده گل	بخوان و حفظ کن: خرد رهنمای خرد دلگشای	بخوان و حفظ کن: ای ایران	بخوان و حفظ کن: سرای امید	بخوان و حفظ کن: بال در بال پرستوها	بخوان و حفظ کن: چشمه و سنگ
درس ۲: فضل خدا	درس ۴: بازرگان و پسران	درس ۷: آزاد (فرهنگ بومی ۱)	درس ۱۰: نام نیکو	درس ۱۴: شجاعت	درس ۱۷: کار و تلاش
بخوان و بیندیش: راز گل سرخ	درس ۵: چنار و کدوبن	درس ۸: دفاع از میهن	درس ۱۱: نقش خردمندان	درس ۱۵: کاجستان	بخوان و بیندیش: همه چیز را همگان دانند
حکایت درخت گردکان	بخوان و بیندیش: گلدان خالی	بخوان و بیندیش: رئیس علی	درس ۱۲: آزاد (فرهنگ بومی ۲)	بخوان و بیندیش: زیر آسمان بزرگ	حکایت: جوان و راهزن
	حکایت: زیرکی	حکایت: وطن دوستی	بخوان و بیندیش: فردوسی، فرزند ایران	حکایت: حکمت	نیایش
			حکایت: بوعلی و بانگ گاو		

سازۀ های درس های کتاب فارسی پنجم

- متن درس (شعر/ نثر)
- درست و نادرست
- درک مطلب
- واژه آموزی / دانش زبانی
- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت
- شعر خوانی و صندلی صمیمیت
- بخوان و حفظ کن
- خوانش و فهم
- بخوان و بیندیش
- درک و دریافت
- گوش کن و بگو
- نمایش
- حکایت
- فعالیت های قلمرو سواد خواندن :

- متن درس
- شعرهای بخوان و حفظ کن
- متن های بخوان و بیندیش
- متن های مثل و حکایت
- فعالیت های پهنه سواد ادراکی :
- درست و نادرست در انتهای درس
- درک مطلب در انتهای درس
- درک و دریافت در انتهای بخوان و بیندیش
- خوانش و فهم در پایان بخوان و حفظ کن
- واژه آموزی

پیش‌های درست و نادرست، درک مطلب و درک و دریافت، با رعایت سطوح یادگیری از ساده به پیشرفته تنظیم شده است.

قلمرو دانش‌های زبانی : واژه‌آموزی، واژه‌سازی و مباحث زبانی : در این بخش، دانش‌آموزان با فرایند واژه‌آموزی و راه‌های واژه‌سازی در زبان فارسی آشنا می‌شوند؛ در پی آن، دامنه‌واژگانی آنها منظم و غنی‌تر می‌شود و گسترش می‌یابد. گسترش واژگان دانش‌آموز، در درک خواندن و شنیدن، درست سخن گفتن و رهوار نوشتن، تأثیر آشکاری دارد.

در مباحث زبانی، به موضوع‌هایی پرداخته‌ایم که فراگیری آنها برای شناخت بهتر زبان فارسی، اهمیت دارد و توجه بیشتر به آنها، ضروری است. برجسته‌سازی ظرفیت موسیقایی و آهنگ کلام و لحن در خوانش متن به رشد و پرورش هوش موسیقایی دانش‌آموزان کمک می‌کند.

■ جدول نمایه ساختار و محتوای کتاب نگارش پنجم ابتدایی

بخش اول	بخش دوم	بخش سوم	بخش چهارم	
کتاب نگارش	املا و واژه‌آموزی/ دانش زبانی (فعالیت‌های املایی، دانش زبانی، واژه‌سازی)	درک متن (تقویت درک خوانداری)	نگارش (آموزش انشانویسی)	هنر و سرگرمی و جمع‌بندی آموخته‌ها (خط تحریری، مرور فصل و حل جدول)

سازه‌های درس‌های کتاب نگارش پنجم

فعالیت‌ها و تجربه‌های یاددهی - یادگیری در کتاب نگارش، با چهار عنوان (املا و واژه‌آموزی، درک متن، نگارش) (تصویرنویسی و انشا) و (هنر و سرگرمی) سازماندهی شده است که از این میان، فعالیت هنر و سرگرمی، تنها در پایان فصل‌ها می‌آیند، به همین سبب باید در این صفحه، فعالیت‌ها به گونه‌ای طراح‌ی و تنظیم گردند که یادآور آموخته‌ها و مرور آموزه‌های فصل باشند.

- **املا و واژه‌آموزی/دانش‌زبانی:** پرسش‌های این بخش، به تمرین و تثبیت یادگیری املا، واژه‌آموزی و شناخت و کاربست واژه‌ها می‌پردازد.

- **درک متن:** این بخش با هدف پرورش سواد ادراکی دانش‌آموزان، تدوین و طراح‌ی شده است. به همین سبب، تقویت توانایی تشخیص اطلاعات آشکار متن، درک، تحلیل و تفسیر اطلاعات از مقاصد این فعالیت‌هاست.

- **نگارش:** نخست به تقویت سواد بصری می‌پردازد و به تعمیق تجربه‌های یادگیری در این زمینه، توجه دارد و در پی آن، نوشتن و آفرینش نوشتاری، اصلی‌ترین موضوع این قسمت است. سه نکته مهمی که در تولید نوشتاری دانش‌آموزان باید رعایت گردد، عبارت‌اند از:

■ انتخاب و تشخیص موضوع

■ محدود کردن دامنه موضوع

■ پرورش موضوع

در بخش نگارش به انواع تولید متن در قالب گزارش نویسی، شرح حال نویسی، خلاصه نویسی و تحقیق نیز پرداخته شده است.

- **هنر و سرگرمی و جمع‌بندی آموخته‌ها (فقط پایان فصل‌ها):** دو نوع فعالیت را با موضوع‌های خوش‌نویسی، جدول و بازی با واژه‌ها، در خود دارد. این بخش، جمع‌بندی، بازخوانی و بازآموزی درس‌های فصل است.

مهارت‌های زبانی کتاب فارسی و نگارش پنجم

الف) مهارت خواندن : خواندن یکی از مهم‌ترین مهارت‌های زبانی است که در دوره ابتدایی به طور خاص مورد توجه است. خواندن، پایه یادگیری همه موضوعات درسی و غیردرسی است. مهارت خواندن توانایی درک و استفاده از صورت‌های مختلف نوشتاری است که جامعه لازم می‌داند یا برای افراد ارزشمند است. اولین سطح خواندن، روخوانی است. روخوانی نیز خود سطوحی دارد که گام اول آن خواندن درست و روان یک متن است. گام بعدی در روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط موجود و متناسب با فضای حاکم بر متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن پرداخته می‌شود، اما توجه به لحن و آهنگ آن مغفول می‌ماند. خواندن زیبا مانند دمیدن روح بر پیکره بی‌جان متن است. در صورتی که متن با لحن مناسب خوانده نشود، زنده نیست و برای دانش‌آموزان جذابیتی نخواهد داشت.

سطح دوم خواندن، درک متن است که در یک فرایند گام به گام، این مهارت در دانش‌آموزان تقویت می‌شود. گام‌های فرایند درک خواندن از طریق مراحل زیر طی می‌گردد :

■ تمرکز و بازیابی اطلاعاتی که به صراحت در متن بیان شده

■ استنباط مستقیم

■ تفسیر و تلفیق ایده‌ها و اطلاعات

■ بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی

برای درک بیشتر مفاهیم فوق به معرفی آنها همراه با ارائه مثال می‌پردازیم :

تمرکز و بازیابی اطلاعاتی که به صراحت در متن بیان شده : منظور مطالبی است که به صورت صریح و آشکار در متن بیان شده است؛ مثلاً در متن آمده است «علی اهل یزد است»، و از خواننده سؤال می‌شود «علی اهل کجاست؟». در صورتی که خواننده، هنگام خواندن متن، تمرکز کافی داشته باشد، می‌تواند به سؤال پاسخ دهد؛ در این صورت او اطلاعات صریح متن را درک کرده است.

استنباط مستقیم : استنباط مستقیم از درک اطلاعات صریح متن فراتر است. منظور از رسیدن به استنباط، درک مطالبی است که به صورت آشکار در متن بیان نشده است و دانش آموز با توجه به سرنخ‌هایی که در متن آمده است و دانسته‌های پیشین خود درباره جهان پیرامونش، می‌تواند بفهمد. به عنوان مثال در متن آمده است «صدای خش خش برگ‌ها در زیر پایش شنیده می‌شد...»، و از خواننده سؤال می‌شود «داستان متن در چه فصلی اتفاق افتاده است؟». در اینجا واژه پاییز، آشکارا در متن نیامده است و خواننده با توجه به صدای خش خش برگ‌ها و با توجه به شناختی که نسبت به فصل پاییز دارد، می‌تواند به استنباط برسد. این گونه سؤال‌ها ابتدایی‌ترین سطح درک است اما در سطوح پیشرفته‌تر سؤال‌های ادراکی دشوارتر شده و نیاز به دقت و دانش پیشین بیشتری دارد.

تفسیر و تلفیق ایده‌ها و اطلاعات : منظور از این سطح، کنار هم گذاشتن تمامی اطلاعات متن و نتیجه‌گیری است. بهترین مثال برای سؤال‌های تلفیق اطلاعات متن، درک سیر رویدادهای متن است. وقتی خواننده متنی را می‌خواند، باید رخداد‌های آن را به خاطر بسپارد، در این صورت می‌تواند مطالب را با هم تلفیق کند. برای سنجش این موضوع، رویدادهای متن به صورت به هم ریخته به خواننده داده می‌شود و از او

خواسته می‌شود طبق ترتیب رویدادهای متن، جمله‌ها را شماره‌گذاری کند. گونه دیگر از پرسش‌های این سطح، به این صورت است که مثلاً در متن یک داستان، دو شخصیت وجود دارد که از خواننده خواسته می‌شود در پایان دو شخصیت را با هم مقایسه کند.

بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی: این مرحله در حقیقت ترکیبی از سطح ۲ و ۳ است. در واقع خواننده قادر است تمام اطلاعات متن را با هم تلفیق کند، سپس آنها را با دانش پیشین خود درباره جهان پیرامونش پیوند دهد و به این ترتیب خلأهای متن را پر کرده و به جمع‌بندی آموخته‌ها برسد. در پی آن معنای تازه‌ای از محتوای متن خوانده شده را برحسب توانایی ادراکی خویش بسازد.

توجه: سؤال‌های سطح ۲، ۳ و ۴ انعطاف بیشتری دارند و هر دانش‌آموز به درک و دریافت خود می‌تواند پاسخ صحیح دهد، اما به این معنی نیست که به تعداد دانش‌آموزان پاسخ وجود دارد.

تحقیقات حاکی از آن است که بسیاری از دانش‌آموزان از مهارت‌روخوانی برخوردارند و متن را با صدای بلند، روان و صحیح می‌خوانند، اما در بازایی اطلاعات متن و تعبیر و تلفیق مطالب، عملکرد ضعیفی دارند. پیامد این درک ضعیف متن، در تمامی دروس، نمود خواهد یافت. دانش‌آموز، مسئله ریاضی را می‌خواند، اما درک نمی‌کند که مسئله از او چه خواسته است؛ از این رو، در حل آن، دچار مشکل می‌شود. وقتی دانش‌آموز نمی‌تواند مطالب مطرح شده در کتاب درسی علوم را درک کند، آنها را حفظ می‌کند؛ بنابراین اندکی پس از امتحان، مطالب حفظ شده را فراموش خواهد کرد. این امر موجب می‌گردد که دانش‌آموز از همان دوره ابتدایی عادت کند که فقط به مهارت کسب دانش، آن هم به صورت سطحی، بسنده کند و به مهارت اندیشیدن دست نیابد. از سوی دیگر، زمانی که اندیشیدن و خلاقیت در امر یادگیری، نادیده گرفته شود، این فرایند به تدریج خسته‌کننده و کسالت‌آور خواهد شد. در حالی که اگر دانش‌آموزان بتوانند انواع متون را به صورت هدفمند و همراه با درک و آگاهی بخوانند، از کسب دانش، فراتر خواهند رفت و یادگیری برای آنها، پویا و لذت‌بخش خواهد شد و توانایی استدلال و تولید علم را کسب خواهند کرد.

نتایج آزمون بین‌المللی سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد دانش‌آموزان ایران در درک متن، عملکرد بسیار ضعیفی دارند. دانش‌آموزان کلاس چهارم ابتدایی در پنج دوره آزمون سوادخواندن ۲۰۰۱، ۲۰۰۶، ۲۰۱۶ و ۲۰۲۱ شرکت کرده‌اند. ایران در این پنج دوره، جایگاه خوبی نداشته است و عملکرد دانش‌آموزان ایرانی در آزمون پرلز قابل قبول و مطلوب نیست.

کتاب فارسی پنجم برای تقویت توانایی ادراکی زبان‌آموزان، نگاه ویژه‌ای به درک متن دارد. در پایان هر درس، فعالیت «درست و نادرست» و «درک مطلب» به آموزش درک متن می‌پردازد. همچنین صامت خوانی متن‌های «بخوان و بیندیش» و سؤال‌های «درک و دریافت» در انتهای آنها با چنین رویکردی طراحی شده‌اند. در انتهای هر متن شعر نیز سؤالات «خوانش و فهم» آمده است. پرسش‌های درک متن در یک فرایند گام به گام، طراحی شده است و سازماندهی عناصر کتاب بر نظامی استوار است. سؤال‌های «درست و نادرست»، «درک مطلب»، «درک و دریافت» و «خوانش و فهم» با توجه به سطوح درک متن، طراحی شده‌اند.

افزون بر این، صفحه فعالیت‌های درک متن کتاب نگارش، به آموزش سواد ادراکی، اختصاص دارد. در آن بخش نیز سؤال‌هایی از متن «بخوان و بیندیش»، طراحی شده که در راستای پیمودن مراحل آموزش درک خواندن، سازماندهی شده است. تلفیق مثل با حکایت نیز از نقاط قوت این فعالیت‌ها می‌باشد. بهره‌گیری گسترده از «مثل»، از ویژگی‌های این کتاب است که اهداف زیر را دنبال می‌کند:

— آشنایی با مثل یا ضرب‌المثل

- درک معانی و مقصود مَثَل‌ها
- کاربرد مَثَل در گفتار
- بهره‌گیری از مَثَل در نوشتار
- پرورش تفکر و خلاقیت‌های ذهنی به کمک مَثَل
- مختصر و مفیدگویی (رعایت اصل اقتصاد زبانی) از طریق بهره‌گیری از مَثَل
- تلاش برای کشف روابط محتوایی متن با مَثَل
- تقویت حافظهٔ زبانی
- کمک به زایش ذهن و بارورسازی زبان.
- فعالیت‌های مربوط به خواندن
- فعالیت‌های مربوط به روخوانی :
- متن درس (شعر/نثر)
- بخوان و حفظ کن
- بخوان و بیندیش
- روان‌خوانی
- حکایت
- فعالیت‌های مربوط به درک متن :
- درست و نادرست
- درک مطلب
- درک و دریافت
- خوانش و فهم
- فعالیت‌های درک متن کتاب نگارش
- واژه‌آموزی/ دانش زبانی

سؤال‌های بخش درست و نادرست، درک مطلب و درک و دریافت از سطح
مقدماتی تا پیشرفته تنظیم شده است.

نمونه‌هایی از پرسش‌های «درک مطلب» فارسی پنجم درک مطلب درس «تماشاخانه»

ردیف	پرسش	سطوح درک
۱	یکی از راه‌های شناخت عالم را بیان کنید.	تمرکز و بازایی اطلاعاتی که به صراحت در متن بیان شده
۲	چرا عالم «تماشاخانه شگفتی‌های آفرینش» است؟	استنباط مستقیم
۳	چرا هر کدام از پدیده‌ها، «ایستگاهی برای اندیشیدن» هستند؟	تفسیر و تلفیق ایده‌ها و اطلاعات
۴	«این جهان دفتری است که خدای مهربان به پاکی و زیبایی در آن نگاشته و می‌نگارد.» چرا نویسنده پس از بیان واژه «نگاشته» از «می‌نگارد» نیز استفاده کرده است؟	بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی

درک مطلب درس «شجاعت»

ردیف	پرسش	سطوح درک
۱	گام اول به سمت شجاعت چیست؟	تمرکز و بازیابی اطلاعاتی که به صراحت در متن بیان شده
۲	آیا شجاعت با ترسیدن یکی است؟ دلیلی از متن بیاورید تا این موضوع را تأیید کند.	استنباط مستقیم
۳	مثالی از درس بیان کنید تا نشان دهد مسئولیت‌پذیری شجاعت است. دلیل خود را توضیح دهید.	تفسیر و تلفیق ایده‌ها و اطلاعات
۴	به نظر نویسنده، سردار لشکری که با تدبیر فرمان عقب‌نشینی می‌دهد شجاع است. آیا شما با نظر او موافقید؟ برای پاسخ دلیل بیاورید.	بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی

ب) واژه‌آموزی: این بخش، با هدف گسترش و تقویت دامنهٔ واژگان پایهٔ دانش‌آموزان و آشنایی آنان با شیوه‌های واژه‌سازی در زبان فارسی معیار، سازماندهی شد. این کار به رشد توانایی‌های زبانی کمک می‌کند. گسترش دامنهٔ واژگانی دانش‌آموزان، در درک خواندن و شنیدن و نیز در مهارت سخن گفتن و نوشتن، نمود می‌یابد. در این بخش ارائهٔ مطالب از آسان به مشکل و با توجه به بسامد فرایند واژه‌سازی است.

جدول واژه آموزی کتاب فارسی پنجم

شماره درس	عنوان درس	مهارت واژه آموزی
درس اول	تماشاخانه	واژه های مخالف یا متضاد
درس سوم	رازی و ساخت بیمارستان	واژه + گر واژه + گار
درس پنجم	چنار و کدوین	واژه + بن
درس هشتم	دفاع از میهن	واژه + دوست
درس دهم	نام نیکو	واژه + آمیز/ واژه + انگیز
درس سیزدهم	روزی که باران می بارید	واژه + نویس
درس پانزدهم	کاجستان	توجه به معنای واژه های «چون» و «چو» با توجه به کاربرد در جمله
درس هفدهم	کار و تلاش	توجه به تغییر جای واژه ها در حالت شعر

پ) دانش زبانی

جدول دانش زبانی کتاب فارسی پنجم		
شماره درس	عنوان درس	موضوع
درس دوم	فضل خدا	لحن و آهنگ
درس چهارم	بازرگان و پسران	خوب گوش دادن
درس ششم	سرود ملی	اهمیت زبان فارسی
درس نهم	نام آوران دیروز، امروز، فردا	فضاسازی در سخن
درس یازدهم	نقش خردمندان	کاربرد واژه
درس چهاردهم	شجاعت	گسترش واژه
درس شانزدهم	وقتی بوعلی کودک بود	خوب دیدن

ت) مهارت گوش دادن

در کتاب فارسی سوم، فعالیت «گوش کن و بگو» از درس یازدهم، برای پرورش تمرکز شنیداری و درک پیام اصلی و دقت در جزئیات متن طراح شده؛ اما در فارسی چهارم از درس اول، فعالیت‌هایی طراح شده است که موجب تقویت تمرکز و درک شنیداری دانش‌آموزان می‌شود. این فعالیت‌ها سبب می‌شود مهارت شنیداری در یک فرایند سنجیده، به دانش‌آموزان آموزش داده شود. گام‌های این فرایند عبارت‌اند از:

- تمرکز بر لحن و بافت کلام متن شنیداری
- درک اطلاعات آشکار متن شنیداری
- استنباط متن شنیداری
- درک سیر رویدادهای متن شنیداری
- تفسیر و تلفیق اطلاعات متن شنیداری

■ ارزیابی و بیان نتیجه اطلاعات متن شنیداری

■ بحث و گفت‌وگو و اظهارنظر در مورد مطالب متن شنیداری

این فرایند به صورت درهم تنیده با دیگر مهارت‌ها در پایه پنجم به صورت توسعه یافته، تقویت می‌شود.

پرورش و تقویت «سواد شنیداری»، اصلی‌ترین هدف این بخش است. مقصود ما از سواد شنیداری، دریافت و کسب دانش و اطلاعات از راه گوش دادن هدفمند است؛ آگاهی‌هایی که از راه درجه‌های گوش و توانایی خوب گوش دادن، حاصل می‌شود. سواد شنیداری هم مانند دیگر مهارت‌ها، به پرورش و مراقبت نیاز دارد. به همین سبب، ما از واژه «پرورش» در اینجا بهره گرفته‌ایم؛ یعنی مهارت خوب گوش دادن و از راه گوش، ذهن و زبان را پروردن؛ این مهارت گام‌ها و مراحل دارد تا مبتنی بر برنامه و اهداف زبان‌آموزی تربیت گردد و به رشد مؤثری برسد. اگر تربیت شنیداری، درست اتفاق بیفتد؛ درک شنیداری هم در پی آن، حاصل خواهد شد.

در اجرای این فعالیت‌ها، متن شنیداری از طریق رمزینه‌های سریع پاسخ برای دانش‌آموزان پخش می‌شود، آنها با دقت گوش می‌کنند و به پرسش‌های مربوط به آن پاسخ می‌دهند. دانش‌آموزان نباید متن یاد شده را قبلاً دیده یا شنیده باشند. به همین سبب، این متن‌ها در کتاب درسی نیامده است. معلمان گرامی لازم است توجه داشته باشند که اگر کلاس آنها کارافزارهای پخش متن شنیداری را ندارد این فعالیت را رها نکنند. خودشان متن را بخوانند یا یکی از دانش‌آموزان که در خواندن، تسلط کافی دارد، متن را بخواند. متن‌های شنیداری در پیوست انتهای کتاب راهنمای معلم ارائه شده است.

در انجام فعالیت‌ها، لازم است دانش‌آموزان با دقت به متن شنیداری گوش داده‌اند. این کار، حافظه شنیداری آنان را رشد می‌دهد و قدرت تصویرسازی‌های ذهنی دانش‌آموزان را می‌پروراند. پس از این پویه‌های ذهنی، می‌توانند به پرسش‌های مربوط به آن متن، پاسخ دهند.

جدول مهارت گوش دادن کتاب فارسی پنجم
گوش کن و بگو
درس چهارم : قصه کرم شب تاب
درس نهم : قصه پرواز روباه
درس چهاردهم : قصه صدای سکه

ث) مهارت سخن گفتن : توانایی خوب سخن گفتن، عامل مهمی در رشد و شکوفایی فکری به شمار می آید. از این رو، نیکو گفتاری و پرورش فن بیان، در فرهنگ و آموزه های ما بسیار با اهمیت است. خداوند، در قرآن مجید می فرماید : «قُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...» به بندگانم بگو که سخن بهتر را به زبان آورند... (سوره اسراء، آیه ۵۳)

آموزش سخن گفتن و پرورش «فن بیان» با برنامه ای مشخص از کتاب فارسی سوم ابتدایی، آغاز گردید. فعالیت های فارسی چهارم در تکمیل مهارت سخن گفتن، طراحى ویژه ای داشت و اکنون در پایه پنجم همین مهارت، تداوم و توسعه می یابد. در فارسی سوم آموزش با فعالیت تصویری «نگاه کن و بگو» آغاز می شد. تصاویر به گونه ای انتخاب شده بودند که به کمک آنها موضوع در ذهن دانش آموز طبقه بندی شود تا بتواند منسجم سخن بگوید. در اواسط کتاب، فعالیت «صندلی صمیمیت» جایگزین «نگاه کن و بگو» شده بود و در واقع آموزش سخن گفتن، یک گام ارتقا را نشان می داد و دانش آموز باید تنها با یک موضوع، بدون ارائه تصویر، سخن بگوید. این فعالیت، سخن گفتن منسجم و پیوسته به موضوع را آموزش می دهد و تمرینی برای سخن گفتن مناسب در برابر جمع و پرورش فن بیان در کودکان است. با نظم و ترتیب و اندیشیده سخن گفتن، پیش در آمد درست نویسی و نوشته خلاق است. در کتاب فارسی چهارم، فعالیت صندلی صمیمیت با دو عنوان «تصویرخوانی و صندلی صمیمیت» و «قصه گویی و صندلی صمیمیت» به چشم می خورد. همچنین

فعالیت نمایش، سخن گفتن متناسب با مخاطب را آموزش می‌داد. در کتاب فارسی پنجم فعالیت‌های «تصویرخوانی و صندلی صمیمیت» و «شعر خوانی و صندلی صمیمیت» در راستای تقویت مهارت سخن گفتن طُرّاحی شده است. در این بخش، منسجم سخن گفتن، صحبت کردن در مقابل جمع و متناسب با بافت و مخاطب سخن گفتن، آموزش داده می‌شود. فعالیت‌ها در این بخش به گونه‌ای طُرّاحی شده است که دانش‌آموز بتواند ابتدا مطالب را در ذهن خود طبقه‌بندی و بعد صحبت کند.

جدول مهارت سخن گفتن کتاب فارسی پنجم		
نمایش	شعر خوانی و صندلی صمیمیت	تصویرخوانی و صندلی صمیمیت
درس پنج	درس دو	درس یک
درس ده	درس شش	درس سیزده
درس هفده	درس یازده	درس شانزده

ج) مهارت نوشتن

نوشتن ز گفتن، مهم‌تر شناس به گاه نوشتن، به جای آر، هوش

یکی از راه‌های انتقال اندیشه و احساس، نوشتن است. در بیت بالا «مسعود سعد سلمان»، نوشتن را از سخن گفتن برتر دانسته است، اما تأکید می‌کند که هنگام نوشتن باید از هوش و خرد بهره بگیریم. نوشتن در عین حال که پیچیده‌ترین مهارت زبان آموزی است، شیرین‌ترین آن نیز می‌باشد.

پس از تولید شفاهی زبان که فرصت آن در کتاب فارسی برای دانش‌آموزان فراهم شده، تولید کتبی در قالب فعالیت‌های املائی، درک متن و نگارش در کتاب نگارش صورت می‌گیرد. در بخش نگارش در پایه پنجم، موضوع‌های زیر، آمده است:

– تصویرنویسی؛

– آموزش شرح حال نویسی؛

— خلاصه نویسی؛

— تبدیل نظم به نثر؛

— تحقیق و تحقیقی نویسی؛

— گزارش نویسی.

دانش‌آموزان در سال قبل بند نویسی را فراگرفتند و در نگارش متن خود، از آن استفاده می‌کنند. درک متن‌های خوانده و نوشته شده هم به بهبود سواد خواندن و توسعه مهارت درک متن می‌انجامد. فعالیت‌های املائی نیز در کنار املائی تقریری به تقویت مهارت املا نویسی کمک می‌کنند.

مهارت نوشتن به نویسنده، امکان می‌دهد تا پس از تفکر و تأمل، نوشته‌های خود را بازنگری و ویرایش کند. نویسنده هرچه در به کارگیری هنجارهای نگارشی توانا تر باشد، منسجم‌تر خواهد نوشت.

نوشتن سطوحی دارد، املا یکی از سطوح مقدماتی آن است. املا خود شامل مرحله‌ای است که از آن جمله می‌توان به نوشتن درست نشانه‌ها، توانایی تبدیل نشانه‌های آوایی به نوشتاری و توانایی خوانا و زیبانویسی اشاره کرد. رونویسی، غیرفعال است اما املا که از آن پیچیده‌تر و با ارزش‌تر است همچنان مورد توجه بوده و هست.

سطح دیگر نوشتن، نگارش و انشا است، آموزش نگارش در پایه سوم ابتدایی با بند نویسی شروع شد و در فارسی چهارم با ساختار بند و گونه‌های بند (روایی و توصیفی) و آموزش نگارش، تداوم یافت. در فارسی پایه پنجم با تکیه به آن آموخته‌ها به توانایی نگارش و رسیدن به نوشتن خلاق بیشتر توجه داریم و آن چه مهم است، کمک به قدرت آفرینشگری و پرورش این توانایی است؛ از این رو، چیرگی ساختار نوشته و قالبی کردن ذهن از لغزش‌هایی است که آگاهانه از آن پرهیز شده است.

آموزش مهارت نوشتن و نوشتن خلاق به هدایت و نظارت علمی و آموزشی آموزگاران محترم، وابسته است. کاراترین راهبرد در پیشبرد سطح دانش‌آموزان در تقویت توانایی انشانویسی، ورزش‌های ذهنی — زبانی و تجربه‌های قلمی ساده آنان است.

باید برای آفرینش ذهن و بارش فکری، فرصت ایجاد کنیم و بگذاریم دانش‌آموزان بی‌دغدغه ساختار و قالب، بنویسند.

ج) مهارت فرازبانی تفکر: در آموزش‌های نوین، بر پرورش تفکر و خردمندی و تعقل به‌عنوان یکی از مهارت‌های فرازبانی، بسیار تأکید می‌شود و دانش‌آموزان را از تقلید و تکرار مطالب، بدون درک صحیح آنها برحذر می‌دارند.

حضرت علی (ع) در زمینه اهمیت «درک و فهم»، می‌فرماید: «ارزش درک و فهم یک مطلب به مراتب بهتر از تکرار و خواندن آن است».

علامه محمد تقی جعفری درباره نقش «تعقل» در تربیت اسلامی و اهمیت آن در قرآن کریم می‌گوید: «این ماده در قرآن مجید با عبارات گوناگون مؤکداً مورد تذکر قرار گرفته است. با واژه «تفکر» در ۱۶ آیه، با واژه «عقل» در ۴۹ آیه، با واژه «لب» به معنای عقل ناب و تعقل عمیق، در ۱۶ آیه».

همچنین در اهمیت تعقل و تفکر در اسلام آمده است: ساعتی تفکر، بالاتر از هفتاد سال عبادت است.

استاد شهید مطهری نیز اشاره می‌کند، علم افراد ممکن است دو گونه باشد، دانسته‌هایی که فرد حفظ کرده، «علم مسموع» و دانسته‌هایی که حاصل تجربه و تحلیل فکری است، «علم مطبوع».

برنامه آموزش زبان فارسی در دوره ابتدایی نیز به تفکر، خردمندی و بهره‌گیری از نیروی عقل در موقعیت‌های اجتماعی و شرایط زندگی به عنوان مهارت‌های فرازبانی، توجهی ویژه دارد و با همین رویکرد به تدوین محتوا پرداخته است؛ تا زمینه مناسب برای رشد این شایستگی در دانش‌آموزان فراهم آید.

معلم‌ان باید در طراحی آموزشی خود به‌ویژه در درس فارسی، ترغیب دانش‌آموزان به تفکرمداری و دوری از حافظه محوری را مورد تأکید قرار داده، فعالیت‌های تفکرمحور با رویکرد حل مسئله را در متن فعالیت آموزشی خود بگنجانند. هنگامی که از مهارت‌های زبانی با عنوان‌های مختلف از جمله مهارت‌های اصلی، پایه و چهارگانه سخن به میان می‌آید، به ترتیب و توالی آنها که عمدتاً به صورت گوش

دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن است تأکید می‌شود.

اگرچه هم‌زمان با پیدایش شیوه‌های آموزش زبان و گسترش بحث‌های نظری، مسائل گوناگون دیگری از قبیل ضرورت‌های محیطی، ارتباط فرهنگی، تعامل بین فرهنگی، جامعه‌شناسی زبان مقصد و غیره در مورد مهارت‌های چهارگانه مطرح می‌شد، ولی در حوزه آموزش زبان، اصطلاح جدیدی برای آن ابداع نگردید. در آخرین دهه قرن گذشته میلادی، در متون تحقیقی آموزش زبان، از مهارت جدیدی با عنوان کلی مهارت پنجم «تفکر» سخن به میان آمد.

مهارت‌های چهارگانه یادشده زبانی را می‌توان از زوایای مختلف دسته‌بندی نمود. این مهارت‌ها از دیدگاه نحوه برقراری ارتباط به دو مهارت «کتبی» خواندن و نوشتن و مهارت «شفاهی» گوش دادن و سخن گفتن و از دید کنش دانش‌آموز به دو «مهارت تولیدی» (سخن گفتن و نوشتن) و «مهارت درکی» (گوش دادن و خواندن) تقسیم می‌شوند. از منظر تحلیل داده‌های زبانی، این دسته‌بندی به دو «مهارت پردازشی» شنیدن و خواندن و «مهارت افزایشی» صحبت کردن و نوشتن و از زاویه مسیر حرکت داده‌ها و نحوه دریافت و ارسال پیام به دو «مهارت ورودی» گوش دادن و خواندن و «مهارت خروجی» سخن گفتن و نوشتن، قابل تقسیم‌اند.

کسب هریک از مهارت‌های زبانی، توانایی‌های متناسب و متفاوتی را در زبان‌آموز ایجاد می‌کند. مهارت گوش دادن به زبان‌آموز در تقویت سواد شنیداری به منظور درک پیام گوینده، کمک می‌کند، مهارت سخن گفتن توانایی انتقال مقصود را پرورش می‌دهد، مهارت خواندن موجب توانایی زبان‌آموز در درک مطلب و استنباط پیام متن می‌گردد و مهارت نوشتن، توانایی زبان‌آموز را در انتقال پیام، در قالب نوشتار به دنبال دارد.

«در حال حاضر و در پی تغییر نگرش نسبت به زبان، برخی از متخصصان آموزشی، کسب صرف دانش زبانی را دیگر به معنای توانایی زبان‌آموز در برقراری ارتباط کامل و موفق نمی‌دانند و به همین جهت، علاوه بر مهارت‌های چهارگانه، لزوم کسب مهارت دیگری را نیز در فرایند آموزش زبان مورد تأکید قرار داده‌اند. از این مهارت تحت عنوان «مهارت پنجم» نام برده می‌شود، مهارت پنجم مقدمه‌ای برای آمادگی

زبان‌آموز و اعتماد به نفس بیشتر وی در جهت تولیدات شفاهی است. اطلاق عنوان پنجم برای مهارت‌ها و توانایی‌های تفکرمدارانه، به معنای وجود مهارت‌های اول تا چهارم در آموزش زبان و اولویت‌های آنها بر اساس اعداد نیست. اطلاق عدد پنج به مهارت پنجم الزاماً به معنای کسب این مهارت پس از مهارت «نوشتن» نیست. برعکس این مهارت در جایگاهی پیش از مهارت‌های گوش دادن و سخن گفتن قرار می‌گیرد و مقدمه‌ای بر مهارت نوشتن محسوب می‌شود. مهارت پنجم به معنای تفکر به تقویت مهارت نوشتن منجر می‌گردد».

روش‌های تدریس

معلمی، هنری چندسویه است. یک سوی آن توانایی‌های علمی و تخصصی است؛ سوی دیگر، برخورداری از هوش و خلاقیت فکری و سوی دیگر آن، توانایی‌های زبانی است و... اما یکی از اضلاع بسیار مهم و کارا در معلمی، داشتن روشمندی و شیوه مناسب تدریس و آموزش است. اعتلای کیفیت آموزش و تمرین‌بخشی معلمان در زمینه بهبود یادگیری شاگردان، به حرفه‌ای شدن معلمان و میزان توانایی آنان در بهره‌گیری از روش‌های متنوع و فعال، وابسته است. معلم حرفه‌ای کسی است که در راستای رشد و شکوفایی استعدادهای فطری خود، به شناخت علمی و مهارت‌های عملی مجهز باشد و از روش‌های نوین تدریس در کلاس و آموزش بهره‌برد.

برای آشنایی معلمان با روش‌های تدریس، در فصل دوم این کتاب، روش‌های تدریس علمی متناسب با محتوای هر درس به صورت پیشنهادی ارائه شده است. معلمان عزیز می‌توانند روش‌ها و الگوها را با توجه به شرایط و عوامل زیر انتخاب کنند:

فضای فیزیکی کلاس، موقعیت جغرافیایی و بومی، وضعیت آب و هوای منطقه، امکانات مدرسه، توانایی‌های شخصی و خلاقیت‌های فردی خود و بالاخره وضعیت روحی و حس و حال دانش‌آموزان.

روش‌های پیشنهادی تدریس در این کتاب منطبق با سطح توانایی‌های جسمی و ذهنی دانش‌آموزان پایه پنجم طراحی شده‌اند و در مواقعی مراحل آموزش براساس

مبانی نظری و با رعایت اصل انعطاف‌پذیری، دستخوش تغییر و ساده‌نویسی شده است تا معلمان بتوانند به صورت کاربردی از آنها بهره ببرند. اضافه یا کم نمودن مراحل تعریف شده، در روش‌ها و الگوهای تدریس از جانب معلمان بلامانع است.

هدف از به‌کارگیری روش‌های مختلف در تدریس، ایجاد تنوع و جذابیت در محیط یادگیری و دل‌نشین کردن موضوع آموزش است. در این نگاه، معلم از متکلم وحده بودن به تسهیل‌کننده فرایند یاددهی - یادگیری تغییر نقش می‌دهد و از استعدادها و مسئولیت‌پذیری دانش‌آموزان در جهت بهبود وضعیت آموزشی بهره می‌گیرد. در کتاب‌های راهنمای معلم فارسی سوم و چهارم به صورت مبسوط به بعضی از روش‌ها از جمله «قضاوت عملکرد»، «روش تدریس اعضای گروه»، «کارایی گروه»، «روشن‌سازی طرز تلقی»، «ساخت‌گرایی»، «تفکر استقرایی» و «نمایش خلاق» با تأکید بر فعالیت‌های گروهی، همیاری و مشارکتی که در دوره ابتدایی جایگاه ویژه‌ای دارد، پرداخته شد. در این کتاب نیز روش‌های مفید دیگری ارائه شده است که در پی، روش‌های آموزش، نمایه درس‌ها و روش‌های پیشنهادی هر یک را آورده‌ایم.

توجه: کاربست روش در فرایند یاددهی - یادگیری، نشان‌دهنده ذهن طبقه‌بندی شده، طراحی آموزش برنامه‌ریزی مناسب است. این نوع آموزش، اثرگذار و مفید خواهد بود اما باید به هوش باشیم که خود روش‌ها و مراحل آن، دامی بر دست و پای خلاقیت فردی ما نشوند و ما را در تنگنای خود، گرفتار نسازند.

در راستای شناخت ابعاد و نمونه‌های علمی و عملی رشد و پرورش دانش‌آموزان، به نمونه‌هایی از الگوهای تدریس اشاره می‌شود.

در کنار روش‌ها، بهره‌گیری از رسانه‌ها و کارافزارهای متنوع آموزشی، هم بر پویایی و تنوع آموزش و هم بر میزان تأثیرگذاری آموزه‌ها خواهد افزود. با توجه به همین مسئله بوده است که امروزه نگاه کارشناسان قلمرو آموزش، دامنه فراخ‌تری پیدا کرده به طوری که علاوه بر نسخه چاپی کتاب درسی، رسانه‌هایی همچون فیلم بررسی و تحلیل درس‌ها و رمزینه‌های سریع پاسخ را نیز تولید کرده‌اند، که لازم است همکاران گرامی، از این رسانه‌ها، به تناسب محتوای درس و فضای کلاس بهره بگیرند.

بحث گروهی

در صورتی که پرسش و پاسخ از حالت دو طرفه بین معلم و دانش‌آموز یا دانش‌آموز و دانش‌آموز خارج شود و معلم موضوع مشخصی را در کلاس طرح کند تا دانش‌آموزان درباره آن با هم مشورت و اندیشه کنند؛ روش بحث گروهی به کار گرفته شده است.

این روش از جمله روش‌های فعال و مشارکتی در امر آموزش به شمار می‌رود. بنابراین، دانش‌آموزان در گروه‌های مختلف طبقه‌بندی می‌شوند و با هدایت معلم به گفت‌وگو می‌پردازند. اهمیت این روش، با توجه به ماهیت زبان و ادبیات فارسی، زمانی روشن می‌شود که نمایندگان هر گروه، نظر خود را بیان کنند و ضمن گوش دادن به اظهارات دیگر گروه‌ها، به نقد و تحلیل نیز تسلط یابند. گروه‌بندی مناسب، کنترل زمان، هدایت گروه‌ها، طرح موضوعات مناسب و... از جمله شرایط اساسی برای به کارگیری این روش است.

ایفای نقش، قصه‌گویی و نمایش خلاق

برخی از دروس به گونه‌ای سازماندهی شده‌اند که با هدایت معلم می‌توان مفاهیم موردنظر را به صورت عینی و محسوس به نمایش گذاشت. این روش‌ها چنانچه با تبادل نظر و ارزشیابی در کلاس همراه شود، می‌تواند اهداف آموزش زبان و ادب فارسی را محقق سازد. بخشی از این اهداف عبارت‌اند از: ایجاد برقراری ارتباط انسانی و عاطفی،

نظم‌بخشی به افکار و گفتار، پرورش قوه تفکر، استنتاج، رشد و شکوفایی خلاقیت و استعداد‌های زبانی و ادبی.

گردش علمی

در این روش، معلم برای یادگیری بهتر، دانش‌آموزان را به بیرون از کلاس می‌برد. دانش‌آموزان با توضیح و توصیف دیده‌ها و شنیده‌های خود به صورت گفتاری و نوشتاری به پرورش و تقویت مهارت‌های زبانی و ادبی خود ناآشنا می‌شوند. می‌توان از آنها خواست تا گزارش تهیه کنند، یادداشت بردارند، اطلاعات به دست آمده را طبقه‌بندی کنند و زیبایی‌های مشاهده شده را توصیف نمایند یا آنها را به تصویر کشند تا به این ترتیب به پاره‌ای از مهارت‌های نگارشی تسلط یابند.

تفکر استقرایی (گردآوری، سازماندهی، کنترل و کاربرد داده‌ها)

این روش بر آموزش تفکر و نیز طبقه‌بندی کردن استوار است. دانش‌آموزان براساس تعیین شاخص‌هایی در گروه، اطلاعات را سازماندهی و طبقه‌بندی می‌کنند و سپس درباره آنها توضیح می‌دهند. همچنین طبقه‌بندی‌های مختلف گروه‌ها را با هم مقایسه و برای هر کدام، نامی انتخاب می‌کنند.

بدیعه‌پردازی (پرورش تفکر خلاق)

فرایندهای خاص بدیعه‌پردازی از مجموعه فرض‌هایی درباره روان‌شناسی خلاقیت به وجود می‌آیند. مراحل اجرای الگوی بدیعه‌پردازی: توصیف اولیه، قیاس مستقیم، قیاس شخصی، تعارض فشرده و توصیف خلاق است.

حل مسئله

در این روش، مسئله‌ای مطرح می‌شود که می‌تواند از گرفتاری قهرمان قصه آغاز شود. دانش‌آموزان به توصیف و تبیین مسئله می‌پردازند و راه حل یا راه حل‌هایی برای آن پیدا می‌کنند. پس از بحث و گفت‌وگو، معلم نظر خود را درباره حل مشکل قهرمان داستان اظهار می‌دارد. آنگاه دانش‌آموزان علت وقوع حوادث را در قصه‌ها بررسی و ارتباط علت و معلولی وقایع را کشف می‌کنند. سپس ایده‌ها و نظرهای مختلف را به یکدیگر مربوط و با هم مقایسه و نتایج داستان‌ها را پیشگویی می‌کنند.

کارایی گروه

دانش‌آموزان را به گروه‌هایی تقسیم می‌کنند و هر یک از اعضای گروه، تکلیف مشخص شده را به‌طور انفرادی می‌خواند، بعد به سؤال‌های آزمون که در اختیار او قرار می‌دهند، پاسخ می‌دهد. سپس در گروه درباره پاسخ‌های خود به گفت‌وگو می‌پردازند و دلایل انتخاب یا رد آن را ارزیابی می‌کنند.

در مرحله بعد، کلید سؤال‌ها در اختیار دانش‌آموز قرار می‌گیرد و اعضای گروه درک عمیقی از بهترین پاسخ به دست می‌آورند. سپس اعضای گروه پاسخ‌های فردی و گروهی را نمره‌گذاری و در پایان، نمره مؤثر بودن یادگیری را محاسبه می‌کنند. از این روش در کلاس‌های فارسی و در تدریس حوزه‌های مختلف آن (از قبیل متن درس‌ها، اجرای تمرین‌ها، املا، انشا، دستور و آرایه‌ها) می‌توان بهره گرفت.

تدریس اعضای گروه

با این روش، قسمت عمده‌ای از موضوع درس طی یک دوره زمانی کوتاه با مطالعه گروه، تحت پوشش قرار می‌گیرد. متن مورد تدریس، باید به گونه‌ای انتخاب شود که به بخش‌های مستقل از یکدیگر قابل تقسیم باشد. بخش‌ها نیز از نظر حجم و دشواری، باید تقریباً برابر باشند.

دانش آموز یک بخش از موضوع تعیین شده را مطالعه می کند و سپس با همتهای خود که مسئول بخش مشترکی هستند، دور هم جمع می شوند و برای رفع اشکال های خود تبادل نظر می کنند. سپس به گروه خود برمی گردند و به ترتیب از اول تا آخر، به نوبت تدریس می کنند.

طرح تدریس اعضای گروه، بر دو اصل استوار است :

— نخست آنکه هر یک از شرکت کنندگان، قسمت متفاوتی از موضوع درسی را که قرار است همه یاد بگیرند، می خوانند.

— دوم اینکه هر فراگیرنده می تواند به اعضای گروهش آموزش دهد. بنابراین، هر عضو هم در نقش معلم و هم شاگرد عمل می کند.

زمانی که فراگیران دریابند کارایی گروه مستلزم آن است که هر فرد یک بخش از موضوع را فراگیرد و سپس آن را به دیگران آموزش دهد، برانگیخته می شوند تا با مطالعه بخش تعیین شده و آمادگی کامل برای جلسه کار گروهی به گروه خود کمک کنند. همچنین به آن عضو از گروه که آموزش می دهد کمک می کنند تا حد امکان موفق باشد. با این روش، گروه می تواند یادگیری اش را به حداکثر برساند.

طرح تدریس اعضای گروه این امکان را می دهد که قسمت عمده ای از موضوع درس، طی یک دوره کوتاه زمانی با مطالعه گروه، تحت پوشش قرار گیرد. تقسیم موضوع، دقیقاً زمانی مناسب خواهد بود که هدف آموزشی، مطالعه اجمالی در یک قلمرو وسیع باشد، نه مطالعه عمیق آن.

در انتخاب متن مورد استفاده باید به چند نکته زیر توجه کرد :

— متن باید قابل تقسیم به تعداد بخش های هماهنگ با تعداد فراگیران در هر گروه (معمولاً سه تا پنج نفر) باشد.

— این بخش ها باید از نظر طول، تقریباً برابر و از نظر دشواری در ردیف هم باشند.

— نکته مهم اینکه هر یک از بخش ها مستقل از بخش های دیگر قابل فهم باشد. زیرا فراگیرنده فقط یک قسمت را مطالعه می کند و باید بتواند آن بخش را، مستقل از اطلاعات

موجود، در بخش‌های دیگر درک کند.

– البته در هر تکلیفی، مطلب باید به اندازه کافی دشواری داشته باشد تا فراگیران را به چالش بکشد ولی نه آن قدر دشوار، که آنان را مغلوب و مأیوس کند.

اجرای طرح

۱– یک بخش از موضوع برای آمادگی هر فراگیرنده تعیین می‌شود. در این مرحله هر فراگیرنده فقط بخش تعیین شده خود را دریافت می‌کند. باید اطمینان یافت که فراگیران حقیقتاً مطلب را از یکدیگر یاد بگیرند و نه از مطالعه تمام بخش‌ها (میزان یادگیری دانش‌آموزان توسط آزمونی که تمام بخش‌ها را در بر می‌گیرد، سنجیده می‌شود).

۲– فراگیرنده، قبل از تدریس با همتایان خود، که مسئول بخش مشترکی هستند، دور هم جمع می‌شوند و برای رفع اشکالات خود و بهبود روش اجرا، تبادل نظر می‌کنند (فراگیران می‌توانند از ابتدا در جمع همتاهای خود بنشینند و رفع اشکال کنند، آن‌گاه به تیم خود برگردند).

۳– وقتی گروه، گرد هم می‌آید، یک فراگیرنده کار را با تدریس بخش مربوط به خود شروع می‌کند. این عضو گروه، مجاز است از هر نوع یادداشت یا کمکی که مجاز شناخته شده است، استفاده کند، ولی مستقیماً به متن اصلی رجوع نمی‌کند. دیگر فراگیران می‌توانند بپرسند، مخالفت کنند، یادداشت بردارند یا استنتاج نمایند. هر عضو به نوبت بخش جدیدی را تدریس می‌کند.

۴– در این مرحله، از کل موضوع، آزمون گرفته می‌شود. سؤالات از قبل آماده شده است و می‌تواند در قالب هر یک از آزمون‌ها باشد. این آزمون حاوی تعدادی سؤال از هر قسمت و چند سؤال درک مطلب عمومی مربوط به کل موضوع است.

۵– کلیه سؤالات در اختیار فراگیران قرار می‌گیرد و آنان به آزمون‌شان نمره می‌دهند و نمرات فردی و معدل نمرات فردی را محاسبه می‌کنند.

فراگیران با استفاده از نمرات فردی می‌توانند میزان فهم خود را از موضوع ارزیابی کنند. همچنین نمرات فردی نشانه‌ای از پیشرفت فرد در یادگیری است.

فراگیران باید به نمره خود از آن قسمتی که تدریس را برعهده داشته‌اند، توجه کنند. هرچه اختلاف بین نمرات فردی و معدل گروه کمتر باشد، بیانگر آن است که مهارت‌های در تدریس و یادگیری تولید شده از عمل متقابل تیم، بیشتر شده است.

۶- کارایی تدریس فراگیران، مطابق با جدول رسم شده ارزیابی می‌شود.

۷- برای جمع‌بندی مطالب و اطمینان از یادگیری و ارزشیابی نهایی، با فراگیران گفت‌وگو شود.

به هر عضو گروه، از غیر مؤثر (۱) تا مؤثر (۵)، در هر مورد نمره بدهید.

نام نفر یکم	نام نفر دوم	نام نفر سوم	نام نفر چهارم	نام نفر پنجم	نام نفر ششم	موارد
						۱- آیا به واقعیت‌ها و اطلاعاتی که ارائه می‌داد، اطمینان داشت؟
						۲- آیا نکات مهم را در مقایسه با جنبه‌های کم اهمیت‌تر اطلاعات جدا می‌کرد و مورد تأکید قرار می‌داد؟
						۳- آیا نکات، طبق یک روال منطقی و منظم ارائه شد؟
						۴- آیا در هنگامی که مورد سؤال قرار می‌گرفت، اعتماد به نفس داشت؟
						۵- آیا برای روشن کردن مفاهیم و کسب اطمینان از دقت و فهم، سؤال می‌کرد؟

پرسش و پاسخ

طرح سؤال و تقویت توانایی پرسشگری، از آموزه‌های بسیار مهمی است که کمتر به آن توجه می‌شود. قدرت پرسشگری به توانایی ادراکی افراد، وابسته است. در این روش، معلم پرسش‌های مناسبی را تهیه می‌کند و تدارک می‌بیند و آنها را به گونه‌ای در کلاس به کار می‌گیرد که دانش‌آموزان به سمت اهداف برنامه و درس، هدایت شوند. در این روش، معلم می‌تواند برای تکمیل یادگیری پرسش‌هایی فی‌البداهه نیز طرح کند. نکته مهم این است که مدیریت و هدایت دانش‌آموزان و تنظیم زمان برای پاسخ به پرسش باید مورد توجه باشد. این روش مهارت‌های گوش دادن، سخن گفتن، نقد و تحلیل و حافظه شنیداری و قدرت بیان را تقویت می‌کند. چنانچه از نتایج بحث‌ها هم گزارشی تهیه شود به تقویت چهار مهارت زبانی خواهد انجامید.

روشن‌سازی طرز تلقی

این روش برای درس‌هایی که مفاهیم ذهنی و محتوای معرفت شناختی دارند، مناسب‌تر است. روشن‌سازی طرز تلقی، به فراگیران کمک می‌کند تا آنان با پاسخ دادن به یک سؤال یا تکمیل یک جمله، طرز تلقی خود را ارزیابی کنند، سپس آنان دور هم جمع می‌شوند تا این طرز تلقی را مورد بررسی قرار دهند و به کمک شرایط شناخته شده و اطلاعاتی که در اختیار دارند، بهتر را برگزینند و درباره‌اش به توافق برسند. سپس هر فرد، پاسخ خود را ارائه می‌دهد تا مورد ارزیابی قرار گیرد. طرز تلقی افراد پس از بحث نیز مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا مشخص شود آیا تغییری رخ داده است یا خیر؟ بنابراین، این روش فراگیران را قادر می‌سازد که کشف کنند طرز تلقی‌شان بر پایه محکمی از حقایق، اطلاعات و منطق، استوار شده است.

واحد کار و ارائه

از این روش، می‌توان برای فعالیت‌های خارج از کلاس استفاده کرد. به این ترتیب که شاگردان بر اساس موضوعات تعیین شده، در خارج از کلاس اطلاعات را

به صورت گروهی یا فردی جمع‌آوری و درباره‌اش، گزارش تهیه می‌کنند، سپس گزارش را در کلاس می‌خوانند.

موضوعاتی از قبیل سرگذشت شاعران، نویسندگان، شخصیت‌های علمی، اجتماعی و مذهبی، زیبایی‌شناسی و موسیقی شعر در آثار شعرای ایران می‌تواند برای استفاده از این روش مورد نظر باشد. این روش برای تقویت حس پژوهش و تقویت مهارت‌های جست‌وجوگری مؤثر است.

کاوشگری

این الگو شاگردان را به انواع روش‌های منظم مورد استفاده اندیشمندان، در سازمان‌دهی دانش و تدوین اصول آشنا می‌سازد و به آنان بعضی از مهارت‌ها و نیز زبان کاوشگری دانشمندان را می‌آموزد. آموزش کاوشگری درگیرکردن مستقیم شاگردان با تمرین‌هایی است که فرایند علمی را در زمانی بسیار کوتاه فشرده می‌سازد. مراحل اجرای الگوی کاوشگری عبارت‌اند از برهم‌زدن عادت ذهنی، پرسشگری، فرضیه‌سازی، آزمایشگری، تحلیل و نتیجه‌گیری.

دریافت مفهوم

معلم نمونه‌هایی از مفهوم موردنظر را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهد تا در ساخت‌شناسی و شکل‌گیری آنها جهت‌دار، هدفمند و تأثیرگذار باشد. مراحل این روش عبارت‌اند از: شناسایی مفهوم، آزمون دریافت مفهوم و تحلیل راهبردهای تفکر.

قضاوت عملکرد

قضاوت عملکرد روشی است که کمک می‌کند دانش‌آموز با دریافت راهنمایی‌هایی از سمت معلم، به دنبال یادگیری برود و در پایان به توانایی‌های خود پی ببرد. در این روش، دانش‌آموزان به وسیله معیارهایی، کار خود و دیگر دانش‌آموزان را بررسی و قضاوت می‌کنند.

مراحل اجرا

- ۱- دانش‌آموزان یک بار، متن درس را با دقت، صامت خوانی می‌کنند.
- ۲- متن درس را خلاصه کرده، بر روی برگه‌ای می‌نویسند.
- ۳- در گروه‌های تعیین‌شده، قرار می‌گیرند و متن درس خلاصه شده خود را با افراد گروه به بحث و گفت‌وگو می‌گذارند و سعی می‌کنند نکات استفاده شده، در خلاصه خود را با ارائه دلیل به دیگران منتقل کنند و معیارهایی را که برای خلاصه نویسی در نظر گرفته‌اند، مورد بررسی قرار دهند.
- ۴- در نهایت یکی از خلاصه‌ها یا مجموعه‌ای از آنها، از طرف گروه به عنوان فعالیت گروه پذیرفته می‌شود.
- ۵- معیارهای مناسب، برای خلاصه‌نویسی از طرف آموزگار در اختیار گروه‌ها قرار می‌گیرد (نکات کلیدی برای خلاصه کردن متن).
- ۶- افراد همه گروه‌ها، متن خلاصه شده خود را با معیارهای مناسب، مورد بازنگری قرار می‌دهند و تغییرات لازم را اعمال می‌کنند.
- ۷- نماینده هر گروه، متن اصلاح شده را در کلاس می‌خواند و سایر گروه‌ها با توجه به معیارهای مناسب، آن را مورد نقد و قضاوت قرار می‌دهند تا اصلاحات نهایی انجام شود.

پیش‌سازمان‌دهنده‌ها

سازمان‌دهنده‌ها مهم هستند و لازم است آموخته شوند. در این روش، مفاهیم قدم به قدم توضیح داده می‌شوند و تشکّل می‌یابند، تا اینکه فراگیران در پایان دوره آموزشی بتوانند به چشم‌اندازی از موارد بررسی شده دست یابند.

نمایهٔ روش‌های پیشنهادی تدریس درس‌های فارسی پنجم

نام درس	روش تدریس	نام درس	روش تدریس
درس یک: تماشاخانه	نمایش	درس ده: نام نیکو	قضاوت عملکرد، کارایی گروه
درس دو: فضل خدا	دریافت مفهوم	درس یازده: نقش خردمندان	کاوشگری
درس سه: رازی و ساخت بیمارستان	حل مسئله	درس دوازده: درس آزاد	قضاوت عملکرد
درس چهار: بازرگان و پسران	کارایی گروه	درس سیزده: روزی که باران بارید	بحث گروهی
درس پنج: چنار و کدوبن	ایفای نقش و قصه‌گویی	درس چهارده: شجاعت	روشن سازی طرز تلقی
درس شش: سرود ملی	تدریس اعضای گروه	درس پانزده: کاجستان	ایفای نقش (نمایش خلاق و قصه‌گویی)
درس هفت: درس آزاد	(بسته به متن پیشنهادی روش تدریس متفاوت است)	درس شانزده: وقتی بوعلی کودک بود	کاوشگری، ایفای نقش با تنظیم گام‌ها و مراحل (سناریو)
درس هشت: دفاع از میهن	مشارکتی ساده و واحدکار و نقالی (قصه‌گویی)	درس هفده: کار و تلاش	قصه‌گویی، بارش فکری، ایفای نقش به صورت شعر و قصه‌گویی
درس نه: نام آوران دیروز، امروز، فردا	پیش سازمان دهنده		

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی عبارت است از اندازه‌گیری میزان تغییرات انجام شده یادگیری و قضاوت در مورد عملکرد یادگیرندگان به منظور تصمیم‌گیری درباره ارتقای دانش‌آموزان و کسب اطمینان از اینکه آیا فعالیت‌های آموزشی معلم و کوشش‌های دانش‌آموزان به نتایج مطلوب انجامیده است یا خیر؟

پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان با رویکرد کیفی – توصیفی از طریق افراد دخیل در فرایند یاددهی – یادگیری (معلم، برنامه‌ریزان درسی، ارزشیابان و متربی) با مؤلفه‌هایی به شرح زیر ارزشیابی می‌شود:

■ شناخت اهداف و انتظارات آموزشی

■ جمع‌آوری اطلاعات

■ تحلیل و تفسیر اطلاعات

■ بازخورد

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، با توجه به حفظ شأن و کرامت انسانی یادگیرنده و با توجه به عناصر تفکر، ایمان، علم، عمل و اخلاق، صورت می‌گیرد و نتایج آن به صورت کیفی ارائه می‌شود. نتایج حاصل از ارزشیابی، دانش‌آموزان را به کشف توانایی‌ها، ضعف‌ها و قابلیت‌ها رهنمون می‌سازد و برنامه‌ریزی در جهت غنای یادگیری و استمرار در یادگیری را مدنظر قرار می‌دهد. نظام ارزشیابی در پایه‌های مختلف دوره ابتدایی براساس رویکرد فرایند محور و برای گذر دانش‌آموز از یک دوره تحصیلی به دوره دیگر، براساس رویکرد نتیجه محور و مبتنی بر استانداردهای ملی صورت می‌گیرد. (برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران).

فرایندهای ناشی از ارزشیابی باید از پایایی و ثبات لازم برخوردار باشند و به تشخیص تفاوت‌های فردی یادگیرندگان و تصمیم‌گیری در خصوص پیش‌بینی آموزش‌های ترمیمی و جبرانی برای شاگردان منجر شود.

با توجه به اینکه برنامه زبان‌آموزی بر نگرش شبکه‌ای استوار است، همه مهارت‌های زبانی به صورت در هم تنیده آموزش داده می‌شوند. یعنی هم‌زمان با خوانش

متن، سواد دیداری، تصویربرداری ذهنی، درک و دریافت و ضبط شکل نوشتاری واژه‌ها نیز تقویت می‌شود. بنابراین به هنگام آموزش مهارت‌های خواندن یا مهارت‌های شفاهی زبان، مقدمات مهارت‌های کتبی یا نوشتن نیز آموخته می‌شود.

پس، ارزشیابی نیز باید با آموزش، در هم تنیده شود و از راهبردهای یاددهی-یادگیری متأثر باشد؛ ارزشیابی کیفی (توصیفی) این فرصت را در پایه پنجم فراهم نموده است.

■ معلمان با به‌کارگیری درست و منطقی ارزشیابی کیفی به عنوان ابزاری در خدمت آموزش، می‌توانند از این طریق، فرایند یادگیری را در محیط فعال و پویای کلاس، بهبود بخشند.

■ معلمان می‌توانند با استفاده به موقع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به اطلاعات معتبر و مستند برای شناخت دقیق و همه جانبه دانش‌آموزان دست یابند و براساس تفاوت‌های فردی آنان به حذف مقایسه دانش‌آموزان بپردازند و هر کس را با توجه به توانایی‌های خودش مورد سنجش و ارزیابی قرار دهند.

■ در ارزشیابی کیفی با ارائه بازخوردهای مناسب، می‌توان فضای روانی و عاطفی مطلوب را برای اولیا و دانش‌آموزان فراهم آورد.

■ ارزشیابی کیفی فرصت خوبی برای شناخت استعدادهای دانش‌آموزان فراهم می‌کند و یک معلم متعهد با شناساندن این توانایی‌ها به بچه‌ها، فضای تقویت انگیزه یادگیری و مهارت خودارزیابی و اعتماد به نفس را برای آنان ایجاد می‌کند.

ارزشیابی کیفی، فرایند محور است تا معلم بتواند به توانایی‌های دانش‌آموزی که باورش دارد، در طول فرایند آموزش و یادگیری، بها ببخشد و بتواند درخصوص پیشرفت تحصیلی - تربیتی دانش‌آموزانش، مطابق با مجموعه مستندات فرایندی و تکوینی، در یک دوره زمانی معنادار، و نه براساس یک ورقه امتحانی پایانی، که معلوم نیست در چه فضای روانی به بار نشسته و شکل گرفته، داوری کند و تصمیم بگیرد. ارزشیابی کیفی فضای مقایسه هر دانش‌آموز را با خودش شکل می‌دهد تا هر دانش‌آموز خودش باشد و طعم تلخ شکست و قالبی بار آمدن را مرور نکند. یعنی مدرسه، نقش

بی‌بدیلی برای جستجو، دست‌ورزی، حل مسئله، پرورش خلاقیت و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، در کیفیت بخشی به برنامه‌های مدرسه دارد؛ و در حقیقت، کانون اصلاحات نظام‌های آموزشی به حساب می‌آید و همواره ضرورتی اجتناب‌ناپذیر برای قضاوت صحیح، تصمیم‌سازی درست و اقدام آگاهانه می‌باشد.

معلمان محترم باید با بهره‌گیری اصولی از شیوه ارزشیابی کیفی و به کارگیری اطلاعات لازم، معتبر و مستند، برای شناخت دقیق و همه‌جانبه دانش‌آموزان در ابعاد مختلف یادگیری با استفاده از روش‌ها و ابزارهای مناسب سنجش، اطلاعات را جمع‌آوری نموده تا براساس آن، بازخوردهای کیفی مورد نیاز، برای کمک به یادگیری بهتر، در فضای روانی - عاطفی مطلوب‌تر را ارائه نمایند.

روش‌ها و ابزارهای مناسب سنجش

- الف) ثبت مشاهدات (فهرست واریسی یا چک لیست، واقعه نگاری)
- ب) آزمون‌های عملکردی (کتبی، شناسایی، موقعیت شبیه‌سازی شده، نمونه کار)
- پ) تکالیف درسی (فعالیت‌های یادگیری)
- ت) خودسنجی و همسال سنجی
- ث) آزمون‌های مداد کاغذی
- ج) پرسش و پاسخ
- چ) سنجش والدین
- ح) پوشه کار

رویکرد ارزشیابی کیفی در فارسی پایه پنجم ابتدایی

- فراهم نمودن زمینه مشارکت فعال دانش‌آموز و اولیا در فرایند ارزشیابی چهار مهارت زبان‌آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
- استفاده بهینه از ابزارهای متنوع ارزشیابی کیفی در جمع‌آوری اطلاعات، متناسب با اهداف دروس فارسی و مبتنی بر عرصه‌ها و عناصر برنامه درسی ملی

■ بهره‌گیری از نتایج ارزشیابی کیفی در رفع موانع یادگیری دانش‌آموز و ارتقای توانمندی‌های وی در مهارت‌های زبان‌آموزی و مهارت فرازبانی تفکر و نقد

■ تقویت فعالیت‌های گروهی و مشارکتی در فرایند یاددهی و یادگیری عناصر سازه‌ای کتاب‌های فارسی و نگارش

اهداف ارزشیابی کیفی – توصیفی در فارسی پنجم ابتدایی

■ افزایش بهداشت روانی محیط یاددهی – یادگیری درس فارسی و ایجاد فضایی لذت‌بخش و علاقه‌مندی به ادبیات فارسی به عنوان میراث گران سنگ و معتبر

■ کمک به رشد همه‌جانبه و متعامل دانش‌آموزان در چهار مهارت زبان‌آموزی، با افزایش شناخت آنان از طریق ابزارهای مختلف ارزشیابی

■ ایجاد فضای رقابت سالم و انگیزه تلاش بیشتر در دانش‌آموزان نسبت به یادگیری آموزه‌های زبان فارسی

■ رشد خلاقیت و افزایش روحیه پرسشگری در خصوص محتوای دروس و انجام فعالیت‌های یادگیری در کتاب‌های فارسی و نگارش

توصیه‌های کلی به معلمان در بهبود فرایند ارزشیابی کیفی درس فارسی پنجم :

■ شناسایی عوامل مؤثر در فرایند یاددهی – یادگیری دانش‌آموزان به جای شناسایی میزان یادگیری آنان

■ استفاده متنوع از ابزارهای ارزشیابی کیفی به جای آزمون‌های کتبی پیاپی

■ استفاده صحیح و دقیق از عبارت‌های کیفی – توصیفی در ارائه بازخورد به خانواده‌ها

■ تغییر نقش انفعالی و پاسخ‌دهندگی دانش‌آموزان (به سؤالات طرح شده)، به نقشی فعال در جریان سنجش از طریق خودارزیابی و مشارکت در تولید ابزارها

■ تغییر نقش معلم از تولیدکننده سؤالات آزمون‌ها و اجرای آنها به فراهم آورنده زمینه‌یاری به دانش‌آموز در ارتقای سطح تلاش و کوشش در یادگیری فارسی

■ تأکید بر ابعاد مختلف یادگیری مبتنی بر وجه شخصیتی، به جای تأکید بر دانش و معلومات

■ ایجاد در هم تنیدگی بین ارزشیابی و آموزش به صورت جریانی پیوسته و توانمند

■ توجه به عملکرد واقعی دانش‌آموز در جریان یادگیری مهارت‌های زبانی به جای توجه به محفوظات.

انتظارات از آموزگاران پایه پنجم در ارزشیابی کیفی درس فارسی

- با به کارگیری ارزشیابی کیفی، یادگیری مهارت خواندن، نوشتن، سخن گفتن و گوش دادن را از سطح قابل قبول به سطح بسیارخوب، عمق و بهبود بخشد.
- با برقراری رابطه انسانی و استفاده از ابزارهای ارزشیابی کیفی، نگرش مطلوبی نسبت به یادگیری درس فارسی در دانش‌آموزان ایجاد کند.
- با کاهش بازرسی‌های پیوسته و ملال‌آور و تعدد امتحانات کتبی، بهداشت روانی کلاس فارسی را افزایش دهد.
- با شفاف‌سازی انتظارات آموزشی خود از درس فارسی، اعتماد به نفس، انگیزه تحصیلی و استقلال عمل دانش‌آموزان را افزایش دهد.
- با بازخوردهای پی‌درپی دوستانه و صادقانه به شناسایی وضعیت پیشرفت دانش‌آموز کمک نموده و روحیه نقدپذیری در دانش‌آموز را تقویت نماید.
- در قالب ارزشیابی کیفی، توانایی اصلاح و بهبود فرایند یادگیری و خودتنظیمی را به دانش‌آموز آموزش دهد.

در ادامه این فصل جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکردی درس «فارسی» پایه پنجم دوره ابتدایی می‌آید تا راهگشای معلمان در آموزش و ارزشیابی باشد. در این کتاب، متناسب با ساختار هر درس، نمونه‌ای از انواع ارزشیابی کیفی و ابزارهای گردآوری اطلاعات، ارائه گردیده است که از طریق آنها بهبود یادگیری، افزایش بهداشت روانی کلاس، افزایش روحیه نقدپذیری، اعتماد به نفس، حس مشارکت و مهارت خود تنظیمی در دانش‌آموزان ایجاد می‌شود. معلمان توجه داشته باشند که از همه ابزارهای ارزشیابی مثل آزمون‌های عملکردی، پوشه کار، مشاهده، فهرست و ارس و... به دور از افراط و با حفظ تعادل براساس مقتضیات کلاس و نوع روش درس و روحیات دانش‌آموزان، استفاده کنند و از مداخله‌های مؤثر در مواقع لزوم بهره ببرند.

جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکردی درس «فارسی» پایه پنجم دوره ابتدایی

سطوح عملکرد					
نشان‌های تحقق	اهداف کلی	مهارت‌های خواندن			
<ul style="list-style-type: none"> – پاسخ به پرسش‌های مربوط به درک اطلاعات آشکار و استنباطی متن شنیداری – تلفیق و تفسیر اطلاعات متن شنیداری – بحث و گفت‌وگو در مورد مطالب متن شنیداری با توجه به نمودار تعیین شده – بیان ارتباط و تناسب محتوایی متن شنیداری با ضرب‌المثل‌های تعیین شده 	<ul style="list-style-type: none"> – کسب مهارت گوش دادن و درک شنیداری 	<ul style="list-style-type: none"> گوش دادن 	<ul style="list-style-type: none"> مهارت‌های خواندن 	خوب	<p>به پرسش‌های آشکار و استنباطی متن شنیداری پاسخ کامل می‌دهد. درباره متن شنیداری با توجه به نمودار تعیین شده، بحث و گفت‌وگو کرده و به پرسش‌ها پاسخ می‌دهد. اطلاعات متن شنیداری را تلفیق و تفسیر می‌کند و ارتباط آن با ضرب‌المثل‌های تعیین شده را بیان می‌کند.</p>
				خوب	<p>به پرسش‌های آشکار و در برخی موارد به پرسش‌های استنباطی متن شنیداری پاسخ کامل می‌دهد. درباره متن شنیداری با توجه به نمودار تعیین شده بحث و گفت‌وگو کرده و به پرسش‌ها پاسخ می‌دهد. اطلاعات متن شنیداری را تلفیق و تفسیر می‌کند و ارتباط آن با ضرب‌المثل‌های تعیین شده را بیان می‌کند.</p>
				قابل قبول	<p>به پرسش‌های آشکار و در برخی موارد به پرسش‌های استنباطی متن شنیداری پاسخ می‌دهد. درباره متن شنیداری با توجه به نمودار تعیین شده بحث و گفت‌وگو کرده و به برخی پرسش‌ها پاسخ می‌دهد. در تلفیق و تفسیر اطلاعات متن شنیداری و بیان ارتباط و تناسب محتوایی با ضرب‌المثل‌های تعیین شده، به راهنمایی معلم نیازمند است.</p>
				نیازمند آموزش	<p>در پاسخ به پرسش‌های آشکار، بحث و گفت‌وگو درباره متن شنیداری و بازگو کردن آن به کمک راهنمایی معلم نیاز دارد.</p>

ادامه جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکردی درس «فارسی» پایه پنجم دوره ابتدایی

سطوح عملکرد		نشانه‌های تحقق		اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>با رعایت زبان فارسی معیار در گفت و گو با دیگران، مشارکت فعال دارد. پیام خود را به صورت مستقیم بیان می‌کند. در مقابل جمع با تسلط سخن می‌گوید و سخن آنان را درک و نقد می‌کند. متناسب با موقعیت و مخاطب، گونه‌های مختلف زبان را به کار می‌گیرد. نمایش را با رعایت کامل مراحل آن اجرا می‌کند.</p>	خیلی خوب	<p>– به کارگیری زبان فارسی معیار در گفت و گو با دیگران</p> <p>– شرکت فعال در بحث و گفت و گو</p> <p>– نظم و انسجام در رساندن پیام</p> <p>– سخن گفتن در مقابل جمع</p> <p>– درک و نقد سخن دیگران</p> <p>– به کارگیری گونه‌های مختلف زبان (رسمی و غیررسمی) متناسب با موقعیت و مخاطب</p> <p>– اجرای نمایش با رعایت مراحل (صحنه پردازی، انتخاب نقش، اجرای نقش، نقد و بررسی)</p>	<p>– کسب مهارت سخن گفتن</p>	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>با رعایت زبان فارسی معیار در گفت و گو با دیگران مشارکت دارد. پیام خود را به صورت مستقیم بیان می‌کند. در مقابل جمع سخن می‌گوید و درک و نقد می‌کند و متناسب با موقعیت و مخاطب، گونه‌های مختلف زبان را به کار می‌گیرد. در بیشتر موارد نمایش را با رعایت مراحل آن اجرا می‌کند.</p>	خوب				
<p>در اکثر موارد با رعایت زبان فارسی معیار در گفت و گو با دیگران مشارکت دارد. پیام خود را به صورت مستقیم بیان می‌کند. در مقابل جمع سخن می‌گوید. در برخی موارد، سخن آنان را درک و نقد می‌کند و متناسب با موقعیت و مخاطب، گونه‌های مختلف زبان را به کار می‌گیرد. در اجرای نمایش با رعایت مراحل آن نیاز به راهنمایی معلم دارد.</p>	قابل قبول				
<p>در برخی موارد در گفت و گو با دیگران مشارکت دارد ولیکن در رساندن پیام به صورت مستقیم، سخن گفتن در مقابل جمع، اجرای نمایش به راهنمایی و کمک معلم نیازمند است.</p>	نیازمند آموزش				
		سخن گفتن			
		مهارت‌های خواندن			

ادامه جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکردی درس «فارسی» پایه پنجم دوره ابتدایی

سطوح عملکرد		نشانه‌های تحقق		اهداف کلی	عناوین کارنامه
خیلی خوب	متن اثر، شعر را درست و روان با لحن و آهنگ و سرعت مناسب می‌خواند و شعرهای تعیین شده در کتاب را حفظ می‌کند. اطلاعات آشکار و ترتیب رویدادهای متن را بیان می‌کند؛ به سوالات استنباطی و روابط محتوایی با ضرب المثل پاسخ داده، اطلاعات متن را تلفیق و تفسیر می‌کند.	<ul style="list-style-type: none"> خواندن صحیح متن (شعر، اثر، شعر) به صورت روان با رعایت لحن و آهنگ و سرعت مناسب حفظ شعرهای تعیین شده بیان اطلاعات آشکار متن خوانداری بیان ترتیب رویدادهای متن خوانداری پاسخ به پرسش‌های استنباطی خوانداری تلفیق و تفسیر اطلاعات متن خوانداری کسب مهارت روخوانی و درک خوانداری 		خواندن	مهارت‌های خواندن
	متن اثر، شعر را درست و روان می‌خواند و در اکثر موارد لحن، آهنگ و سرعت مناسب را رعایت می‌کند و شعرهای تعیین شده در کتاب را حفظ می‌کند. اطلاعات آشکار و ترتیب رویدادهای متن خوانداری را بیان کرده، در بیشتر موارد به سوالات استنباطی و روابط محتوایی با ضرب المثل و تلفیق و تفسیر اطلاعات متن پاسخ می‌دهد.				
	در اکثر موارد متن اثر، شعر را درست و روان می‌خواند. در برخی موارد شعرهای تعیین شده در کتاب را حفظ می‌کند و اطلاعات آشکار و ترتیب رویدادهای متن دیداری و خوانداری را بیان کرده و در برخی موارد به سوالات استنباطی پاسخ می‌دهد.				
	در خواندن متن اثر، شعر و حفظ شعر به صورت درست و روان و بیان ترتیب رویدادهای متن، توانایی لازم را ندارد و در پاسخ به سوالات آشکار و استنباطی به کمک و راهنمایی معلم نیازمند است.				
خوب					
قابل قبول					
نیازمند					
آموزش					

ادامه جدول اهداف، نشانه‌های تحقق و سطوح عملکردی درس «فارسی» پایه پنجم دوره ابتدایی

سطح عملکرد			
شکل صحیح املاي واژه‌های کتاب را تشخیص می‌دهد و آنها را خوانا، درست و زیبا می‌نویسد و به پرش‌های املاي به‌طور کامل پاسخ می‌دهد.	خیلی خوب	تشخیص و کاربرد املاي صحیح واژه‌ها رعایت خوانانویسی و زیبانویسی پاسخ به پرش‌های املاي	نشانه‌های تحقق
شکل صحیح املاي واژه‌های کتاب را تشخیص می‌دهد و در اکثر موارد آنها را خوانا، درست و زیبا می‌نویسد و به پرش‌های املاي پاسخ می‌دهد.	خوب	کسب مهارت درست نویسی و زیبانویسی	اهداف کلی
در اکثر موارد شکل صحیح املاي واژه‌های کتاب را تشخیص می‌دهد و در برخی موارد آنها را خوانا و درست می‌نویسد و به پرش‌های املاي، پاسخ می‌دهد.	قابل قبول	درست‌نویسی و املا	عبارتین کرانامه
در تشخیص و نوشتن املاي صحیح واژه‌های کتاب و پاسخ به پرش‌های املاي به کمک و راهنمایی معلم نیاز دارد.	نیازمند آموزش	مهارت‌های نوشتن	
در هنگام نوشتن متن در قالب‌های مختلف، معیارهای ارائه‌شده و نشانه‌های نگارشی را رعایت می‌کند و به پرش‌های نگارشی پاسخ صحیح می‌دهد. برای متن عنوان مناسب انتخاب می‌کند.	خیلی خوب	مهارت‌های نوشتن	
در بیشتر موارد، هنگام نوشتن متن در قالب‌های مختلف، معیارهای ارائه‌شده و نشانه‌های نگارشی را رعایت می‌کند و به پرش‌های نگارشی پاسخ صحیح می‌دهد. برای متن عنوان انتخاب می‌کند.	خوب		
در برخی موارد، هنگام نوشتن متن در قالب‌های مختلف، معیارهای ارائه‌شده و نشانه‌های نگارشی را رعایت می‌کند و به پرش‌های نگارشی پاسخ صحیح می‌دهد. برای متن عنوان انتخاب می‌کند.	قابل قبول		
در نوشتن متن در قالب‌های مختلف با توجه به معیارهای ارائه‌شده و نشانه‌های نگارشی، به کمک و راهنمایی معلم نیاز دارد. به تدریس به پرش‌های نگارشی پاسخ می‌دهد. برای متن عنوان انتخاب می‌کند.	نیازمند آموزش		

بخش دوم

پژوهشی درس به درس

براساس مصوبه شورای عالی آ.پ. در پایه پنجم ابتدایی، در یک هفته، هفت ساعت به درس فارسی (کتاب فارسی و کتاب نگارش) اختصاص دارد. منظور از هفت ساعت هفت جلسه (زنگ) پنجاه دقیقه‌ای است که پرداختن به کلیه فعالیت‌های دستوری، ادبی، نگارشی، املایی و ... در این بازه زمانی اتفاق می‌افتد. به همین جهت در تدوین برنامه کلاسی تفکیک عنوان (املا، انشا، جمله‌نویسی، خواندن، نوشتن و...) صورت نمی‌گیرد و این هفت جلسه با نام فارسی قید می‌شود و معلم به تشخیص خود و با توجه به موقعیت کلاس، فرایند آموزش را برنامه‌ریزی می‌کند. برای مثال اگر اکثر دانش‌آموزان در املا ضعف دارند،

معلم ساعات بیشتری را به تقویت مهارت املا، اختصاص می‌دهد. مهم تکمیل آموزش محتوای کتاب، مطابق با جدول بودجه‌بندی مورد توافق شورای آموزشی مدرسه است.

در این فصل با احتساب ماه‌های مفید آموزشی و در نظر گرفتن موقعیت کلاس‌های چندپایه، دوزبانه، پرجمعیت و تعطیلی پیش‌بینی نشده، براساس تنوع آب و هوایی در کشور، تعطیلات نوروزی و... برای آموزش کامل هر درس فارسی حدود هشت تا یازده جلسه در نظر گرفته شده است، تا معلمان با آرامش، فرصت انجام کلیه فعالیت‌ها را منطبق با اهداف بیان شده، داشته باشند. تقلیل تعداد درس‌ها به ۱۷

درس با هدف تعمیق و تثبیت مطالب درسی، صورت گرفته است تا سطح یادگیری به یادگیری پایا، ارتقا پیدا کند و محتوای آموزشی در ذهن و اندیشه دانش‌آموزان نهادینه گردد. زبان و ادبیات فارسی با همه اجزا و ارکان زندگی روزمره دانش‌آموزان در هم تنیده است؛ لذا با تأکید فراوان از معلمان گرامی درخواست می‌گردد با تعهد و تلاش، برای همه عناصر سازنده کتاب فارسی اهمیت قائل شوند. روش‌ها، شگردها و پیشنهادهایی که در این فصل به صورت درس به درس ارائه گردیده، تلنگری بر گستره دانش و خلافت معلمان است که در کلاس آموزش فارسی، خالق زیبایی‌هایی شگرف خواهند بود.

سخنی با معلمان محترم کلاس‌های چند پایه

در نظام آموزش رسمی ما، کلاس‌های شش پایه براساس دو دوره ابتدایی و متوسطه تا سال ۱۳۴۵ رواج داشت و از مهرماه ۱۳۴۵ آموزش رسمی به سه دوره ابتدایی، راهنمایی و متوسطه تقسیم گردید و دوره آموزش ابتدایی ۵ ساله شد؛ از سال ۱۳۹۱ با تصویب برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، نظام آموزش شش، سه، سه به اجرا درآمد و دوره ابتدایی در شش سال، سازماندهی گردید.

کلاس‌های چندپایه

مقصود از کلاس‌های چند پایه «کلاسی است با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی که با تدریس یک معلم و در یک کلاس درس تشکیل و اداره می‌شود». از آغاز تاکنون در نظام آموزشی ما کلاس‌های چندپایه، برنامه آموزشی مستقل از آموزش رسمی نداشته و دارای معلم و کتاب ویژه نبوده است و این خود سرآغاز پیدایی گره‌ها و مشکلات آموزشی است.

برخی از مشکلات این گونه مدارس

۱- مشکل نیروی انسانی: در کلاس چند پایه، معلم علاوه بر تدریس محتوای

آموزشی همه برنامه‌های درسی، امور اداری مربوط به مدیر، متصدی امور دفتری، وظایف مربی بهداشت، معلم ورزش و... را به عهده دارد.

۲- الگوی آموزشی: آموزش چندپایه، به دلیل داشتن شرایط ویژه، نیازمند تغییر و طراح‌ی الگوی ویژه است.

۳- آموزش: معمولاً معلمان برای تدریس در این کلاس‌ها، آمادگی، اطلاعات و تجربیات مناسب ندارند و از آموزش لازم و ویژه که زمینه‌ساز تجربه عملی و تفکر جدی درباره تدریس چندپایه باشد، برخوردار نیستند.

۴- سازماندهی برنامه درسی: برنامه درسی غیرقابل انعطاف و پایه محور، مشکل دیگری است که در آموزش چند پایه وجود دارد؛ آموزش مطالب و مفاهیم یکسان با کلاس‌های عادی، در زمان کم با حجم زیاد و کمبود امکانات برای معلمی که معمولاً آموزش خاصی ندیده، معلم را به آزمایش و خطا دچار می‌کند.

۵- موقعیت جغرافیایی، اقتصادی، فرهنگی: اکثر کلاس‌های چند پایه (۳۰ درصد کلاس‌های روستایی) در مناطق محروم روستایی، مناطقی با جمعیت کم، کمبود امکانات، مشکلات اقتصادی با تفاوت‌های زبانی و گویش‌های محلی (مسئله دوزبانگی) قرار دارند.

۶- کمبود وقت: یکی از مشکلات معلمان چندپایه کمبود وقت است. براساس استانداردهای جهانی آموزش و پرورش مدت آموزش به طور متوسط ۳۱۱ دقیقه در روز است. در مدارس ابتدایی کشور ما در حدود ۲۴۰ دقیقه در روز است.

برنامه درسی فارسی با توجه به این مسایل و واقعیت‌های موجود در فضای آموزش رسمی کشور، طراح‌ی شده و کتاب فارسی نیز بر پایه همین نگرش تدوین و سازماندهی گردیده است و روح برنامه با اصل انعطاف‌پذیری، همخوانی دارد.

- توجه به نکات زیر آموزش فارسی را در کلاس‌های چندپایه بهبود می‌بخشد :
- ارتباط عمودی و افقی بین مطالب، از کتاب‌های پایه سوم تا ششم قابل توجه و منطقی است و تدریس در پایه‌های پایین‌تر نوعی بازآموزی برای پایه‌های بالاتر است، بالعکس تدریس در پایه‌های بالاتر موجب پیش مطالعه در پایه‌های پایین‌تر می‌شود.
 - در صورت رعایت لحن ادبی شعر، متن درس‌ها و بخوان و بیندیش‌ها، فضای التذاذ برای دیگر دانش‌آموزان پایه‌های موجود در یک کلاس ایجاد خواهد شد.
 - فعالیت‌های خواندن و نوشتن، اکثراً به صورت فعالیت‌هایی که در گروه انجام می‌شود، پیش‌بینی گردیده است؛ لذا فرصتی را به معلم می‌دهد تا نسبت به نظارت و هدایت فرایند آموزش هم‌زمان سایر پایه‌ها، اهتمام ورزد.
 - روش‌های آموزش املا از پایه سوم تا پنجم در کتاب‌های راهنما به صورت‌های مختلف و خلاقانه پیشنهاد گردیده است، و اکثر دانش‌آموزان با این تکنیک‌ها آشنا هستند. معلمین محترم می‌توانند با بهره‌گیری از تجربه پیشین دانش‌آموزان در تدریس املاي آموزشی، تمام پایه‌ها را در یک زنگ درگیر نمایند.
 - صندلی صمیمیت یکی دیگر از فعالیت‌های بارز این کتاب، جهت تقویت مهارت سخن گفتن و شکوفا ساختن استعداد سخنوری و تقویت حس اعتماد به نفس در دانش‌آموزان می‌باشد. در این قسمت معلم می‌تواند با توجه به توانایی راهبری کلاس، بسیاری از موضوعات کتاب تعلیمات اجتماعی، هدیه‌های آسمان و حتی مباحثی از علوم و ریاضی را با این قسمت تلفیق نماید.
 - ملزم کردن دانش‌آموزان به حفظ شعر، در بخش «بخوان و حفظ کن» حافظه آنها را تقویت خواهد کرد. در آموزش فعالیت مذکور، پیشنهاد شده است هر روز چند دقیقه به صورت همخوانی مبادرت به حفظ شعر شود، دانش‌آموزان دیگر پایه‌ها هم می‌توانند در این فعالیت شرکت نمایند.
 - در صورت نبود لوازم پخش صوت برای

استفاده از رمزینه‌های سریع پاسخ یا متن‌های شنیداری، دانش‌آموزان پایه‌های بالاتر می‌توانند این کار را با نظارت معلم انجام دهند.

● دانش‌آموز پایه بالاتر به عنوان «معلم‌یار»، می‌تواند در تمرین خواندن متون (با راهنمایی و نظارت معلم)، که به صورت خطایی، سطر خوانی، دکلمه خوانی و جمله خوانی انجام می‌گردد، بسیار مؤثر باشد.

یکی از موضوعات مهم در اجرای موفق برنامه آموزش در کلاس‌های چند پایه، مدیریت درست و دقیق زمان و برنامه‌ریزی سنجیده برای آن است. از این رو انتظار می‌رود آموزگاران گرامی با هماهنگی معاونت آموزشی و بنا بر تشخیص خود و با توجه به میزان پیشرفت فرایند یاددهی - یادگیری و توانایی فراگیران و نیز شرایط ویژه اقلیمی در اجرای بهینه و مؤثرتر آموزش گام بردارند.

ستایش:

ای همه هستی ز تو پیدا شده

■ اهداف

- ۱- تربیت روحیه ایمان به خدا
- ۲- توجه به یکی از مبانی باورشناختی و فرهنگ دینی «آغاز هر کاری به نام خدا»
- ۳- پرورش ایجاد فضایی معنوی و خاطره انگیز
- ۴- توجه به خوش آغازی به عنوان یک اصل فرح بخش در ابتدای راه
- ۵- شوق انگیزی و ایجاد جاذبه در دانش آموزان

■ آموزش

■ جلسه اول

آموزش درس	
۵۰ دقیقه	

روش پیشنهادی تدریس

خواش موزون و آهنگین فردی، جمع خوانی، اجرای نمایشی و دکلمه وار. به سبب اینکه صفحه ستایش، اولین برگ آغاز سفرنامه آموزش و نخستین روز زنگ فارسی و شاید آغاز مدرسه و سال تحصیلی هم باشد؛ بنابراین، شروع گیرا و جذاب، می تواند بهترین خاطره و برانگیزاننده ترین لحظه برای قدم گذاشتن در یک فضای جدید یادگیری باشد.

شعری که برای این صفحه، انتخاب شده، گلچینی از کتاب ارجمند «مخزن الاسرار» اثر «نظامی گنجهای» سراینده قرن ششم است:

«ای همه هستی ز تو پیدا شده خاک ضعیف از تو توانا شده
از پیِ توست این همه امید و بیم هم تو ببخشی و ببخش، ای کریم»

■ جلسه دوم	
خواش با لحن و آهنگ	۲۰ دقیقه
درک متن	۳۰ دقیقه

خوانش با لحن و آهنگ

این شعر، از موسیقی تند با ضرب آهنگ های کوتاه برخوردار است؛ این ویژگی با دنیای کودکان هم کاملاً همخوانی دارد. اگر در خواندن، این آهنگ طربناک، رعایت شود؛ کودکان را به دست افشانی و نشاط وا می دارد.

لحن مناسب این شعر، لحن ستایشی است. موضوع شعر هم ستایش پروردگار عالم است. بنابراین حفظ روحیه تواضع و حالت ستایشگرانه در برابر حق، با بهره گیری از حرکات بدن، به خواش، روح و جان و حس و حالی ویژه می بخشد و بردامنه تأثیر محتوا بر شنونده، می افزاید.

درک متن: گروه بندی دانش آموزان و بحث و گفت و گو درباره آنچه که خوانده اند با راهنمایی و هدایت آموزگار.

درس اوّل : تماشاخانه

درس دوم: فضل خدا

فصل اوّل

آفرینش

ساختار و محتوای فصل و درس‌ها در یک نگاه

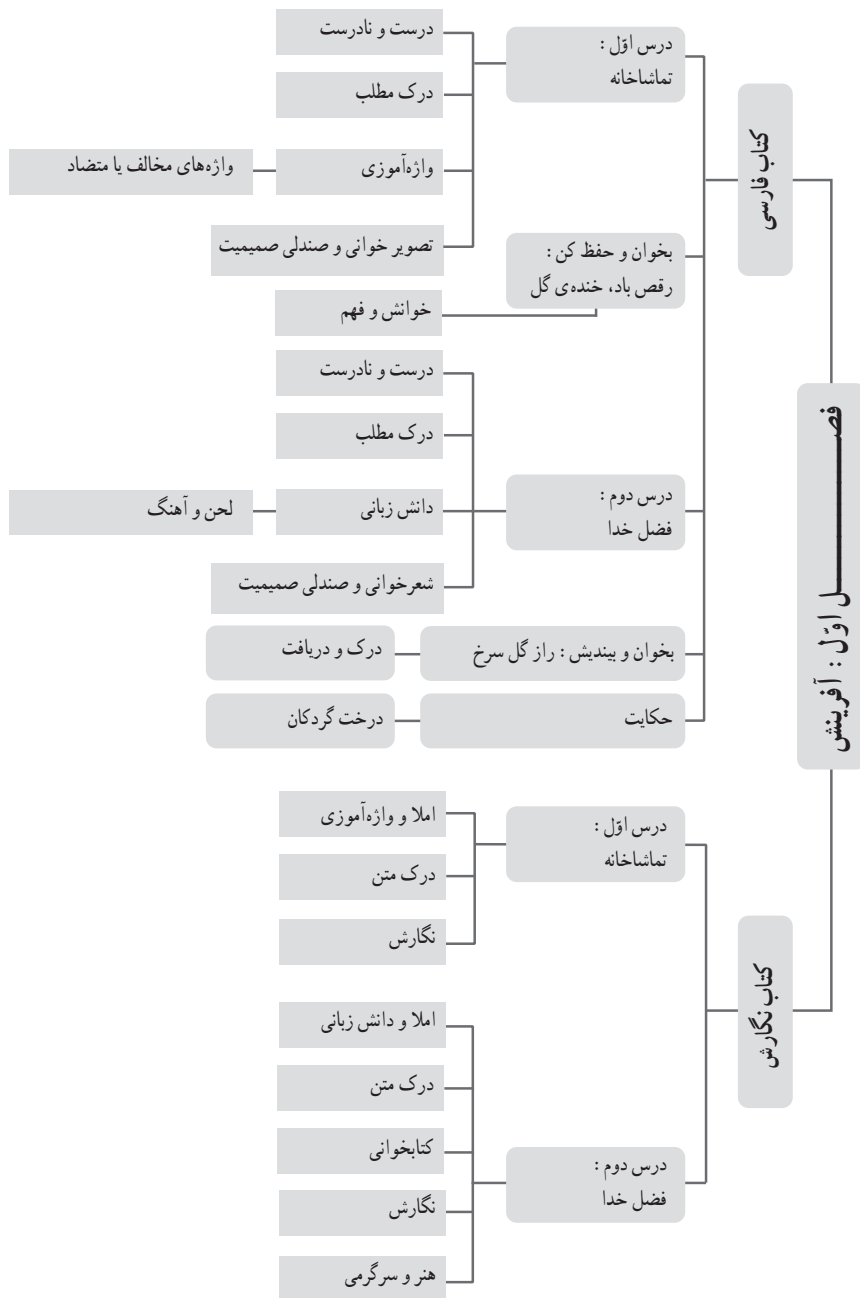
ایجاد نقشه ذهنی و شبکه مفهومی

پیش از ورود به محتوای درس‌ها و آموزه‌های هر فصل، لازم است در صفحه عنوانی فصل‌ها، درنگ کنیم و فرصتی برای تأمل ایجاد کنیم. صفحه‌های عنوانی فصل‌ها در حقیقت، ایستگاهی هستند که ما در آن توقف می‌کنیم و موضوع و مفهوم کلی عنوان فصل را بهانه تفکر و تأمل قرار می‌دهیم. عنوان فصل، هسته مرکزی شبکه مفهومی و نقشه ذهنی ما را تشکیل می‌دهد. هر یک از درس‌ها، حکایت، بخوان و بیندیش و شعرخوانی، پرتوهای معنایی آن شبکه مفهومی فصل را کامل می‌کنند.

ایجاد فرصت و گفتگو درباره کشف ارتباط میان عنوان فصل و درس‌ها و دیگر عناصر محتوایی یک فصل، به معلم کمک می‌کند آموزش را بر پایه یک نقشه و طراحی، ارائه نماید و ارتباط بخش‌های مختلف فصل را به خوبی تبیین کند. این کار به ذهن دانش‌آموزان جهت و انسجام می‌بخشد و درک و دریافت محتوای فصل و ارتباط درس‌ها و اجزای محتوایی را آسان می‌سازد.

بنابراین، پیش از آغاز آموزش در هر فصل، ترسیم نمودار شبکه مفهومی برای ایجاد نقشه ذهنی یاددهی - یادگیری، گام بسیار با ارزشی است.

طراحی واحدهای یادگیری فصل اول

اهداف فصل اول:

- ۱- آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با آفرینش خالق بی‌همتا و نعمت‌های خداوند
- ۲- تقویت مهارت روخوانی با رعایت لحن مناسب
- ۳- تقویت مهارت سواد خواندن و ارتقاء سطح درک متن و اهمیت دادن به آن
- ۴- تقویت حافظه و توانایی حفظ شعر
- ۵- توانایی کاربرد ضرب‌المثل در گفته‌ها و نوشته‌ها
- ۶- تقویت مهارت قصه‌گویی و شناخت ساختار آن
- ۷- تقویت مهارت رونویسی، املا، نگارش و پرورش ذهن خلاق
- ۸- تقویت مهارت سخن گفتن و تصویرخوانی
- ۹- تقویت سواد دیداری یا دقت بصری
- ۱۰- توانایی انتقال پیام در قالب نمایشنامه
- ۱۱- پرورش علاقه‌مندی به زیبانویسی در خط تحریری
- ۱۲- آشنایی با نکات دستوری و پرورش کاربست آن
- ۱۳- طبقه‌بندی و گسترش واژگان ذهنی
- ۱۴- آشنایی با شاعران بزرگ، سعدی و پروین دولت‌آبادی و...
- ۱۵- گسترش دامنه لغات با کمک گرفتن از مخالف معنایی واژگان.

● درس اوّل:

تماشاخانه

■ اهداف

- ۱- تقویت تأمل و تفکر با معرفی برخی از نمونه‌های زیبایی طبیعت
- ۲- تقویت مهارت شکرگزاری و پاسداری از آفریده‌های خدا
- ۳- تقویت مهارت خوب دیدن به عنوان یکی از راه‌های شناخت خداوند
- ۴- تقویت روحیه کنکاش و تفکرمداری در دانش‌آموزان درخصوص بحث آفرینش
- ۵- یادآوری واژگان متضاد و مخالف و تثبیت شناخت این گروه از واژگان
- ۶- تقویت دقت دیداری و تفکر و همچنین مهارت سخن گفتن با فعالیت تصویرخوانی و صندلی صمیمیت.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل

۵۰ دقیقه

آموزش درس

توجه : زمان‌بندی، پیشنهادی است و شامل آماده‌سازی کلاس و جمع‌بندی پایان وقت نیز می‌شود.

متن این درس، ترکیبی از دو بخش است. بخش نخست، نوشتهٔ دکتر فریدون اکبری شیلدره، و بخش پایانی، چکیدهٔ کتاب «آفریده‌های ساکت خدا» به قلم «نانسی سویتلند» و ترجمهٔ «سیدحسین سیدی» است که دفتر نشر فرهنگ اسلامی آن را در سال ۱۳۷۹ برای کودکان، منتشر کرد. در این کتاب، مجموعه‌ای از آفریده‌های خداوند که صدای آنها شنیده نمی‌شود، به شکل تصویری و رنگی معرفی می‌شود. این آفریده‌ها عبارت‌اند از: پروانه، قطره‌های باران، کرم‌های زیر خاک، ماهی، ابرهای آسمان، علف‌ها، برگ‌های درخت، رشد بذرها، عنکبوت‌ها، سر زدن شب‌نم صبحگاهی، و تغییر شب و روز.

روش پیشنهادی تدریس

روش نمایش (نشان دادن فیلم یا عکس‌هایی از طبیعت و زیبایی‌های آن) + بحث گروهی

مراحل اجرا

- ۱- نمایش فیلم یا نشان دادن تصاویری از طبیعت
- ۲- گروه‌بندی دانش‌آموزان جهت تفکر و بحث گروهی در مورد آنچه دیده و

شنیده‌اند

- ۳- طرح سؤالاتی توسط دانش‌آموزان و پرسیدن از گروه‌های دیگر
 - ۴- نتیجه‌گیری دانش‌آموزان از کلیه مباحث و کشف مفهوم تماشاخانه (یعنی کلیه آفریده‌های پروردگار و نظم آفرینش) و بیان اینکه خداوند یکتا و توانا آفریدگار این همه نظم و زیبایی است.
- برای تدریس این درس از روش گردش در طبیعت و گُلگشت و مشاهده نیز می‌توان بهره گرفت.

خوانش متن

با استفاده از صوت موجود در رمزینۀ سریع پاسخ درس، متن درس را برای دانش‌آموزان پخش کنید. توجه دانش‌آموزان را به رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها جلب کنید؛ بدیهی است دانش‌آموزان با الگوبرداری از خوانش متن و تمرین روخوانی به مهارت رعایت لحن متناسب با متن، دست می‌یابند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

سؤالات درک متن درس در دو قسمت، طُرّاحی شده است :

الف) بخش اوّل (درست و نادرست) درک اطلاعات آشکار متن را می‌سنجد. نکته بسیار مهم این است که هر دانش‌آموز خود به سؤال پاسخ دهد. این بخش به صورت جملات خبری طُرّاحی شده که دانش‌آموز هم به لحاظ درستی محتوای جمله و هم از منظر رعایت نکات دستوری باید درستی و نادرستی جمله را تشخیص بدهد. برای این کار، پیشنهاد می‌شود هر دانش‌آموز علائمی در اختیار داشته باشد و در موقع طرح سؤال (درست و نادرست) از آنها استفاده کند.

مثال : هر دانش‌آموز دو کارت داشته باشد که روی آنها واژه‌های درست و نادرست نوشته شده است. پس از خواندن هر جمله، اگر جمله درست بود، دانش‌آموز کارت درست را نشان می‌دهد و اگر نادرست بود از کارت دیگر استفاده می‌کند. راه مشابه دیگر این است که دانش‌آموز در زنگ هنر آدمک‌هایی به رنگ سبز و قرمز با مقوّا بسازد و به نی وصل کند. اگر جمله‌ای که خوانده شد درست بود، دانش‌آموز آدمک سبز را بلند کند و اگر جمله، نادرست بود، از آدمک قرمز استفاده کند.

مزیت این روش آن است که کلّ دانش‌آموزان در فرایند پاسخ‌گویی شرکت می‌کنند، کما اینکه نظم کلاس نیز برقرار است و فضای فرح‌بخش بازی به کلاس نشاط می‌بخشد.

ب) بخش دوم سؤالات درک مطلب است. در بخش درک مطلب، پرسش‌هایی طرح شده‌اند که کلیه سطوح درک متن را شامل می‌شوند. در پاسخ به سؤال‌های استنباطی لازم است دانش‌آموزان از فضای متن فراتر رفته و از دانش گذشته خود استفاده کنند و به این ترتیب خلاّهای متن را پر کنند. به عبارت دیگر برای پاسخ به سؤال‌های استنباطی، دانش‌آموزان باید اطلاعات متن را با دانش پیشین خود درباره موضوع تلفیق کنند تا بتوانند به استنباط برسند.

در هر درس، یک سؤال در درک مطلب خالی گذاشته شده است. یکی از روش‌های فراشناختی در تقویت درک متن، طرح سؤال از متن است؛ بنابراین پرداختن به این سؤال در افزایش درک متن دانش‌آموزان بسیار مؤثر است؛ لذا توصیه می‌شود به طرح یک پرسش اکتفا نشود و سؤال‌های متعددی بیان گردد.

اهمیت درک متن و مسئله ضعف دانش‌آموزان در درک متن، ایجاب می‌کند یک سوم از وقت کلاس به آموزش آن اختصاص داده شود. لازم است توجه شود که تمامی دانش‌آموزان به سؤال‌ها پاسخ دهند. برای این منظور باید ابتدا به آنها زمان دهیم تا فکر کنند و به سؤال‌ها پاسخ دهند.

لازم است معلمان محترم سطوح درک متن را بشناسند و نمونه سؤال‌هایی برای آنها طراحی کنند تا کاملاً بر این حوزه مسلط شوند. البته مرز مشخص و کلیشه‌ای برای دانش‌آموزان در نظر گرفته نمی‌شود و درهم تنیدگی سطوح، در جهت تکمیل یکدیگر به کیفیت درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

همچنان که پیش‌تر گفتیم، سطوح درک متن عبارت‌اند از:

■ سطح ۱: تمرکز و بازیابی اطلاعاتی که به صراحت در متن بیان شده

■ سطح ۲: استنباط مستقیم

■ سطح ۳: تفسیر و تلفیق ایده‌ها و اطلاعات

■ سطح ۴: بررسی و ارزیابی محتوا، زبان و عناصر متنی

واژه‌آموزی

واژه‌آموزی بخش مهمی در توسعه دانش زبانی و شناخت واژگانی دانش‌آموزان در گستره زبان فارسی است؛ پرداختن به آن در قالب بازی و روش‌های کارگروهی و مشارکتی ضرورت دارد. جهت تمرین و تثبیت آموخته‌ها، می‌توان از فرصت تجربه‌های یادگیری و تکلیف شب استفاده نمود. در انتها با ارجاع دادن بچه‌ها به کتاب درسی، این فعالیت را می‌توان در کلاس تکمیل کرد.

در این درس، موضوع آموزش، شناخت روابط معنایی میان واژه‌ها است. واژه‌ها مانند انسان‌ها با یکدیگر ارتباط دارند. برخی با هم دوست هستند؛ برخی با هم، ناسازی و تضاد دارند و ... در این درس به واژه‌هایی که با هم رابطه تضاد معنایی و ناسازی دارند، اشاره می‌شود و به این دسته از واژه‌ها، واژه‌های مخالف یا متضاد هم می‌گویند. پس مقصود ما از «متضاد یا مخالف»، تضاد و اختلاف و ناسازی در معنای واژه‌ها است.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

یکی از ارکان مهم زبان‌آموزی، مهارت خواندن است. خواندن از دو منظر روخوانی و درک مطلب، قابل بررسی است. دانش‌آموزان در پایه‌های پیشین، تمرین‌های قابل توجهی، برای بهبود کیفیت خوانش خود انجام داده‌اند. شایسته است معلمان پایه پنجم نیز با توجه به پیوستگی محتوای کتب درسی فارسی و با در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان از قبیل شرایط جسمانی، آمادگی ذهنی، رشد عاطفی و پرداختن هم‌زمان به مهارت‌های دیگر زبان‌آموزی، به تقویت مهارت خواندن دانش‌آموزان، همت بگذارند. آن چه در خوانش اهمیت دارد، توجه به تلفظ معیار واژه‌ها و جمله‌های زبان فارسی است که به درک درست کمک می‌کند. گزینه‌های سریع پاسخ، برای تحقق همین هدف، آماده شده است. بنابراین لازم است، در کلاس فرصتی برای گوش دادن به خوانش معیار فراهم آید.

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

انجام فعالیت‌های کتاب نگارش در کلاس درس، مورد تأکید مؤلفان می‌باشد. تکالیف یا تمرین‌های نوشتاری در حقیقت، فرصت‌سازی برای تجربه‌های یادگیری و تثبیت آموخته‌های دانش‌آموزان به شمار می‌آید. بنابراین، واگذار کردن آن به فضای خانه و مداخلهٔ اولیا در اجرای آن، مسیر آموزش را به بیراهه می‌کشاند و گاهی دانش‌آموزان را با تضادهای آموزشی و روشی رویارو می‌کند و آنان را سردرگم می‌سازد. ابتدا دانش‌آموزان به صورت انفرادی به پرسش‌های این بخش پاسخ دهند؛ سپس در گروه به بررسی و تصحیح پاسخ‌های خود پردازند، در پایان بررسی کلی را معلم به عمل آورد.

در تمرین اول، اشاره به این نکته ضروری است که املا یکی از جلوه‌های مکتوب زبان است و زبان یک مهارت است و مهارت جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. تأکید معلمان بر واژه‌های دارای ارزش املائی، دانش‌آموزان را به سمت شناسایی درست واژه‌ها، رهنمون می‌سازد و دقت و توانایی تشخیص آنان را پرورش می‌دهد. تمرین سوم این صفحه به فعالیت واژه‌آموزی می‌پردازد. توصیه می‌شود واژه‌های متضاد از متن درس، استخراج شود، اما اگر دانش‌آموزی واژه‌هایی خارج از متن درس را با همین معیار (آموزهٔ درس) پیدا کرد و داخل جدول قرار داد، آن نیز درست می‌باشد، چون هدف، یادگیری محتوای درس است.

■ جلسهٔ چهارم	
۱- آموزش لحن	۲۰ دقیقه
۲- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۰ دقیقه

خواندن با لحن مناسب

روخوانی، گام‌هایی دارد؛ یکی از گام‌های آن، خواندن درست و روان یک متن

است. گام بعدی روخوانی، رعایت لحن و آهنگ متن با توجه به شرایط محتوایی و متناسب با فضای حاکم بر متن است. «لحن» حس و حال بخشیدن به آهنگ خواندن و روح دمیدن به متن است. در کلاس‌های درس معمولاً به روخوانی صحیح متن توجه می‌شود، ولی چگونگی لحن و آهنگ آن آموزش داده نمی‌شود؛ لذا آموزش خواندن، ناتمام رها می‌شود.

برای رفع این مشکل، در سال‌های گذشته بر آموزش لحن خواندن تأکید کرده‌ایم. در پایه پنجم نیز در هر درس، یک جلسه به آموزش خواندن با لحن و آهنگ مناسب اختصاص می‌یابد. برای آموزش لحن، ابتدا از چهار دانش‌آموز که لحن خواندن متفاوتی دارند، بخواهید بند اول درس را به ترتیب بخوانند و دیگران کتاب را ببندند و فقط با دقت گوش بدهند. به این ترتیب، توجه دانش‌آموزان به لحن‌های مختلف به هنگام خواندن و تفاوت آن در اثرگذاری بر شنونده، جلب می‌شود. در ادامه به دانش‌آموزان بگویید که هر متن، لحن و آهنگ خاصی دارد. استفاده از صوت موجود در رمزینه سریع پاسخ درس در آموزش لحن مؤثر است. خواندن با لحن مناسب مهارتی است که با گوش دادن به الگوی مناسب و تمرین و تکرار، حاصل می‌شود.

متن درس اول، **لحن روایی** — توصیفی دارد و جلوه‌های آفرینش خداوند را در قالب جملاتی روان و با لحنی ملایم به تصویر کشیده است.

■ در لحن توصیفی آهنگ کلام، معمولاً ملایم و نرم است و آرامشی خاص دارد.

■ لحن توصیف یک بخش می‌تواند در کنار لحن توصیف بخش دیگر کامل

شود. یعنی توصیف زیبایی‌های چیزی با توصیف زشتی‌ها متفاوت است.

■ به هنگام خواندن، دقت نظر و عنصر تخیل نقشی مهم دارند.

■ این لحن از نظر معنای کلی آهنگ سخن به لحن روایی، نزدیک است.

نکاتی که به طور کلی در خواندن متن با لحن مناسب، مهم هستند، عبارت‌اند از:

۱- در لحن روایی از تک لحنی خواندن متن پرهیز کنید و به تناسب شخصیت‌ها

به تغییرات مناسب آهنگ توجه کنید.

- ۲- رعایت سرعت مناسب خواندن در تأثیرگذاری، مهم است.
- ۳- با رعایت دقیق فراز و فرودهای آوایی متناسب با جریان داستان، حالت کشش و انتظار در شنونده برانگیخته می‌شود و با ایجاد گسست‌های آوایی و وصل و درنگ‌های مناسب، او را به گوش‌دادن ترغیب کنید.
- ۴- واژه‌هایی را که می‌خواهید تأثیرگذار باشند، برجسته کنید. این کار با رعایت «تکیه» محقق می‌شود.
- ۵- بهتر است در میانه متن‌ها، حرف (و) به صورت ُ خوانده شود تا امتداد آوایی کلام حفظ شود. این مطلب از اهمیت زیادی برخوردار است که متأسفانه در کلاس کمتر به آن توجه می‌شود. رعایت این نکته در خواندن شعر نیز ضروری است.
- ۶- مکث کردن از ابزارهای زیبایی لحن در خواندن است که باید به آن توجه شود؛ مکث به موقع و متناسب با جریان آوایی، بر زیبایی خواندن تأثیر می‌گذارد.

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

سال گذشته دانش‌آموزان، سطوحی از فرایند درک تصاویر و سخن گفتن منسجم و پرهیز از پراکنده‌گویی را آموخته‌اند. در تثبیت اهداف این فعالیت، که وجه برجسته آن تقویت مهارت سخن گفتن و فن بیان است، دانش‌آموزان به خوانش تصویر (تصویرخوانی) می‌پردازند.

از دید ما، تصویر، موضوع بحث و بررسی است و متن به شمار می‌آید؛ یعنی باید به زبان‌آموزان فرصت بدهیم تا همانند متن نوشتاری، عناصر تصویر را بخوانند، روابط میان اجزا را کشف کنند و معنایی را که دریافته‌اند، بازگو نمایند. تصاویر انتخاب شده به گونه‌ای است که دانش‌آموزان را به تفکر وادار می‌دارد تا لایه‌های عمیق‌تر تصویر و پیام آن را کشف و درک کنند تا موجب خلاقیت آنها در بیان مطالب از جنبه‌های مختلف گفتاری شود. رشد و تقویت درک تصویر، زمینه ساز رشد مهارت نوشتن نیز خواهد شد. در آموزش این فعالیت، دانش‌آموزان در گروه به بیان دیدگاه‌های خود در مورد تصویر می‌پردازند. بعد از ایجاد فضای مناسب برای بارش فکری در تصویرخوانی،

دانش آموز، روی صندلی صمیمیت قرار می گیرد و با توجه به مراحل سخن گفتن، مطالب خود را بیان می کند. در پایه پنجم، رسا سخن گفتن و گزیده گویی، مورد انتظار است. این فعالیت در تقویت تفکر و مهارت سخن گفتن دانش آموزان، اهمیت زیادی دارد؛ لذا لازم است همکاران محترم از پرداختن به سایر دروس در جلسات درس فارسی خودداری کنند و توجه داشته باشند که آموزش صحیح و کامل درس فارسی، مبتنی بر اهداف تألیف کتاب، در موفقیت دانش آموزان در دیگر درس ها نیز بسیار مؤثر است.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت های نوشتاری (۲) : درک متن	۲۰ دقیقه
۲- املا	۳۰ دقیقه

فعالیت های نوشتاری (۲) : درک متن

نشانه های «اضافه» و «ربط»، به تنهایی معنای مستقلی در زبان ندارند اما برای پیوستن و نسبت دادن اجزای جمله به یکدیگر به کار می روند و معنایی را پدید می آورند. برخی از «نشانه های اضافه» مانند : به، با، از، بر، تا، در، اندر، برای، بهر، روی، زیر و ... برخی از «نشانه های ربط» مانند : اما، پس، چون، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، و، ولی، تا، یا، بعد و

توجه : نشانه های اضافه، بر سر واژه ها در می آیند و واژه های پس از خود را «متّم» می سازند.

مانند : از خانه تا مدرسه، دویدم. (از و تا، نشانه اضافه و خانه و مدرسه، متّم هستند).
نشانه های ربط، بین دو جمله، می آیند و جمله ها را به هم پیوند می دهند. مانند :
از خانه تا مدرسه، دویدم ولی به کلاس نرسیدم.

تشخیص این نشانه ها و توجه به کارکرد آنها به شناخت ساختار جمله ها و درک مفاهیم متن و انسجام ذهنی دانش آموزان کمک می کند.

املا

املا نویسی، مهارتی است که جز از راه تمرین و تکرار به دست نمی‌آید. در این درس، روش آموزشی املا مبتنی بر حافظه دیداری است. حافظه دیداری یا بصری در رشد و پرورش درست نویسی شکل واژه‌ها بسیار تأثیرگذار است. یک «حرف» را انتخاب کنید. از دانش‌آموزان بخواهید واژه‌هایی را از متن درس که دارای آن حرف هستند، پیدا کنند. در این تمرین، شما فقط صدای آن حرف را به دانش‌آموزان بگویید و تشخیص شکل صحیح آن را به عهده دانش‌آموز بگذارید. سپس دانش‌آموزان، واژه‌های یافته شده را روی تخته، بنویسند. (املاي پای تخته‌ای).

■ جلسه ششم	
ارزشیابی از فعالیتهای درس	۵۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیتهای درس

استفاده از فهرست واری (چک لیست)، شیوه‌ای است که می‌توانید به کمک آن درباره میزان پیشرفت آموخته‌های دانش‌آموز یا گروهی از آنان بر مبنای عناصر پنج‌گانه جدول هدف‌گذاری برنامه‌درسی، قضاوت کنید. فهرست واری به فهرستی از ملاک‌ها یا معیارهای معین گفته می‌شود که برای جمع‌آوری اطلاعات در مورد فعالیتی که دانش‌آموزان با آن درگیرند تهیه و به کار گرفته می‌شود. این یادداشت‌ها به شما امکان می‌دهد تا در برنامه آموزش خود میزان حصول به هدف‌های آموزشی را تعیین کنید و بر اساس این اطلاعات، فرایند آموزش خود را بازنگری، اصلاح یا تقویت نمایید. چگونگی تنظیم فهرست واری به شما بستگی دارد و نیاز نیست برای همه درس‌های فارسی، فهرست واری داشته باشید، بلکه بر حسب ضرورت در بعضی از درس‌ها از آن می‌توانید بهره بگیرید.

در ادامه، یک نمونه فهرست واری (فردی) مربوط به درس اول می‌آید:

نام و نام خانوادگی : فهرست و آرسی (چک لیست) بسمه تعالی درس اول فارسی «تماشاخانه»				
هدف آموزشی	انتظارات معلم از دانش آموزان			
	خیلی خوب	خوب	قابل قبول	نیازمند آموزش
تفویض تفکر و تفعل				
تفویض بیان و بردن				
تفویض				
اخلاق				
عمل				

■ جلسه هفتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش

فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش (بخش اول)

تفاوت این بخش با کتاب فارسی، تولید متن بر اساس یافته‌های ذهنی مبتنی بر تصویر می‌باشد. دانش‌آموزان پس از دیدن تصاویر یکی را به دلخواه انتخاب کرده، ذهنیات خود را درباره موضوع انتخابی به رشته تحریر در می‌آورند. مطلبی که بسیار اهمیت دارد، این است که در فضای سکوت کامل هر دانش‌آموز، خود به دقت تصاویر را مشاهده کند و پس از انسجام ذهنی و درک عناصر و روابط تصاویر، دوباره آن بنویسد.

برای بررسی نوشته دانش‌آموزان، پیشنهاد می‌شود که متن نگاشته خود را در جمع کلاس بخوانند و فرصت خواندن، در دروس مختلف برای همه دانش‌آموزان فراهم گردد و محدود به گروه خاصی از دانش‌آموزان نگردد؛ اگر دانش‌آموزی با تلفیق دو تصویر، موضوع جدیدی ارائه داد اشکالی ندارد؛ اما بهتر آن است که جهت تمرین طبقه‌بندی ذهنی، فقط روی یک تصویر و ارائه یک موضوع، متمرکز گردد.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	بخوان و حفظ کن

در این بخش، خوانش شعر «رقص باد، خنده گل» از خانم پروین دولت‌آبادی، سراینده این شعر، با همراهی و هم‌خوانی دانش‌آموزان، فضای طرب‌انگیزی را در

کلاس ایجاد می‌کند. در خواندن، برای تأثیرگذاری مناسب، بهتر است به رعایت لحن و دیگر پاره مهارت‌های خواندن توجه داشته باشیم.

پروین دولت آبادی (۱۳۸۷-۱۳۰۳) شاعرو از بنیانگذاران شورای کتاب کودک بود. کتاب «گل بادام» وی، جایزه شورای کتاب کودک را در سال ۱۳۶۶ دریافت کرد. در زمان کار در پرورشگاه، شعرهایی که برای کودکان سرود، بسیار مورد توجه بچه‌ها قرار گرفت. وی کوشید شعر کودکان را از حالت پندگونه خارج کرده، اشعاری با جنبه سرگرمی و تفریح، ارائه کند.

خوب خواندن شعر بر دانش‌آموزان تأثیر مثبتی دارد. به طور کلی شعر را باید خوب اجرا کرد و خواندن به تنهایی برای نشان دادن تمامی زیبایی‌های شعر، کافی نیست. «عباس یمنی شریف» معتقد است: «اگر کودک در برابر شعر این سه عکس العمل را داشته باشد، شعر به خوبی به او عرضه شده است:

(۱) لذت و شور و شغف

(۲) کنجکاوی و اکتشاف

(۳) عمیق شدن فهم و ادراک».

شعرهای «بخوان و حفظ کن» اگر به صورت گروهی خوانده شود و تقریباً در اکثر جلسات فارسی به صورت تفتنی، جمع‌خوانی شود، راحت‌تر حفظ خواهد شد. نوشتن شعرها و معنی آن ضرورت ندارد، بلکه درک و رساندن پیام شعر، مهم است. به گروه‌های دانش‌آموزی باید فرصت کشف و معنا سازی بدهیم. در زنگ شعر خوانی، می‌توان شعر پژوهی را نیز مد نظر قرار داد.

■ جلسه نهم

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۴)

فعالیت‌های نوشتاری (۴): نگارش (بخش دوم)

پس از تقویت مهارت گوش‌دادن در سال‌های گذشته، اینک در پایه پنجم انتظار می‌رود دانش‌آموز، قدرت تداعی صداها را در ذهن داشته باشد. لذا پس از تجسم ذهنی صدای انتخابی (صدای آبشار، صدای به هم خوردن برگ‌ها، صدای زنبور)، در باره آن یک بند می‌نویسد. این کار، هم دقت شنیداری دانش‌آموزان را پرورش می‌دهد و هم حافظه شنیداری و تخیل آنان را تقویت می‌کند. سال گذشته، دانش‌آموزان مطالب زیر را آموختند:

- آشنایی با «بند» از دید ساختاری و معنایی
- انتخاب موضوع به عنوان اولین گام در نوشتن
- خرد یا کوچک کردن موضوع کلی
- منسجم نوشتن.

■ جلسه دهم	
۵۰ دقیقه	املا

املا

املا، درست نویسی شکل واژگان و یک مهارت زبانی است، که بر اساس نمادها و نشانه‌های خط و قواعد نوشتاری زبان، کار تبدیل زبان گفتاری را به زبان نوشتاری به عهده دارد. یادگیری صحیح املا تنها از طریق حفظ طوطی‌وار واژه‌ها حاصل نمی‌شود، به همین دلیل، آموزش املا حائز اهمیت است و می‌توان برای املا، مراحل زیر را در نظر گرفت:

- تمرکز بر خوب دیدن
- شناخت نشانه‌ها و نمادهای خطی
- یادسپاری سیما یا شکل نشانه‌ها

- به حافظه سپردن آوا، صدا یا تلفظ هر نشانه
 - تشخیص شکل هر صدا
 - همگون سازی یا انطباق صدا با سیما
 - تبدیل نشانه‌های آوایی به شکل خط یا نوشتار معیار
 - نوشتن شکل درست ترکیبی واژه‌ها.
- در پی این هشت گام، املا یا درست نویسی، محقق خواهد گشت. پس از اتمام جلسات آموزش هر درس، یک املا ی پایانی تقریری، شامل دو بخش برگزار نمایید.
- در بخش اول، املا ی تقریری اجرا می‌شود. متنی را تهیه کنید و با رعایت نکات مربوط به شمرده خوانی، رعایت صدای متعادل و رسا، عدم حرکت اضافی در کلاس به هنگام خواندن متن و ... برای دانش آموزان بخوانید.
- در بخش دوم و پشت همان برگه، به صلاحدید خود و بر اساس توانایی دانش آموزان، چند فعالیت املا یی طراحی کنید تا بچه‌ها به آنها پاسخ دهند. مجموعه این دو بخش یک واحد کار املا را شکل می‌دهد.

● درس دوم:

فضل خدا

■ اهداف

- ۱- تقویت تفکر و تأمل در خلقت
- ۲- ایجاد فرصت برای تفکر دربارهٔ آفریده‌های خدا
- ۳- ایجاد نگرش مثبت نسبت به مطالعهٔ شعر
- ۴- آشنایی با دانش زبانی دربارهٔ لحن خوانش نظم و نثر
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و سخن گفتن
- ۶- تقویت درک متن و مهارت نوشتن با انجام فعالیت‌های نوشتاری
- ۷- آشنایی با سعدی و نمونه‌ای از آثار او.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس دریافت مفهوم

برای توضیحات بیشتر در مورد این روش به قسمت «روش‌های آموزش» در
بخش اول کتاب مراجعه شود.

مراحل اجرا

مرحله اول: شناسایی مفهوم

● مقایسه ویژگی‌ها و خواص نمونه‌ها و مثال‌های مثبت و منفی

- طرح فرضیه‌هایی توسط دانش آموزان در مورد مفهوم تازه
 - حدس و بیان یا تعریف مفهوم مورد نظر بر اساس ویژگی‌های مثبت آن.
- مرحله دوم : آزمون دریافت مفهوم**
- تشخیص مثال‌ها و نمونه‌های دیگری برای مفهوم، با عنوان بلی یا خیر
 - تأیید یا رد فرضیه‌های دانش آموزان توسط معلم و بیان مثال‌های دیگر توسط دانش آموزان.

مرحله سوم : تحلیل راهبردهای تفکر

- دانش آموزان نحوه تفکر خود را برای رسیدن به مفهوم بیان می کنند.
 - دانش آموزان در باره نحوه کشف مفهوم تازه، بحث می کنند.
 - دانش آموزان در مورد وقوع و تعداد فرضیه‌ها بحث می کنند.
- برای استفاده از این روش، معلم باید جدولی را روی تخته رسم کند و به بچه‌ها بگوید که قرار است یک بازی با هم انجام دهند. جدول دارای دو قسمت «بلی» یا «خیر» است. در قسمت بلی نمونه‌های واژه‌هایی که ویژگی مربوط به درس و آفریده‌های خداوند را داراست و در جدول خیر، واژه‌هایی که دست ساز انسان هستند، نوشته می شود.
- آموزگار، دانش آموزان را گروه‌بندی می کند و می گوید، واژه‌هایی که زیر بلی نوشته شده‌اند، واژه‌های مربوط به مفهوم مورد نظر من هستند، ولی واژه‌هایی که زیر خیر نوشته شده‌اند، چنین نیستند. سپس از گروه‌ها می‌خواهد در مورد واژه‌های هر دو گروه فکر کنند و نظرشان را بگویند. سپس دسته دیگری از واژه‌های مربوط به بلی و خیر با نظر خود دانش آموزان نوشته می‌شود و این کار، ادامه می‌یابد؛ به تدریج دانش آموزان، پی می‌برند که در درس «فضل خدا» مفهوم مورد نظر، فضل خداوند و نعمت‌هایی است که خدا به ما ارزانی داشته است. درس فضل خدا زمینه خوبی برای ارائه درس با این روش دارد.

بلی	خیر
ماه	راه
ستاره	قطار
شب	هوایما
روز	ساختمان
انسان	عروسک

بلی	خیر
دریا	کشتی
خورشید	تلفن
میوه	چلوکباب
درخت	گل مصنوعی
آبشار	کتاب

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- دانش زبانی	۲۵ دقیقه

درک متن

پس از تدریس و خوانش متن درس به صورت همخوانی یا انفرادی، فعالیت درست و نادرست و درک مطلب در کلاس به انجام می‌رسد. انجام فعالیت‌ها در کلاس مورد تأکید ماست، زیرا فرایند آموزش در گروه همسال، مؤثرتر و پایدارتر خواهد بود.

دانش زبانی

لحن خواندن متون فارسی در ایجاد ارتباط تأثیرگذار با مخاطب، جایگاه ویژه‌ای دارد. دانش‌آموز باید با رعایت لحن مناسب، هنگام خواندن متن، همکلاس‌های خود را به درک درستی از محتوا برساند تا بدین ترتیب بهبود سواد خواندن اتفاق بیفتد. دانش‌زبانی در این درس، بر رعایت لحن و آهنگ مناسب، تأکید دارد. خواست ما از «لحن»، رعایت حس و حال آوایی متناسب با فضای متن است. در این کار، توجه به فراز و فرود آوایی، رعایت درنگ یا مکث، تکیه، کشش و گسست آهنگ کلام، نقش بسیار مهمی دارد.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن (روخوانی)	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

باید تمرین خوانش مؤثر در کلاس، طوری برنامه‌ریزی شود که به یک خواندن غیرفعال تبدیل نشود. در این حالت به جای یادگیری مطالب و درک متن، فقط بازشناسی مطلب مورد خواندن اتفاق می‌افتد. به هنگام بازخوانی و ورزش زبانی در خواندن، بهتر است دانش‌آموزان را نسبت به کاربرد عوامل مؤثر در لحن، هوشیار سازیم.

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن	۲۵ دقیقه
۲- شعرخوانی و صندلی صمیمیت	۲۵ دقیقه

خواندن با لحن

در بخش خوانش با رعایت لحن، لازم است نکات یاد شده، در تمرین و ورزش خواندن، مورد توجه قرار گیرد. این کار را می‌توان به گروه‌ها سپرد. افراد یک گروه بخوانند و گروه دیگر داوری نمایند.

شعرخوانی و صندلی صمیمیت

مراحل فعالیت «شعرخوانی و صندلی صمیمیت»: اندیشیدن، یافتن و خواندن است. هدف آن است که دانش‌آموز، لحن مطلوب شعر را یافته و آن را در خواندن به کار بگیرد. قرارگرفتن روی صندلی صمیمیت، بر لذت شعرخوانی و درک عمیق‌تر محتوای آن می‌افزاید.

۱- در مرحله اندیشیدن، برای دانش‌آموزان باید فرصت ایجاد کنیم تا با مرور گذرا نسبت به محتوا و درون‌مایه و لحن مناسب و چگونه خواندن آن، خود را به متن و

حال و هوای آن نزدیک سازند.

۲- در مرحله یافتن، نتیجه تأمل و فرصت فکری ایجاد شده در بخش قبل، نمایان می شود. یعنی انتظار داریم پس از فرصت کافی، دانش آموزان بگویند که شیوه خواندن خوب را پیدا کردیم.

۳- در مرحله خواندن، کار عملی خوانش فردی بر اساس ادراک و دریافت مراحل قبل، آغاز می شود.

■ جلسه پنجم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- بخوان و بیندیش	۲۵ دقیقه

املا :

هدف از املا و آموزش آن در جلسه چهارم، تثبیت شکل درست واژگان در ذهن دانش آموزان است. لذا پیشنهاد می شود، جدولی از نشانه های هم آوا (س، ث، ص یا ض، ز، ذ، ظ و یا غ، ق و ...) تهیه نموده، در اختیار دانش آموزان بگذارید.
نمونه : جدول املائی زیر، نمونه ای از این تمرین املائی است.

/ز/				/س/			/ج/		صدا
ض	ذ	ز	ض	ث	ص	س	—	ج	حرف
فضل	—	زمزمه لاله زار هزار	—	تأثیر	—	بستان شاخسار کیست	—	انجم اجزا	واژگان درس

سپس واژه هایی از متن درس را بخوانید تا دانش آموز پس از شنیدن واژه و تشخیص نشانه صحیح، آن را در جدول، جایگزین نماید. در انتها از او بخواهید کتاب

را باز کند و جدول املائی خود را تصحیح نماید و واژه‌هایی را که در نوشتن آنها اشتباه داشته است، زیر برگه بنویسد. پس از جمع‌آوری برگه‌ها به صورت فردی، نسبت به رفع اشکال دانش‌آموزان اقدام نمایید. همچنین جهت تکمیل کار می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید که واژه‌ها را در جملاتی به نثر روان به کار برند و بنویسند.

بخوان و بیندیش: راز گل سرخ

نتایج آزمون جهانی سنجش سواد خواندن (پرلز) نشان می‌دهد که توانایی درک متن دانش‌آموزان ایرانی کم است. در واقع دانش‌آموزان، عادت به مطالعه متن طولانی ندارند و تمرکز به هنگام صامت‌خوانی متن را تمرین نکرده‌اند.

متن‌های «بخوان و بیندیش» با هدف تقویت درک متن در کتاب گنجانده شده است. هدف اصلی ایجاد عادت به مطالعه متن طولانی، تقویت تمرکز و افزایش درک خواندن می‌باشد. دستیابی به این اهداف، بسیار اهمیت دارد؛ بنابراین کل ۵۰ دقیقه وقت کلاس به صامت‌خوانی و پاسخ به سؤالات درک و دریافت، اختصاص داده شده است.

داستان «راز گل سرخ» غیر مستقیم به توصیف آفرینش عالم می‌پردازد. دانش‌آموزان پس از خواندن داستان باید بتوانند به سؤالات آن پاسخ دهند. لازم است دانش‌آموزان داستان را به صورت فردی و با روش صامت‌خوانی مطالعه کنند، برای این منظور، معلم باید فضای کلاس را تبدیل به کتابخانه کند و از دانش‌آموزان بخواهد در سکوت مطلق، متن را صامت‌خوانی کنند. پیشنهاد می‌شود در صورتی که مدرسه، مجهز به کتابخانه یا فضای مناسب است، این جلسه در آن جا برگزار گردد. از دانش‌آموزان بخواهید پس از خواندن متن، هر یک به طور فردی به سؤالات پاسخ بدهند. برای افزایش دقت دانش‌آموزان از آنها بخواهید پاسخ سؤال‌ها را روی یک برگه بنویسند. در پایان، تعدادی از دانش‌آموزان پاسخ‌های خود را در کلاس بخوانند و به بررسی و تکمیل آنها بپردازید.

سطوح سؤالات «درک و دریافت» را بیشتر در بخش کلیات، برشمردیم. نیازی به بازگویی این سطوح برای دانش‌آموزان و تفکیک آنها نیست. اما آگاهی معلمان از این سطوح برای بهبود درک متن دانش‌آموزان کمک می‌کند.

■ جلسه ششم	
۱- فعالیت نوشتاری (۲): درک متن	۲۵ دقیقه
۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه

● فعالیت نوشتاری (۲): درک متن
(قبلاً توضیح داده شده است.)

● ارزشیابی از فعالیت‌های درس

برای ارزشیابی از این درس، «آزمون خودسنجی» پیشنهاد می‌شود. متناسب با انتظاراتی که از دانش‌آموز دارید، سؤالاتی را بپرسید تا بدان‌ها پاسخ گوید. در ادامه، نمونه‌ای از سؤالات یک آزمون خودسنجی ارائه می‌شود.

بسمه تعالی «آزمون خودسنجی درس دوم فارسی «فضل خدا» نام و نام خانوادگی: تاریخ:	
۱- در این درس چیزهایی را که بیشتر یاد گرفتم، عبارت اند از	
۲- فهمیدم برای یادگیری بهتر شعر باید کارهای زیر را انجام دهم:	
۳- از بیت ... خوشم می‌آید، زیرا...	
۴- با خواندن شعر و فکر کردن درباره آن، نتیجه می‌گیرم که.....	

● در طراحی آزمون خودسنجی باید جای کافی برای پاسخگویی دانش‌آموزان در نظر گرفته شود.

■ جلسه هفتم	
۱- کتاب خوانی از کتاب نگارش	۲۰ دقیقه
۲- فعالیت های نوشتاری (۳): نگارش	۳۰ دقیقه

کتاب خوانی

فعالیت کتاب خوانی هم به صورت گروهی و هم به صورت فردی، قابل اجراست. افراد هر گروه می توانند کتابی را انتخاب نموده، پس از خواندن در جمع، نقشه داستان را در کتاب نگارش کامل کنند. (دانش آموزان سال های گذشته نقشه داستان را دیده و با نحوه کامل کردن آن آشنا هستند) یا اینکه هر دانش آموز کتاب جداگانه ای داشته باشد و این فعالیت را انجام دهد. مهم آن است که بازخورد این فعالیت در کلاس نمود پیدا کند و بر اساس اقتضای زمان، تعدادی از دانش آموزان نتیجه کار مکتوب خود را برای هم کلاسی ها بخوانند تا دانش آموزان به شنیدن محتوای داستان، ترغیب شده، کتاب را امانت بگیرند و مطالعه کنند. این کار به توسعه فرهنگ کتاب خوانی و تقویت عادت به مطالعه بین بچه ها کمک می کند.

فعالیت های نوشتاری (۳): نگارش

تبدیل شعر به نثر:

در این تمرین، که نوعی بازخوانی، بازی و سرگرمی است، دانش آموزان شعر یا نظم را به نثر ساده برمی گردانند. در پایه پنجم علاوه بر رعایت نکات نگارشی و بندنویسی، زیبا و روان نویسی نیز مورد انتظار است. توصیه به بیان جزئیات و توصیف ها، در بازگردانی به غنای نوشته دانش آموز می افزاید. برای این کار، لازم است، نخست شعر مورد نظر را چند بار به دقت بخوانند، با هم گفت و گو کنند، سرانجام برای نوشتن،

هرکس درک و دریافت خود را به زبان خود به نگارش درآورد. این تمرین هم به درک عمیق‌تر شعر، کمک می‌کند و ذهن را برای معناسازی پرورش می‌دهد و هم تمرین و دست‌ورزی مناسبی برای تقویت قدرت نوشتن دانش‌آموزان به شمار می‌آید.

■ جلسه هشتم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۴)	۲۵ دقیقه
۲- ارزشیابی پایان درس	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۴)

در پایان هر فصل کتاب نگارش، بخشی با عنوان « هنر و سرگرمی و مرور آموخته‌ها» گنجانده شده است. هدف از فعالیت‌های این بخش، مرور آموخته‌های فصل در قالب فعالیت‌های جالب و بازی و یادگیری است که مورد علاقه دانش‌آموزان است. همچنین تمرین در جهت بهبود و ارتقای سطح زیبانویسی دانش‌آموزان با تمرین خوش‌نویسی نیز همراه شده است. بنابراین، دو هدف عمده این بخش عبارت‌اند از:

– ایجاد تنوع نوشتاری در فضای بازی و سرگرمی.

– یادگیری، بازآموزی و تعمیق آموخته‌ها.

ارزشیابی پایان درس:

برای ارزشیابی در این درس، «ارزشیابی شفاهی» پیشنهاد می‌گردد.

■ جلسه نهم	
حکایت و ضرب‌المثل	۵۰ دقیقه

حکایت و ضرب المثل

خواندن حکایت «درخت گردکان» با فضای طنز برای دانش‌آموزان مفرح و نشاط‌انگیز است. در پایه پنجم، تشخیص همخوانی معنایی بین حکایت و ضرب المثل مورد تأکید است. از این رو، پس از مطالعه حکایت، ارتباط معنایی آن با ضرب المثل‌ها بررسی می‌شود.

درک محتوای حکایت و درک محتوای ضرب المثل‌ها و کشف تناسب و برقراری ارتباط محتوایی میان حکایت‌ها و مثل‌ها از گام‌های مهم درک متن است که در این بخش باید بدان توجه داشت.

هدف از این بخش، افزون بر ایجاد التذاذ و تنوع در آشنایی با متن‌های مختلف و مطالعه حکایت، شناخت ظرفیت زبانی ضرب المثل‌ها و خوگیری با آنهاست. این کار سبب می‌شود بچه‌ها با ضرب المثل‌ها که گنجینه‌ای از لطافت‌های زبانی و معنایی فارسی هستند، آشنا شوند. آشنایی با ضرب المثل‌ها توانایی گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان را خیلی خوب تقویت می‌کند. یعنی از ضرب المثل‌ها در موقعیت‌های مناسب زبانی، هم در سخن گفتن و هم در نوشتن می‌توانند، بهره بگیرند.

■ جلسه دهم	
املاي پاياني	۵۰ دقيقه

املا شامل دو بخش املاي تقريري و فعاليت‌هاي املايي است که به صورت کتبي برگزار مي‌شود. مهارت درست نوشتن در بخش املا بسيار مهم است و ارتباط مستقيم با مهارت خواندن و درک محتوای بقيه دروس دارد. لذا توجه جدی به درست‌نویسی دانش‌آموزان از طرف معلمان، ضروري است. برای توضیحات بیشتر درباره گام‌های املايي، به املاي درس نخست همین کتاب بنگرید.

درس سوم: رازی و ساخت بیمارستان

درس چهارم: بازرگان و پسران

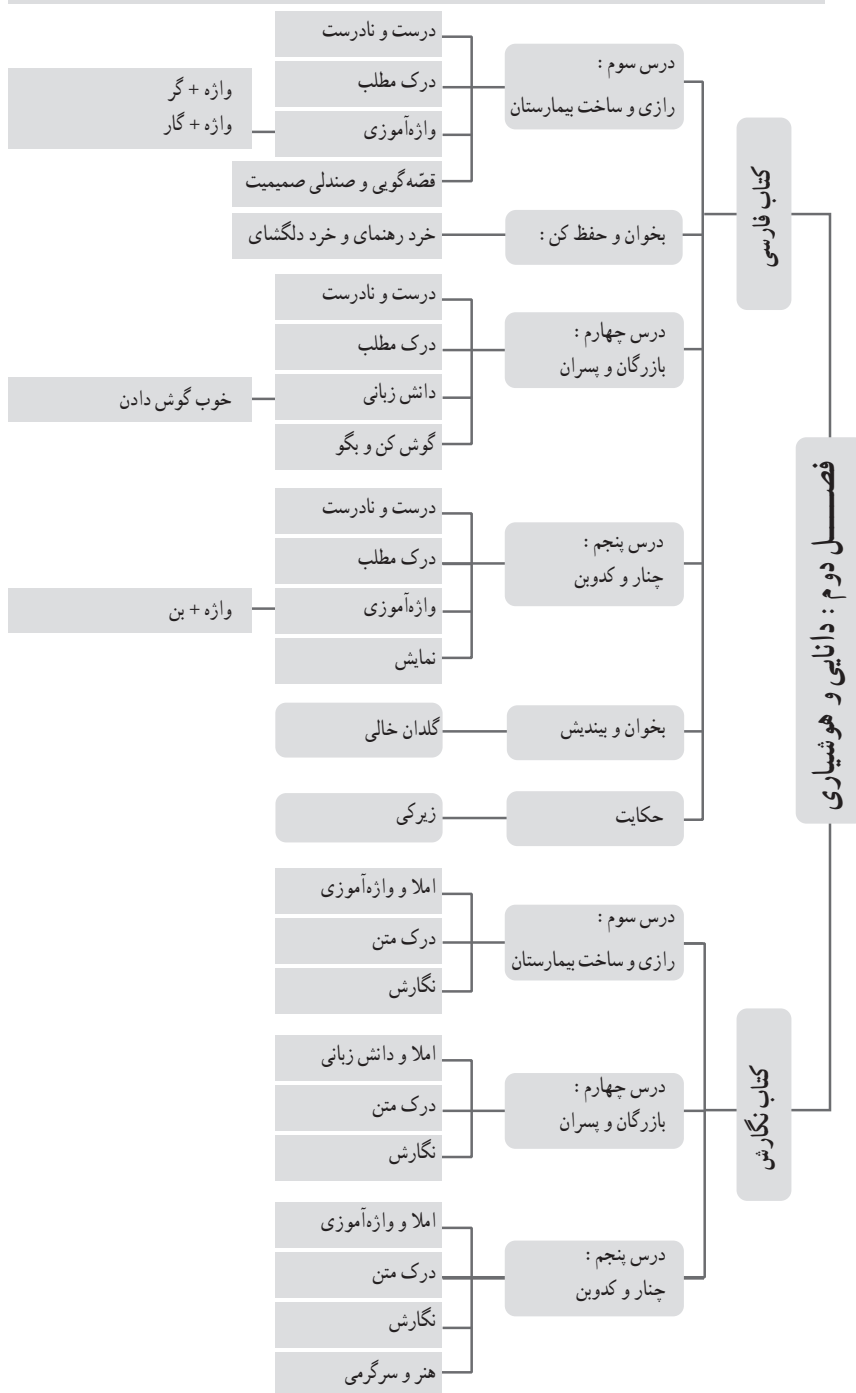
درس پنجم: چنار و کدوئین

فصل دوم

دانیایی و هوشیاری

طراحی واحدهای یادگیری فصل دوم

اهداف فصل دوم:

- ۱- زمینه‌سازی برای توسعه و کاربست تفکر و تعقل در زندگی
- ۲- تقویت توانایی حفظ شعر و پرورش حافظه
- ۳- تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
- ۴- کسب مهارت درک محتوا و کاربرد ضرب المثل‌ها
- ۵- تقویت مهارت سخن گفتن به کمک سواد دیداری
- ۶- ایجاد نگرش مثبت در دانش‌آموزان در زمینه بهره‌گیری از نیروی فکر
- ۷- گسترش شبکه‌وارگان ذهنی دانش‌آموز
- ۸- ایجاد علاقه‌مندی به خطّ تحریری و اصول درست نویسی
- ۹- تقویت مهارت روان‌خوانی با رعایت لحن‌ها
- ۱۰- تمرین خاطره‌گویی و قصّه‌گویی
- ۱۱- توانایی حلّ مسائل با تفکر و کمک گرفتن از توانایی‌های ذهنی
- ۱۲- تقویت روحیه دانش‌اندوزی و خردورزی
- ۱۳- توجه خاص به مهارت گوش دادن و بهره‌گیری از آن در نوشتن
- ۱۴- آشنایی بیشتر با شاعران بزرگ: فردوسی و ناصرخسرو
- ۱۵- گسترش دامنه لغات از طریق ساخت واژه‌های جدید به روش ترکیب واژه‌ها
- ۱۶- تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، خاطره نویسی به شکل صحیح و قاعده‌مند
- ۱۷- آشنایی بیشتر با معنا و مفهوم اشعار و بازگردانی آنها به نثر ساده و روان
- ۱۸- تقویت برخی صفات پسندیده مانند صداقت و راستی.

● درس سوم:

رازی و ساخت بیمارستان

■ اهداف

- ۱- ترغیب به بهره‌گیری از نیروی تفکر و تعقل و هوشمندی در زندگی
- ۲- تقویت قدرت درک متن در دانش‌آموزان
- ۳- آشنایی با یکی از شیوه‌های واژه‌سازی، از راه «واژه + گر» و «واژه + گار»
- ۴- تقویت مهارت گوش دادن و فن بیان
- ۵- آشنایی با نقش جمله در رساندن پیام
- ۶- آشنایی با دانشمند بزرگ «زکریای رازی».

■ آموزش

■ جلسه اول

آموزش درس	
۵۰ دقیقه	

روش پیشنهادی تدریس

حل مسئله و پرسش و پاسخ

روش حل مسئله

تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به تفکر و اندیشه در کلاس درس و بهره‌گیری از روش حل مسئله در کارهای روزمره یکی از اساسی‌ترین فعالیت‌های آموزشی معلم به شمار می‌رود. دانش‌آموز می‌تواند از طریق فکر کردن یاد بگیرد و کار اصلی معلم، رشد قوه تفکر وی می‌باشد.

با این روش، هدف اصلی آن است که دانش‌آموز به کاربرد تفکر در حل مسائل روزمره زندگی پی ببرد.

اجرای این روش در گروه‌های سنی مختلف، متفاوت است.

۱- دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید.

۲- یک چیستان، معما و یا مسئله‌ای ساده را مطرح نمایید.

۳- از دانش‌آموزان بخواهید ابتدا به صورت فردی به تفکر بپردازند و راه یا راه‌هایی برای حل مسئله مطرح شده، بیابند.

۴- از دانش‌آموزان بخواهید راه‌حل‌های پیشنهادی خود را با سایر اعضای گروه در میان بگذارند و مناسب بودن راه حل خود را با استدلال، اثبات نمایند.

۵- راه‌حل‌های پیشنهادی و تصویب شده هر گروه، در کلاس مورد بحث و گفت‌وگو قرار گیرد.

۶- راه حل‌های عملی‌تر و منطقی‌تر، روی تخته نوشته شود.

بدین ترتیب، دانش‌آموزان یاد می‌گیرند که با تفکر و بهره‌گیری از خرد جمعی، می‌توانند به حل مسائل بپردازند.

اینک داستان «رازی و ساخت بیمارستان» را به روش قصه‌گویی برای کلاس روایت نمایید و یا اینکه در گروه، متن درس را بخوانند و سپس از آنها سؤال زیر را پرسید و بخواهید درباره آن با هم به بحث و گفت‌وگو بپردازند:

– ویژگی مهم «طیب بزرگ شهر» چه بود که او را از سایرین، متمایز می‌کرد؟

این سؤال، بسیار کلیدی است و نباید به سرعت از آن گذشت. دانش‌آموزان باید به این نتیجه برسند که طبیب بزرگ از قدرت عقل و دانش و هوشمندی خود به خوبی استفاده کرده است، در حالی که دیگران این طور نبوده‌اند؛ و همچنین او از حواس ظاهری که ابزار تفکر و رسیدن به شناخت هستند، خوب بهره گرفت.

دانش‌آموزان باید یاد بگیرند، نوع نگاه کردن آنها به اطرافشان با یک آدم معمولی فرق کند. پس از بحث در باره استفاده از حواس، ویژگی دوم، قدرت استنتاج و استنباط است، دانش‌آموز وقتی دیده‌های خود را کنار هم می‌گذارد و فکر می‌کند، به نتایجی می‌رسد که مانند حل چیستان است؛ لازمه این گونه استنباط تفکر و دقت است.

سرانجام، برای نهادینه کردن مطلب در ذهن دانش‌آموزان، از آنها بخواهید به مشاهده چیزی پیرامون خود بپردازند و بر اساس مشاهدات خود، دست به استنباط بزنند. مثلاً دانش‌آموزان را تشویق کنید تا چگونگی اجرای مراسم صبحگاهی مدرسه را به مدت دو هفته، زیر نظر بگیرند و نتیجه مشاهدات خود را در جدولی ثبت کنند. در پایان آنها از کنار هم قرار دادن مشاهدات خود می‌توانند به استنباطی برسند و برنامه‌های مراسم صبحگاهی را نقد و بررسی کنند و پیشنهادهای سازنده‌ای برای بهتر شدن و تنوع، ارائه نمایند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

در این قسمت سؤالات درست و نادرست و درک مطلب از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود.

درک متن، بدان سان که پیش از این، توضیح داده شد فرایندی است که بر اثر تمرین و

تکرار، پدید می‌آید و تثبیت می‌شود. اجرای این مرحله، می‌تواند با گام‌های زیر، همراه باشد:

– ایجاد فرصت برای بازخوانی

– رایزنی و هم‌اندیشی

– طرح پرسش‌هایی از متن

– ارائه پرسش‌ها به گروه‌ها

– بررسی پاسخ‌ها.

واژه آموزی (ترکیب واژه + پسوند گر و گار)

در این بخش، دانش‌آموزان را به «روش استقرایی» با یکی از راه‌های ساخت واژه در زبان فارسی، آشنا می‌کنیم. یعنی از پیش، نمونه‌های مختلف از یک ساخت واژگانی (در این درس «واژه + پسوند گر و گار») و واژه‌هایی با ساخت‌های متفاوت را در برگه‌هایی جداگانه، آماده می‌کنیم و در اختیار گروه‌ها قرار می‌دهیم؛ یا روی تخته می‌نویسیم و از بچه‌ها می‌خواهیم تفاوت‌ها و شباهت‌ها را بیان کنند و آنها را در دسته‌های همسان، طبقه‌بندی نمایند؛ به این طریق، نمونه تکرار و همسان این درس، را خواهند شناخت.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

برای بهبود سواد خواندن بچه‌ها می‌توانید از آنها بخواهید متن درس را به صورت گروهی و یا فردی در حالت زمزمه بخوانند. همسویی با جمع به تقویت مهارت خواندن می‌انجامد. بهتر است در هر جلسه خواندن، از گونه متفاوت خواندن (فردی، گروهی، تندخوانی، بی‌صدا خوانی، دقیق‌خوانی، گذرا خوانی و...)، استفاده شود تا

فرصت تمرین هر گونه خواندنی، در کلاس فراهم آید.

فعّالیت‌های نوشتاری (۱) : (واژه‌های با ارزش املائی)

نخست لازم است به چند پرسش و پاسخ آنها بپردازیم :

– خواست ما از «واژه‌های با ارزش» چیست؟

– چرا یک واژه ارزش یا اهمّیت املائی دارد و واژه دیگر ندارد؟

– املائی بودن یک واژه به چه عواملی وابسته است؟

واژه‌هایی در نوشتن املا با ارزش هستند که احتمال خط‌انویسی در آنها بیشتر باشد. یعنی هرچه میزان خطا بالاتر و بیشتر باشد، آن واژه در املا، مهم‌تر خواهد بود. واژه‌ای که میزان خطا پذیری آن هنگام نوشتن، هیچ یا بسیار کم است، پیداست که ارزش املائی آن هم بسیار اندک است. مثلاً واژه «درک» را کسی خطا نمی‌نویسد؛ زیرا هر سه نشانه آن (د، ر، ک) یک صدا و یک سیما دارند و انتخاب دیگری وجود ندارد.

اما واژه «درس» را احتمال دارد نادرست بنویسیم، چون صدای /س/ در خط فارسی چند شکل دارد :

– س

– ث

– ص.

بنابراین، هنگام نوشتن، سه گزینه برای انتخاب، پیش روی ماست و همین نکته، سبب اهمّیت یافتن و ارزش املائی این واژه و همهٔ واژه‌هایی می‌شود که این صدا در ساختمان آنها وجود دارد.

البته، افزون بر چند شکلی بودن برخی از نشانه‌ها، عوامل دیگری نیز بر املائی شدن و اهمّیت یافتن واژگان از دید نوشتاری تأثیرگذار هستند، در ادامه، برخی از آنها را نام می‌بریم :

– همسانی آوایی مثل صدای /ر/ و صدای /ل/.

– ضعف شنیداری

- نابسامانی و شلوغی فضا (تراحم شنیداری)
- نارسایی صدای خواننده متن
- وجود نشانه‌های لهجه‌ای و گویشی در خواننده متن.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه
۲- بخوان و حفظ کن	۳۰ دقیقه

خوانش متن

در باره چگونگی خواندن و لحن، پیش از این توضیح دادیم. لحن متن این درس، لحن داستانی — روایی است. یعنی متن را باید به آهنگی بخوانیم که شنونده، از طریق خواندن آن حس کند و دریابد که انگار داستانی در حال روایت و بازگویی است؛ بنابراین، متن باید ملایم و کشدار خوانده شود. رسا و شمرده خواندن و تغییر آهنگ صدا بر زیبایی خوانش و میزان تأثیرگذاری آن می‌افزاید.

بخوان و حفظ کن : خرد رهنمای و خرد دلگشای

در بخش «بخوان و حفظ کن» چند هدف اصلی، مورد توجه ماست :

- پرورش حافظه و حضور ذهن
- تقویت فن بیان از راه حفظ شعر
- تقویت درک زبان شعر

خوانش و فهم، که در پی هر «بخوان و حفظ کن» آمده، در حقیقت ایستگاهی برای تأمل بیشتر درباره مفاهیم و محتوای شعر است. همکاران گرامی از معنی کردن تک تک بیت‌های شعر به طور جدی باید پرهیز کنند. گفتن معنی واژه و راهنمایی کردن، ایرادی ندارد؛ اما کشف معنا را باید به عهده گروه‌های دانش آموزی بگذاریم.

درست خوانی و رعایت لحن مناسب، از موضوع‌هایی است که در آموزش و ارزش‌یابی از این بخش باید مورد توجه قرار بگیرد. بهره‌گیری از رمزینه‌های سریع پاسخ برای آشنایی با خواندن صحیح و تلفظ برخی واژگان، به شما کمک می‌کند و فضای کلاس را شاداب و متنوع می‌سازد.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲) : واژه‌سازی

واژه‌های جدید به شیوه‌های گوناگون ساخته می‌شوند. یکی از این شیوه‌ها، در کنار هم قرار دادن واژه‌های مختلف است.

روش دیگر، افزودن پسوند «گر» و «گار» به انتهای واژه است.

تمرین خواندن

دانش‌آموزان به صورت انفرادی متن را مطالعه کرده، سپس پاسخ سؤالات را که برخاسته از میزان درک مطلب در ذهنشان است، ارائه می‌دهند.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

در بخش اول، دانش‌آموزان یک به یک پای تخته آمده، هر کدام یک واژه از درس

را که شما می‌خوانید، روی تخته می‌نویسند. پس از آنکه مجموعه‌ای از واژه‌های باارزش املائی از متن درس روی تخته گردآوری شد، همه با هم واژه‌ها را جمع‌خوانی می‌کنند. در بخش دوم، واژه‌ها را از روی تخته پاک کنید و از بچه‌ها بخواهید واژه‌هایی را که به خاطر سپرده‌اند، روی برگه‌های املا خود بنویسند و جملاتی از متن درس را که این واژه‌ها در آن به کار رفته است، به خاطر آورده و بنویسند. پس از جمع‌آوری برگه‌ها و تصحیح آنها به رفع اشکالات دانش‌آموزان بپردازید.

این شگرد املائی، چند فایده دارد و اهداف آموزشی زیر را دنبال می‌کند:

- بازخوانی درس
- تقویت تأمل و دقت در نگاه
- تشخیص و استخراج واژگان املائی
- تقویت حافظه دیداری
- پرورش حافظه کوتاه مدت
- رشد و تقویت توانایی درست‌نویسی املائی واژه‌ها.

■ جلسه هفتم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۵۰ دقیقه

با طراحی آزمون مداد – کاغذی از دانش‌آموزان، آنها را ارزشیابی کرده، نتیجه را در پوشه کار ثبت کنید.

■ جلسه هشتم	
فعالیت نوشتاری (۳): نگارش	۵۰ دقیقه

نگارش : خاطره نویسی

در بخش فعالیت‌های نوشتاری، یکی از اصلی‌ترین اهداف ما، آموزش و تمرین مهارت نوشتن و نگارش است. در این درس، یکی از گونه‌های نوشتن (خاطره نویسی) آزموده می‌شود. خاطره یکی از اندوخته‌های ذهنی و بیشتر مبتنی بر حافظه بلند مدت است. در این دست‌ورزی نوشتاری، دانش‌آموزان، فرصت یادگیری و مرور اندوخته‌های ذهنی خود را پیدا می‌کنند. در تبدیل خاطره شفاهی به نوشته، افزون بر نکات یاد شده در کتاب، بهتر است نکات زیر هم رعایت شود :

- حفظ ترتیب رویدادها
- توجه به سیر زمانی وقوع خاطره
- بیان جزئیات و معرفی موضوع دقیق خاطره
- بهره‌گیری از توصیف
- حفظ ارتباط طولی و انسجام فکری نوشته
- رعایت ساختار نوشته
- به کارگیری نشانه‌های مناسب نگارشی.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

املاى پایان هر درس، علاوه بر سنجش میزان پیشرفت نوشتاری دانش آموز، بعد آموزشى را نیز پوشش مى دهد. مثل دروس قبل، املاى دو قسمتى شامل املاى تقریرى و فعالیت های املايى پیشنهاد مى گردد. در این قسمت، نمونه ای از بخش دوم املا، شامل فعالیت های املايى ارائه مى شود.

<p>به نام خدا</p> <p>نام و نام خانوادگی :</p> <p>فعالیت املايى درس : رازى و ساخت بیمارستان</p> <p>تاریخ :</p>				
سطوح عملکرد				
نیازمند آموزش	قابل قبول	خوب	خیلی خوب	ردیف
				۱
				۲
				۳

				واژه‌ها را به ترتیب حروف الفبا، مرتب کن. پیشنهاد – اندیشه – شگفت زده – خشکیده – محل	۴
بازخورد معلم :					

● درس چهارم:

بازرگان و پسران

■ اهداف

- ۱- آشنایی با ارزش علم و دانایی و کاربردهای آن در زندگی
- ۲- تقویت مهارت ساده‌نویسی در نوشتن بند
- ۳- معرفی کتاب کلیله و دمنه به دانش‌آموزان
- ۴- افزایش قدرت درک متن
- ۵- آشنایی با آینده‌نگری در زندگی
- ۶- آشنایی دقیق‌تر با لحن خواندن واژه در فعالیت روان‌خوانی
- ۷- ایجاد نگرش مثبت نسبت به موضوع دانش‌آموزی و تفکر
- ۸- تقویت مهارت خوب شنیدن
- ۹- تأکید بر نقش خانواده و بنیان‌های آن
- ۱۰- آموزش کاربرد نشانه‌های ربط «هم» و «نیز» در جمله.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

کارایی گروه

روش کارایی گروه (به شکل ساده)

۱- از بچه‌ها بخواهید یک بار، متن درس را به صورت کامل و با دقت به صورت فردی صامت خوانی کنند.

۲- کاربرگ سؤالات مربوط به درس را بین دانش‌آموزان توزیع کنید و فرصت بدهید به صورت انفرادی به سؤالات پاسخ بدهند.

۳- سپس همان نمونه سؤال‌ها را در اختیار گروه‌ها بگذارید تا اعضای گروه، دربارهٔ پاسخ سؤالات گفت‌وگو کنند، به توافق برسند و برگه را پاسخ بدهند. (طرح سؤالات به صورت چهارگزینه‌ای توصیه می‌شود).

۴- پاسخ سؤالات را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا هم برگهٔ فردی خود و هم برگهٔ گروهی خود را با آنها تطبیق دهند و جلوی سؤالاتی را که نادرست پاسخ گفته‌اند، علامت بگذارند و به نوعی برگه‌های انفرادی و گروهی را تصحیح کنند.

۵- هر دانش‌آموز، برگهٔ خود را با برگهٔ گروه مقایسه کند و از آنجا که احتمالاً در کارکرد گروهی، تعداد پاسخ‌های نادرست کاهش یافته است، دانش‌آموز به کارایی گروه بی‌می‌برد و مشارکت را در فرایند یادگیری اثربخش می‌داند. چون ارزشیابی به صورت کیفی برگزار می‌شود، تصحیح به صورت کتبی و نمره‌گذاری در جدول‌های این روش، ضرورت ندارد. فلسفهٔ بهره‌گیری از این روش، پافشاری بر خرد جمعی و برتری دادن نتیجهٔ کار

گروه بر عملکرد فرد است؛ چند فکر، از یک فکر توانایی بیشتری دارد.

■ جلسهٔ دوم	
۱- خوانش و درک متن	۲۰ دقیقه
۲- دانش زبانی (خوب گوش کردن)	۳۰ دقیقه

خوانش و درک متن

به دانش‌آموزان فرصت بدهید تا ابتدا به صورت فردی و صامت‌خوانی یک‌بار از متن درس بخوانند. بعد از آن با رعایت صوت، لحن، آوا و تکیه‌گاه‌ها متن را برای دانش‌آموزان بخوانید و توجه آنها را به نکات مهم خواندنی جلب کنید. استفاده از «رمزینه‌های سریع پاسخ» در آموزش لحن خواندن، توصیه می‌شود.

مهارت گوش دادن

نخست باید دانست که شنیدن با مهارت گوش دادن تفاوت دارد: زیرا در شنیدن فرد به طور ناخواسته جمله‌ها را می‌شنود و هیچ گونه توجهی به آنها ندارد در حالی که هنگام گوش دادن، انسان به طور ارادی و با دقت به سخنان گوینده توجه کرده، می‌کوشد آنها را درک کند و به آنچه می‌شنود، اهمیت دهد.

بنابراین، دقت و تمرکز حواس، دو عمل ضروری در «گوش دادن» است که آن را از «شنیدن» متمایز می‌کند. در حقیقت دو گوش انسان – دو درگاه و آستانه دریافت و پذیرش سخنان و نواهای پیرامونی‌اند – چونان بستر دو رود هستند که به دریای ذهن و زبان آدمی مدد می‌رسانند و آن را زنده، زایا، گوارا و پرمایه نگه می‌دارند و بر شکوفایی و گسترش دامنه فکر و خیال می‌افزایند. بدان سان که «مولانا جلال الدین محمد» در دفتر ششم مثنوی معنوی سروده است:

«آدمی فربه شود از راه گوش»

جانور فربه شود از حلق و نوش».

برای تقویت مهارت گوش دادن، باید به نکات زیر، توجه کرد :

- دقت و تمرکز در شنیده‌ها
- دقت در لحن‌ها و تکیه‌های سخن دیگران (زیر و بم و کشش‌های آوایی)
- توانایی تحمل سخن دیگران
- شناخت موسیقی و آه‌ها برای ایجاد مکث‌ها و درنگ‌ها

گوش دادن چون ذهن و زبان شنونده را فربه و فراخ دامن می‌سازد و توانایی درک و دریافت او را می‌پرورد، مهارتی ادراکی است. توانایی فرد در گوش دادن دقیق و منظم به سخنان گوینده، مهارتی است که می‌توان از آن برای انتقال افکار و عقاید استفاده کرد.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

در این قسمت، به توضیحات خواندن در درس‌های گذشته رجوع شود.

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و دانش زبانی

فعالیت‌های نوشتاری این بخش، در راستای تقویت مهارت املا نویسی و گسترش دامنه دانش زبانی می‌باشد که شرح آن در درس‌های گذشته آمده است.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن	۲۰ دقیقه
۲- املا	۳۰ دقیقه

خواندن با لحن : توضیحات مربوط به لحن هم پیش از این بازگو شده است. اما به سبب تازگی این موضوع، می‌افزاییم که لحن، فضا سازی در سطح آوایی سخن است. متن درس «بازرگان و پسران» باید با لحن تعلیمی (اندرزی) خوانده شود. این لحن تلاش می‌کند با گویشی آرام و آهسته، در دل شنونده نفوذ کند.

املا : املاي دقت و سرعت

از جلسه قبل به دانش‌آموزان، نوع املا را توضیح داده و از آنها بخواهید برای املا آماده باشند. تخته سیاه را به دو قسمت تقسیم کنید و از دو دانش‌آموز بخواهید پای تخته آمده و هر یک، قسمتی از تخته را در اختیار بگیرند. دانش‌آموزان باید از متن درس، واژه‌هایی را که ارزش املايي دارند و همچنین واژه‌های دیگر را با دقت مطالعه کرده، به خاطر بسپارند و تا زمانی که معلم آنها را برای نوشتن واژه‌ها پای تخته صدا می‌کند، آماده باشند. با اعلام معلم، دو دانش‌آموز باید شروع به نوشتن واژه‌ها روی تخته کنند و با اعلام پایان وقت توسط معلم، دست از نوشتن بردارند. هر دانش‌آموز که بتواند تعداد واژه‌های بیشتری را بدون اشتباه بنویسد، برنده شناخته می‌شود. خواندن واژه‌ها از سوی دانش‌آموزان کلاس و تصحیح در فضایی از نشاط و هیجان صورت می‌پذیرد.

■ جلسه پنجم	
۱- گوش کن و بگو	۱۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن	۳۵ دقیقه

گوش کن و بگو

در این فعالیت با دو مهارت زبانی، رویارو هستیم. عنوان این قسمت خود گویای دو فعالیت زبانی « گوش دادن» و « گفتن» است. در حقیقت، دو مهارت با هم مورد آموزش و ارزشیابی قرار می‌گیرد. گوش دادن، پیش درآمد و مقدمه خوب سخن گفتن است و فن بیان و سواد شنیداری را پرورش می‌دهد.

فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن

قبل از انجام این فعالیت به دانش‌آموزان اعلام شود که کتاب داستانی را همراه خود به کلاس بیاورند. این تمرین هم به صورت فردی و هم به صورت گروهی، قابل اجراست. برای توضیح بیشتر در زمینه فرایند درک متن، به درس‌های گذشته، نگاه کنید.

نشانه‌های ربط «نیز» و «هم»

نشانه یا حرف ربط، واژه‌ای است که دو عبارت یا دو جمله را به هم پیوند می‌زند و از نظر ساختمان دو قسم است: ساده و مرکب.

نشانه‌های ربط ساده، عبارت‌اند از: اگر، اما، باری، پس، تا، چه، خواه، زیرا، که، لیکن، نیز، و، ولی، هم، یا.

نشانه‌های ربط مرکب، مجموعه‌ای از دو یا چند واژه هستند و عبارت‌اند از: از بهر آنکه، اکنون که، اگر چه، اگر چنانچه، اینکه، با این حال، با اینکه، با وجود این،

از بس که، به شرط آنکه و

■ جلسه ششم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش

در این بخش، می‌توانید کتاب گلستان و بوستان سعدی را با خود به کلاس ببرید و پس از معرفی آثار سعدی از دانش‌آموزان بخواهید حکایت کوتاهی را انتخاب کنند و بخوانند و سپس آن را به زبان ساده امروزی در دو بند، بنویسند یا بازنویسی کنند. بهتر است پس از اتمام کار نوشتن، بچه‌ها به نوبت مطالب خود را بخوانند و هم کلاسی‌ها به نقد آن پردازند.

بازنویسی (بازگردانی) و بازآفرینی

در بازنویسی یا بازگردانی، نویسنده با حفظ ویژگی‌های یک اثر، بدون کمترین دخل و تصرف در اصل محتوا، اقدام به دوباره نویسی و ساده سازی زبان آن اثر می‌کند. برای باز نویسی تعاریف متعددی به کار برده شده است، از جمله :

— بازنویسی، دوباره نوشتن یک متن، متناسب با زمان و شرایط «بازنویسنده» است.

— بازنویسی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی و زبان ساده و زدودن کهنگی متن از چهره آن است؛ بی‌آنکه مفهوم و محتوا دگرگون شود. در بازنویسی، مقصود اصلی ساده کردن متن است و تغییر فقط در محدوده زبانی انجام می‌گیرد و بازنویس، متن اصلی را تمام و کمال حفظ می‌کند بدون آنکه چیزی به آن بیفزاید یا از آن بکاهد.

در باز آفرینی، نویسنده از متون کهن الهام می‌گیرد و خودش دست به آفرینش و خلق می‌زند و نوشته‌ای جدید می‌آفریند.

باز آفرینی، برگردان متون کهن (شعر یا نثر) به نثر امروزی با دخل و تصرف در محتوا و مفهوم و تبدیل آن به اثری مستقل و جدید است که با متن اصلی، متفاوت است. بازنویسی مثل تعمیرات جزئی یک ساختمان و تغییر نمای ظاهری آن است، اما باز آفرینی، تغییرات کلی در اسکلت و طرح و نقشه یک ساختمان است که چه بسا نقشه ساختمان و کیفیت چهار چوب اولیه، به هم می خورد. در بازنویسی، مضمون متن قدیم حفظ می شود، تغییرات در جا به جایی حوادث و الفاظ و ترکیب ها انجام می گیرد. اصول زبان فارسی حفظ می گردد و از شکسته نویسی پرهیز می شود.

اهداف کلی بازنویسی و باز آفرینی

- ۱- تقویت توان نوشتاری مخاطبان به گونه ای که بتوانند آثار و متون کهن فارسی را به زبان فارسی امروزی باز نویسی کنند.
- ۲- تلطیف ذوق ادبی کودکان و نوجوانان و بالا بردن درک کلی از تمامی جنبه های فرهنگی، دینی، اخلاقی و تاریخی از گذشته تاکنون.
- ۳- برانگیختن اشتیاق کودکان و نوجوانان به مطالعه با استفاده از متون جذاب.
- ۴- تقویت رابطه کودک و نوجوان با محیط تاریخی و فرهنگی خود در تمامی ابعاد، به گونه ای که بتواند بین فرهنگ دیرین خود و فرهنگ امروزی پیوند برقرار نماید.
- ۵- دست یافتن به اطلاعات عمومی و پایه ای که می تواند زیر بنای تخصص های علمی، فرهنگی و ادبی آینده قرار گیرد.
- ۶- آشنا کردن کودکان با تجارب مختلف زندگی برای رویارویی با مسائل جامعه امروز و آینده.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از درس	۲۵ دقیقه
۲- مرور آموخته ها	۲۵ دقیقه

در نظریه یادگیری «سازنده‌گرایی» بر اهمیت «یادگیری برای فهمیدن» تأکید می‌شود. از این رو، توصیه می‌شود در ارزشیابی به جای تمرکز بر یادسپاری اطلاعات، بر میزان یادگیری مفهومی اطلاعات تأکید شود. لذا، روش سنجش عملکردی در پیشبرد اهداف، مفید است. عملکرد به معنای توانایی استفاده از دانش و مهارت‌های آموخته شده در موقعیت‌های زندگی یا مشابه با موقعیت‌های زندگی است. سنجش عملکرد به گستره وسیعی از روش‌های اندازه‌گیری اشاره دارد و از آن برای بررسی توانایی دانش‌آموز در استفاده از آموخته‌ها در موقعیت‌های واقعی زندگی استفاده می‌شود (ویگنر، ۲۰۰۵ نقل از خوش خلق ۱۳۹۱). یکی از ابزارهای این گونه سنجش در کلاس، آزمون عملکردی است که معلم با مشاهده عملکرد، کیفیت آن را توصیف می‌کند و مورد قضاوت قرار می‌دهد. آزمون عملکردی شامل دو بخش است:

– تکالیف

– برگه راهنمای توصیف عملکرد.

در تکلیف، معلم بیان مسئله، لوازم و تجهیزات و دستورالعمل اجرای تکلیف را می‌گوید. در طراحی آزمون عملکردی، گام‌هایی وجود دارد که متناسب با این درس، یادآوری می‌کنیم.

الف) طبقه‌بندی هدف یادگیری: از طبقه‌بندی‌های موجود یادگیری (۶ طبقه بلوم، اندرسون و کراتون، استیگنر) یکی را انتخاب کرده، انتظار خود را مطرح کنید. مثال:

انتظار دارم دانش‌آموز متن درس «بازرگان و پسران» را روان بخواند و پیام آن را به خوبی تشخیص دهد و بنویسد.

ب) نوشتن معیارها و شواهد آزمون عملکرد: معلّم از خود می‌پرسد: «شواهد رسیدن به این هدف یادگیری چیست؟» و در پی پاسخ به این سؤال، نسبت به نوشتن معیارها اقدام می‌کند و دقیقاً روشن می‌سازد که یک عملکرد مطلوب از نظر او چه ویژگی‌هایی دارد. مثال:

– دانش‌آموز در روان‌خوانی، بلندی صدا، شمرده‌خوانی و آوا و لحن را رعایت می‌کند.

– دانش‌آموز، هنگام خواندن، پیام متن را درک می‌کند.

– اصول بندنویسی را رعایت می‌کند.

پ) نوشتن تکلیف:

پ – ۱): در این آزمون «چگونگی مسئله» و «شیوه اجرای تکلیف» تلفیق شده است.

مثال: متن درس «بزرگان و پسران» را با دقت بخوان. درباره پیام درس، خوب فکر کن و درباره این پیام، دو بند بنویس.

پ – ۲) وسایل و کارافزارها: کتاب فارسی، کاغذ و قلم، رمزینه‌های سریع پاسخ

و...

ت) تدوین راهنمای توصیف عملکرد: می‌توان یکی از روش‌های کلی‌نگری و یا تحلیلی را با در نظر گرفتن دو بخش تعیین مقیاس اندازه‌گیری و توصیف مقیاس، به کار گرفت.

مثال :

ردیف	مراحل	سطوح عملکردی		
		خیلی خوب	خوب	قابل قبول نیازمند آموزش
۱	متن درس را روان خوانی می کند.			
۲	پیام درس را درک و بیان می کند.			
۳	پیام درس بازرگان و پسران را نوشته است.			
بازخورد		توصیفی :		
.....				

مرور آموخته ها

از دانش آموزان بخواهید در گروه های خود، کتاب فارسی را بررسی و بازخوانی کنند و از نکاتی که آموخته اند، پرسش های مناسبی طرح کنند و از یکدیگر بپرسند و برای هم توضیح دهند. این کار، فی الواقع، گونه ای خودیادگیری مشترک است. البته، این گونه یادگیری به سبب نقش و حضور فعال شخص در فرایند آموزش، اثرگذارتر و ماندگارتر است.

■ جلسه هشتم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

املاي دو قسمتی شامل املاي تقریری و املا از فعالیت های املايی است که در پایان درس به اجرا گذاشته می شود. برای توضیح بیشتر فرایندهای املايی، به درس های پیش، مراجعه کنید.

● درس پنجم: چنار و کدوئِن

■ اهداف

- ۱- توجه به دانایی و هوشمندی در رفتار اجتماعی
- ۲- آشنایی با آداب سخن گفتن با بزرگ‌ترها
- ۳- معرفی ناصر خسرو و آثار وی به دانش‌آموزان
- ۴- گسترش واژگان با استفاده از فرایند ترکیب (واژه + بن)
- ۵- تقویت مهارت‌های زبان‌آموزی با طَراحی نمایش.
- ۶- ترغیب دانش‌آموزان به پرهیز از ظاهربینی و سطحی‌نگری
- ۷- جلب توجه دانش‌آموزان به ارزشمندی تفکر و تعقل در مورد دیده‌ها و شنیده‌ها و تقویت قضاوت منطقی در آنان.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل

۵۰ دقیقه

آموزش درس

نسخهٔ کامل شعر «چنار و کدو بُن»

نشیده‌ای که زیر چناری، کدوبنی
پرسید از آن چنار که «تو، چند ساله‌ای؟»
خندید از کدو، که «من از تو، به بیست روز
او را چنار گفت: که «امروز، ای کدو
فردا که بر من و تو، وزد باد مهرگان
بر رُست و بر دمید برو بر، به روز بیست
گفتا «دوست باشد و اکنون زیادتی است»
برتر شدم، بگو تو که این کاهلی ز چیست؟»
با تو مرا هنوز، نه هنگام داوری است
آنگه شود پدید که نامرد و مرد کیست»

روش‌های پیشنهادی تدریس

روش ایفای نقش + قصه گویی

مراحل اجرا

۱- آموزگار با هماهنگی قبلی با سه نفر از دانش‌آموزان و تقسیم نقش بین آنان (قصه گو یا راوی، چنار و کدوئین) و فضا سازی مناسب کلاس (فضای فیزیکی)، درس را از طریق روش ایفای نقش تدریس می‌نماید.

۲- مفهوم درس در کلاس به بحث گروهی گذاشته می‌شود تا خود دانش‌آموزان پیام درس را که عدم ظاهربینی و ارزشمندی تفکر و تعقل است، کشف و بیان کنند.

۳- متن درس، با آهنگی مناسب از سوی معلم خوانده می‌شود یا از طریق رمزینه سریع پاسخ پخش می‌شود.

بخش نثر درس، از سوی راوی یا قصه گو و بیت‌ها به صورت ایفای نقش، بیان می‌شوند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۰ دقیقه
۲- واژه آموزی	۳۰ دقیقه

درک متن

سؤالات درست و نادرست و درک مطلب از دانش‌آموزان پرسیده می‌شود.

واژه آموزی

یکی از فرایندهای پُر بسامد واژه سازی در زبان فارسی، فرایند «ترکیب» است. در این درس، ترکیب «اسم + پسوند بن» آمده است. واژه‌های مرکب که بر اثر فرایند

ترکیب حاصل می‌شوند، واژه‌هایی هستند که اجزای آنها به تنهایی معنی مستقل دارند؛ مانند واژه «بُن» که به تنهایی به معنای ته، پایین، ریشه و بوته است. وقتی می‌گوییم: بُن دیوار، یعنی پایین، زیر و پای دیوار.

واژه بن، هنگامی که با واژه‌ای ترکیب می‌شود؛ واژه جدیدی می‌آفریند.

مثال: اسم + بن، مانند کدو + بن —————> کدوبن.

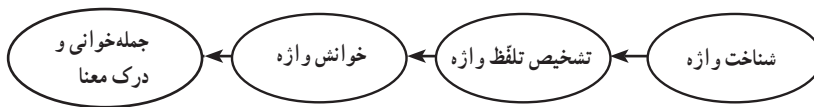
بازی از جمله فعالیت‌هایی است که در برنامه درسی زبان‌آموزی مورد تأکید است؛ زیرا دانش‌آموزان در بازی به ارتقای درک شنوایی و رشد و پرورش قوه بیان، دست می‌بندد و یاد می‌گیرند که با یکدیگر فکر کنند و به افکار خود سامان بدهند و با مشارکت یکدیگر به حل مسائل بپردازند. در اینجا، بازی‌های زبانی همراه با تحرک و نشاط مورد نظر است. تدریس واژه‌های مرکب (واژه + بن) در قالب بازی نیز به یادگیری آسان آن می‌انجامد.

مثال: واژه‌های مختلفی از ترکیب درست و نادرست (واژه + بن) روی مقواهای گرد بنویسید و در حیات مدرسه روی دیوار نصب کنید. از بچه‌ها بخواهید در قالب مسابقه، دارت یا توپ را به سوی ترکیبات نادرست نشانه بگیرند یا هر بازی دیگری که امکان اجرای آن را داشته باشید. گروهی که زودتر کار خود را به انجام رساند، برنده اعلام می‌شود.

■ جلسه سوم	
۱- خواندن درس با لحن مناسب	۳۰ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۰ دقیقه

خواندن درس با لحن مناسب

تمرین خواندن مانند دروس گذشته اجرا شود. خواندن درست، شمرده، رسا و با رعایت لحن مناسب، مثل همه دروس، مورد توجه و دقت قرار گیرد. در این درس «بیت خوانی» پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان به ترتیبی که نشسته‌اند، خواندن را آغاز می‌کنند. هر دانش‌آموز یک بیت می‌خواند و بیت بعدی توسط دانش‌آموز دیگر خوانده می‌شود. این کار ادامه پیدا می‌کند تا متن به پایان برسد. این روش خواندن، مورد علاقه دانش‌آموزان است. مراحل خواندن به اختصار، در نمودار نشان داده شده است :

فعالیت‌های نوشتاری (۱): املا و واژه‌آموزی

از نمونه‌های فعالیت املائی در این بخش از کتاب، می‌توان در آزمون مداد - کاغذی املا بهره برد.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن درس با لحن مناسب	۳۰ دقیقه
۲- نمایش	۲۰ دقیقه

نمایش

دانش‌آموزان در سال‌های قبل با انواع نمایش و شیوه‌های اجرای آن آشنا شدند. زمانی که دانش‌آموزان به طراحی نمایش می‌پردازند، خلاقیت و تفکر و تخیل در آنها پرورش می‌یابد. زمان اجرا نیز رفتارهای کلامی و غیرکلامی آنها در انتقال پیام به هنگام سخن گفتن تقویت می‌شود. بنا به تاثیرگذاری مثبت نمایش بر فرایند یادگیری، معلمان نباید این فرصت را که در تقویت مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان بسیار مؤثر است به

سایر دروس بدهند یا از آن غفلت کنند. توانمند کردن دانش‌آموزان در مهارت‌های زبانی، نوع تفکر آنها را نیز شکل می‌دهد و موجب موفقیت آنها در زندگی روزمره و رفتارهای اجتماعی می‌شود.

اجرای نمایش، در حقیقت ایجاد موقعیت‌های مختلف زندگی و یا شبیه‌سازی موقعیت‌هاست که در آنها زمینه‌های مناسبی برای رشد و شکوفایی شایستگی‌های فردی فراهم می‌آید. در این قسمت از دانش‌آموزان خواسته شود که نمایشی طراحى و اجرا کنند که متفاوت با نمایش اولیه تدریس درس می‌باشد.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۲): نقش ضمیر در درک متن

در این فعالیت، بر کاربرد ضمیر «او، تو، همین و آنها» در جملات و نقش آنها در ارتقای سطح درک و روابط معنایی عناصر متن، تأکید می‌شود. ضمیر، واژه‌ای است که در جمله به جای اسم می‌آید و از تکرار ملال‌آور آن جلوگیری می‌کند.

گاهی در گفتار یا نوشتار به جای آنکه کسی یا چیزی را نام ببریم، یعنی اسمش را بر زبان بیاوریم، واژه دیگری می‌آوریم که جایگزین همان اسم می‌شود، مثلاً به جای آنکه بگوییم:

پروانه را دیدم و از پروانه پرسیدم؛ پروانه، با آرامشی خاص، به من پاسخ داد.
می‌گوییم:

پروانه را دیدم و از او پرسیدم؛ او، با آرامشی خاص، به من پاسخ داد.
در این جمله، واژه «او» جای اسم «پروانه» نشسته است، این گونه واژه‌ها که جای اسم می‌نشینند «ضمیر» نامیده می‌شوند. هر ضمیر به اسمی برمی‌گردد، به آن اسم

«مرجع ضمیر» می‌گویند. در همین نمونه، دو ضمیر «او» به «پروانه» اشاره دارند. یعنی پروانه، مرجع ضمیر است. کشف رابطه میان ضمیر و مرجع آن در نوشته‌های بلند و جمله‌های طولانی، بسیار با اهمیت است و به درک و دریافت بهتر مفاهیم متن، کمک می‌کند.

■ جلسه ششم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحه هنر و سرگرمی	۲۵ دقیقه

املا : املای بگرد و پیدا کن

دانش‌آموزان در گروه، یک متن املا با ۱۰ جای خالی از متن درس تهیه می‌کنند (جای خالی از واژه‌های مهم درس باشد، بهتر است). اگرچه متن درس به صورت شعر آمده، استفاده از ابیات شعر نیز در این روش املا می‌گنجد.

در بالای متن املا یک جدول با ۱۲ یا ۱۳ خانه کشیده می‌شود و واژه‌هایی که باید جاهای خالی را تکمیل کنند، به همراه چند واژه اضافه در این خانه‌ها نوشته می‌شود. قبل از شروع فرایند املا، از دانش‌آموزان خواسته می‌شود متن درس را با دقت در زمان معین (پنج دقیقه) مطالعه کنند. سپس کتاب را ببندند و برگه‌های املای تهیه شده، بین گروه‌ها توزیع شود. دانش‌آموزان هر گروه در زمان تعیین شده توسط معلم، باید واژه‌هایی را از داخل جدول پیدا کنند و در جاهای خالی بنویسند. تصحیح املا با نظارت معلم در گروه انجام می‌شود. روش دوم که در راهنمای معلم پایه سوم نیز پیشنهاد شده، به شرح زیر می‌باشد.

با هدف تمرکز بر روی واژه‌ها و آموزش درست‌نویسی، از دانش‌آموزان بخواهید که در گروه، جدولی مانند جدول زیر طراحی نمایند و طبقه‌بندی واژه‌های متن درس را

انجام بدهند. معیار تفکیک واژه‌ها را به عهده گروه بگذارید. مثال :

اسم‌ها	فعل‌ها	واژه‌های دارای «ه»	و
چنار	پرسید	کاهل	
کدوبن	گفتا	هنگام	
سال	وزد	مهرگان	

■ جلسه هفتم

فعالیت‌های نوشتاری (۳) : نگارش	۵۰ دقیقه
--------------------------------	----------

در این بخش، یکی از فعالیت‌های مهارت نوشتن، تمرین و تکرار می‌شود. در درس‌های گذشته، موضوع بازنویسی و بازآفرینی و تفاوت این دو را آموخته‌ایم. اکنون تبدیل نظم به نثر با مضمون واحد و رعایت ساده‌نویسی، مورد توجه است. مقصود ما از ساده‌نویسی در این درس، تبدیل شعر به زبان ساده و نوشتار معیار امروز است.

برخی از ویژگی‌های نثر ساده، عبارت‌اند از :

- جمله‌ها کوتاه، ساده و گویا هستند.
- واژه‌ها و عبارت‌های دشوار و کم کاربرد در آنها دیده نمی‌شود.
- زبان آن ساده و صمیمی و به زبان گفتار، نزدیک است.

تفاوت شعر و نثر

اولین تفاوت شعر و نثر در شکل ظاهری است. نثر به شکل پیوسته و در قالب بند (پاراگراف) نوشته می‌شود. شعر معمولاً به صورت قالب‌های مختلف، سروده می‌شود؛ مانند غزل، مثنوی و ...

داشتن وزن و قافیه، دومین تفاوت شعر با نثر است. شعرها معمولاً وزن و قافیه دارند ولی این دو ویژگی در نثر یا نوشته‌های عادی به کار نمی‌رود. سومین تفاوت، در زبان شعر و نثر است. یعنی نوع واژه‌های استفاده شده و چگونگی به هم پیوستن آنها در جمله‌های شعری با نثر ساده، متفاوت است.

تفاوت چهارم آنکه معمولاً در شعر از خیال یا عنصر تخیل استفاده می‌شود اما در نثر ساده (نثر یا نوشته‌ای که فقط با هدف ایجاد ارتباط و پیام‌رسانی نوشته می‌شود و در پی آفرینش زیبایی هنری نیست)، ضرورتی برای به کارگیری این عنصر وجود ندارد. پس، به هنگام تبدیل شعر به نثر ساده، باید به نکات یاد شده، در فعالیت نگارش درس توجه داشته باشیم و ویژگی‌های شعر را در نثر ساده، نیاوریم.

■ جلسه هشتم	
بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

بخوان و بیندیش:

برای آموزش «بخوان و بیندیش» این فصل به مطالبی که در فصل نخست این کتاب، بیان شده است، مراجعه کنید. اصولاً در همه «بخوان و بیندیش»ها، فرصت‌سازی برای کالبدشکافی، تحلیل و تقویت «درک و دریافت»، اصلی‌ترین هدف و کارکرد است.

■ جلسه نهم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- صفحه هنر و سرگرمی پایان فصل	۲۵ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

تهیه فهرست واری (چک لیست) برای این درس پیشنهاد می‌گردد. بنا به فضای کلاس درس و براساس اهداف درس، یک فهرست واری فردی برای قرار دادن در پوشه کار دانش‌آموزان تهیه کنید.

نمونه فهرست و ارسی

به نام پروردگار				
فهرست و ارسی مربوط به درس پنجم فارسی : «چنار و کدو بن»				
نام و نام خانوادگی : « » حیطه نگرشی				
تاریخ :				
دبستان :				
ردیف	انتظارات معلم از دانش آموزان	سطوح عملکردی		
		خیلی خوب	خوب	قابل قبول نیازمند آموزش
۱	در روش تدریس مورد نظر، در رسیدن به اجماع نظر، فرد با اعضای گروه همکاری دارد.			
۲	در انجام فعالیت گروهی به رعایت نوبت و احترام به هم کلاسی ها مقید است.			
۳	در گوش دادن به شعر درس از خود علاقه نشان می دهد.			
۴	در خواندن متن شعر، با رعایت نکات عاطفی در لحن، به علاقی هم کلاسی ها احترام می گذارد.			
۵	در فراگیری واژه های واژه آموزی در قالب بازی، مشارکت فعال دارد.			
۶	در انجام تمرین های کتاب نگارش، اعتماد به نفس داشته، داوطلب پاسخ گویی می باشد.			
۷	در انجام نمایش و شخصیت پردازی، دیدگاه های خود را در اختیار گروه قرار می دهد.			
۸	به تماشای نمایشی که توسط هم کلاسی ها اجرا می شود، علاقه نشان می دهد.			
۹	خط تحریری را با دقت و زیبا می نویسد.			
۱۰	در نگارش و انشانویسی روحیه لطیف و حس مثبت اندیشی خود را به هم گروهی ها منتقل می کند.			
<p>— بیان و تحلیل عملکرد دانش آموز :</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>تاریخ امضا :</p>				

■ جلسه دهم	
حکایت «زیرکی»	۵۰ دقیقه

همان‌گونه که پیش از این نوشته شد، در پایه پنجم، تشخیص تناسب و همخوانی معنایی بین حکایت و ضرب المثل، یکی از موضوع‌های مهم برنامه است. از این رو، پس از مطالعه حکایت، ارتباط معنایی آن با ضرب المثل‌ها، بررسی می‌شود. دریافت محتوای حکایت، درک محتوای ضرب المثل‌ها، کشف تناسب و ارتباط محتوایی میان حکایت‌ها و مثل‌ها از گام‌های مهم درک متن است که بر پایه آموزش، تمرین و تکرار، کسب خواهد شد.

هدف از این بخش، افزون بر ایجاد التذاذ و تنوع در آشنایی با متن‌های مختلف و مطالعه حکایت، شناخت ظرفیت زبانی ضرب المثل‌ها و خوگیری با آنهاست. این کار سبب می‌شود بچه‌ها با ضرب المثل‌ها که گنجینه‌ای از لطافت‌های زبانی و معنایی فارسی هستند، آشنا شوند. آشنایی با ضرب المثل‌ها توانایی گفتاری و نوشتاری دانش‌آموزان را خیلی خوب تقویت می‌کند؛ یعنی از ضرب المثل‌ها در موقعیت‌های مناسب زبانی، هم در سخن گفتن و هم در نوشتن می‌توانند بهره بگیرند.

■ جلسه یازدهم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

املا مطابق با برنامه تدریس کلیه دروس به صورت دو بخشی، شامل املاي تفریری

و فعالیت‌های املایی طّراحی می‌شود و سطح پیشرفت دانش‌آموز نسبت به خودش، با توجه به میزان درست‌نویسی در ارزشیابی‌های املایی قبلی، سنجیده می‌شود.

تذکّر: املا نویسی از متن شعر درس نیز مهم است؛ به همین سبب لازم است همکاران گرامی در آموزش، این سخن را به دانش‌آموزان یادآور شوند که هر متنی در کتاب درسی آمده، موضوع آموزش و ارزشیابی است. واژگان شعر را هم از دید معنا و هم از نظر شکل نوشتاری می‌بایست بشناسیم و درست به کار ببریم.

اگر یک متن ترکیبی در قالب داستانی کوتاه، از سوی معلّم تدوین گردد، برای دانش‌آموزان جدّاب و قابل توجه است. برای تولید متن ترکیبی می‌توانید از مراحل زیر استفاده کنید:

- ۱- ابتدا واژه‌های مورد نظر خود را استخراج نمایید.
- ۲- متنی تهیه کنید که تا حدّ امکان از این واژه‌ها، در آن استفاده شده باشد.

درس ششم: سرود ملی

درس هفتم: آزاد (فرهنگ بومی ۱)

درس هشتم: دفاع از میهن

فصل سوم

ایران من

طراحی واحدهای یادگیری فصل سوم

اهداف فصل سوم:

- ۱- تقویت حس میهن دوستی و گرایش به دفاع از عزت وطن
- ۲- تقویت روحیه بزرگداشت و احترام به خدمتگزاران کشور
- ۳- آشنایی با صفت پایداری و مفهوم ادبیات مقاومت
- ۴- تقویت مهارت درک مطلب و دریافت مفهوم
- ۵- تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ متن
- ۶- آموزش شرح حال نویسی
- ۷- گسترش شبکه واژگان با ساخت واژه‌های جدید از طریق ترکیب
- ۸- تقویت مهارت سخن گفتن و سخنوری
- ۹- تقویت مهارت گوش دادن و درک متن از طریق تقویت حافظه شنیداری
- ۱۰- ایجاد علاقه مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف
- ۱۱- تقویت درک مثل و علاقه مندی به مطالعه ضرب‌المثل‌ها
- ۱۲- ایجاد علاقه به خوش‌نویسی و خط‌نویسی
- ۱۳- آشنایی بیشتر با نمادهای ملی کشور ایران (مفاخر فرهنگی، شهیدان، پرچم، سرود و...)
- ۱۴- آشنایی بیشتر با اهمیت زبان رسمی و ملی و ویژگی‌های آن
- ۱۵- تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، نوشتن متن زیبا با توجه به حس شنوایی و شرح حال نویسی

● درس ششم:

سرود ملی

■ اهداف

- ۱- معرفی یکی از نمادهای ملی کشور (سرود ملی)
- ۲- تقویت روحیه دفاع از وطن و میهن‌دوستی
- ۳- تأکید بر نقش و اهمیت زبان فارسی
- ۴- تقویت قدرت درک متن و دریافت پیام اصلی درس
- ۵- آشنایی با حروف «ربط» در زبان فارسی و نقش آنها در درک معنا

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روش تدریس اعضای گروه

مراحل اجرا

- ۱- گروه‌بندی دانش‌آموزان به گروه‌های سه نفره
- ۲- تقسیم متن درس به سه بخش :
بخش یک : از ابتدای درس تا «پروزی او را تبریک می‌گفتند.» یعنی پایان صفحهٔ ۴۸
بخش دو : از قسمت «شما هم سرود ملی کشور را شنیده‌اید.» تا پایان سطر سیزدهم از صفحهٔ ۴۹ : «... در مردم برمی‌انگیزد»
بخش سه : از «هر کشوری...» یعنی ابتدای سطر چهاردهم صفحهٔ ۴۹ تا پایان درس.
- ۳- نفرات هر گروه را از یک تا سه، شماره‌گذاری کنید.
- ۴- بخش یک درس را نفرات شمارهٔ یک گروه، بخش دو را نفرات شمارهٔ دو و بخش سه را نفرات شمارهٔ سه گروه، صامت‌خوانی کنند.
- ۵- نفرات شمارهٔ یک با هم، نفرات شمارهٔ دو با هم و نفرات شمارهٔ سه گروه‌ها با هم و دور هم نشسته، دربارهٔ آنچه خوانده‌اند، گفت و گو کنند و معانی واژه‌ها را از هم بپرسند و اشکالات خود را برطرف نمایند.
- ۶- اعضای گروه‌ها یعنی شماره‌های یک و دو و سه هر گروه به جای اولیهٔ خود بازگردند و هر عضو گروه به ترتیب مطلبی را که خوانده است به دو نفر دیگر تدریس کند.
- ۷- بعد از تدریس هر سه نفر، همهٔ دانش‌آموزان باید به متن درس و مفاهیم آن، تسلط پیدا کنند.

یادآوری: در تمام مراحل اجرا، آموزگار هدایت و نظارت کلیه گروه‌ها را از نزدیک بر عهده دارد و با مدیریت زمان، از اتلاف وقت گروه‌ها جلوگیری می‌کند. سپس یکی از دانش‌آموزان، پرچم ایران را به اهتزاز در می‌آورد و سرود ملی در کلاس، پخش می‌شود و همه با هم سرود ملی را می‌خوانند.

■ جلسه دوم	
۱- خوانش و درک متن درس	۲۵ دقیقه
۲- دانش زبانی	۲۵ دقیقه

خوانش و درک متن درس

آخرین رکن درس، خوانش متن درس است که به خاطر داشتن متن خاص (لحن روایی حاکم بر متن) بهتر است که ابتدا معلم از روی متن بخواند. پس از روخوانی معلم پخش فایل صوتی متن درس برای تکرار مناسب است.

پس از چند بار خوانش متن درس، برای سنجش میزان درک مطلب متن درس با پرسش‌های درست و نادرست و درک مطلب، دانش‌آموزان را ارزیابی می‌کنیم؛ اگر تعدادی از دانش‌آموزان قادر به پاسخ‌گویی نبودند، می‌توانید با توضیحات لازم این مشکل را برطرف سازید.

دانش زبانی

درباره اهمیت و نقش زبان، جمله‌های زیر را شنیده یا خوانده‌اید:

– زبان، شناسنامه و هویت ماست.

– بلای آدمی در زبان اوست.

— زبان سرخ سر سبز می دهد بر باد.
 — هر چه به زبان آمد، به زبان آمد.
 — هرگز از آنچه بر زبان نیاورده اید، پشیمان نخواهید شد.
 — خاموشی زبان، تندرستی انسان است.
 — به زبانت اجازه نده که قبل از اندیشه ات به کار افتد.
 — بهترین کارها در نزد خدا، نگهداری زبان است.
 — بیشترین گناهان آدمی از زبان اوست.
 — خدا به انسان دو چشم و دو گوش، ولی یک زبان اعطا کرده است تا بیشتر ببیند و بشنود و کمتر سخن بگوید.

— هر انسانی به کیفر زبانش گرفتار می شود.
 — ارزش انسان در زبانش پنهان است.
 — آسایش آدمی، در زندانی کردن زبان است.
 — زبان، ترازوی سنجش آدمی است.
 — زبان، لباس اندیشه است.
 — زبان درنده ای را ماند که اگر رها کنی، بگیرد.
 — نگهداری زبان از ایمان است.

— و... —

زبان، عضوی از بدن انسان است که در مقام بیان آنچه در ذهن آدمی می گذرد، یکی از مهم ترین ابزارهاست. اگر زبان نبود انسان قادر به گویش و بیان یافته ها و تجربیات خود و انتقال آن به دیگری نبود و تفهیم و تفهم نیز ممکن نبود. این عضو به انسان کمک می کند تا علوم و دانش های خود را به شکل گفتار بیان کند و در اختیار دیگران قرار دهد. از این روست که خداوند از تعلیم بیان به انسان به عنوان یک نعمت بزرگ سخن به میان آورده است (الرحمن، آیه ۴).

زبان شناسان برای زبان نقش های گوناگونی را برمی شمارند. چهار نقش اساسی تر زبان بدین شرح است: وسیله ارتباط، محمل اندیشه، حدیث نفس و آفریش ادبی.

اساسی‌ترین نقش زبان، ایجاد ارتباط در میان افراد یک جامعهٔ زبانی است. هدف از هر ارتباط زبانی می‌تواند انتقال اطلاعات به دیگران باشد یا ایجاد حس هم‌زبانی و هم‌دلی در میان افراد یک جامعهٔ زبانی. نقش دیگر زبان این است که تکیه‌گاه اندیشه شود. زبان‌شناسان و روان‌شناسان هنوز به درستی نمی‌دانند که آیا زبان و اندیشه هردو یک چیزند یا دو چیز متفاوت، ولی همگی می‌پذیرند که بدون زبان، نمی‌توان به تفکر یا اندیشه پرداخت. نقش سوم زبان، حدیث نفس است که ما به کمک آن از خود و آنچه در درونمان می‌گذرد، سخن می‌گوییم. سخن گفتن دربارهٔ خود به تنهایی و حتی در خاموشی صورت می‌گیرد. چهارمین نقش زبان این است که با آن به آفرینش ادبی می‌پردازیم. برای انجام دادن این کار، از اصول و قواعد و ضوابطی کمک می‌گیریم که جزء نظام زبان نیستند، بلکه به نظریه‌ها و علوم و فنون ادبی تعلّق دارند و در چارچوب سنت‌ها و روش‌هایی عمل می‌کنیم که به زبان مربوط نمی‌شوند، بلکه به ادبیات و پیشینهٔ آن ربط پیدا می‌کنند. از این رهگذر، بر ساخت‌های صوری زبان (یعنی ساخت‌های آوایی و صرفی و نحوی آن) یا ساخت‌های معنایی آن، لایه‌هایی از ساخت‌های تازه‌ای می‌افزاییم که در محدودهٔ نظام زبان توصیف‌پذیر نیستند و فقط در محدودهٔ علوم و فنون و نظریه‌های ادبی قابل توصیف‌اند. با این کار زبان را به پدیدهٔ دیگری بدل می‌کنیم که به آن «آفریدهٔ ادبی» می‌گویند.

افزون بر مباحث علمی یاد شده، در این درس با توجّه به عنوان فصل و ارتباط با شبکهٔ مفهومی درس و فصل، در دانش زبانی به اهمیت زبان فارسی به عنوان زبان ملی، پرداخته‌ایم تا فرصتی فراهم آید که دانش‌آموزان نیز به این موضوع فکر کنند و به اهمیت زبان رسمی در ایجاد وحدت و یکپارچگی بیندیشند و از لهجه‌ها و گویش‌های محلی خود برای حفظ و پاسداشت ذخایر فرهنگی مراقبت نمایند، زیرا زبان‌های محلی و بومی گنجینه‌ای با ارزش هستند که در کنار زبان فارسی، به رشد ملی و پرورش فکری و فرهنگی همهٔ ایرانیان کمک می‌کنند.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

فرایند اجرایی تمرین خواندن را هم مانند درس‌های گذشته، در زمان تعیین شده، نظارت و هدایت می‌کنیم.

فعالیت‌های نوشتاری (۱)

فعالیت‌های نوشتاری این درس همچون فعالیت‌های نوشتاری دیگر در مسیر پرورش مهارت نوشتن، سازماندهی شده است و می‌باید در زمان معین، انجام شود. نظارت صحیح، در رشد و بهبود یادگیری بسیار مؤثر است.

■ جلسه چهارم	
۱- آموزش لحن	۱۵ دقیقه
۲- شعرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۵ دقیقه

آموزش لحن

لحن متن درس ششم از نوع روایی و آمیخته به عواطف ملی - میهنی می‌باشد. این متن، دارای آهنگی نرم و کش‌دار و گاهی کوبنده و حماسی است، به گونه‌ای که شنونده، تحت تأثیر احساسات آن قرار می‌گیرد. این متن در بردارنده مفهوم میهن‌دوستی است که مثل یک قصه، سینه به سینه از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد. بنابراین، باید از شخصیت‌های متن، فضا و سایر عناصر، کمک گرفت تا لحن، شکل درستی به خود

بگیرد. مانند سایر متن‌ها، در این لحن نیز باید علائم نگارشی را در هنگام خواندن رعایت کرد تا تأثیر کلام بیشتر شود؛ سکون‌ها و سکوت‌ها نیز این تأثیر را دو چندان می‌کند.

شعرخوانی و صندلی صمیمیت

توضیحات کافی در فعالیت‌های پیشین، آمده است.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

یکی از ابزارهای ظاهری و برونی انسجام گزاره‌های متن، «نشانه‌ها یا حروف ربط» هستند. آگاه کردن دانش‌آموزان نسبت به این نشانه‌ها و نوع کاربرد آنها در متن، به افزایش توانایی درک متن دانش‌آموزان، کمک می‌کند.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املاي پای تخته‌ای دوفره

ابتدا آموزگار تخته را به دو بخش تقسیم می‌کند و از دو دانش‌آموز می‌خواهد پای تخته بایند و هر کدام رو به روی یک بخش ایستاده و نام خود را در بالای آن بنویسند. معلم از یکی از این دو دانش‌آموز می‌خواهد از هر قسمت درس که دوست دارد، به دانش‌آموز دیگر املا بگوید، البته املا نباید از یک بند بیشتر باشد. دانش‌آموز دیگر شروع به نوشتن می‌کند. وقتی بخش اول املا گفتن به پایان رسید، دانش‌آموزی که املا

می‌نوشت، حالا گویندهٔ املا می‌شود و دوستش شروع به نوشتن می‌کند. پس از پایان یافتن این بخش، معلم از دو دانش‌آموز دیگر می‌خواهد که پای تخته آمده، املاي دوستان خود را تصحیح کنند.

این کار در حقیقت به معنای مشارکت دادن دانش‌آموزان در فرایند تقریر و تدوین املا و سپس ارزشیابی از آن است؛ به همین سبب میزان تأثیرگذاری و یادگیری در این شیوه، بسیار بالاست.

■ جلسهٔ هفتم	
۱- بخوان و حفظ کن (ای ایران)	۲۵ دقیقه
۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه

بخوان و حفظ کن : ای ایران

حسین گل‌گلاب، (۱۲۷۶ تهران – ۱۳۶۳ تهران) گیاه‌شناس، ادیب، نویسنده، شاعر، مترجم، استاد دانشگاه، نوازنده، موسیقی‌دان، عکاس و هنرمند ایرانی بود. او به زبان‌های فرانسه، انگلیسی، روسی و عربی تسلط داشت و در زمینهٔ معادلیابی برای واژه‌های علمی از متخصصان فرهنگستان ایران بود. سرودهٔ مشهور «ای ایران» از جمله کارهای اوست.

ارزشیابی از فعالیت‌های درس :

در این درس، استفاده از ابزار آزمون خودسنجی پیشنهاد می‌شود.

به نام خدا

آزمون خودسنجی درس ششم «سرود ملی»

نام و نام خانوادگی:، کلاس:

تاریخ:

از این درس یاد گرفتم که

.....

.....

.....

از خواندن درس سرود ملی لذت بردم چون

.....

.....

.....

با خواندن این درس تصمیم گرفتم

.....

.....

.....

اظهار نظر معلم:

.....

.....

.....

.....تاریخ و امضا:

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۳)

شرح و چگونگی اجرا پیش از این در درس‌ها آمده است.

■ جلسه نهم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۴): نگارش

برای توضیح در زمینه این فعالیت به فعالیت‌های نوشتاری و نگارشی درس‌های پیش بنگرید.

■ جلسه دهم	
۵۰ دقیقه	املا

مطالب این جلسه به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، ارائه شود.

● درس هفتم:

درس آزاد (فرهنگ بومی ۱)

■ اهداف

- ۱- تشخیص کاستی‌های احتمالی کتاب و اقدام به تولید محتوای متناسب با فرهنگ بومی
- ۲- پرورش توانایی تولید ماده‌ی درسی در دانش‌آموزان با نظارت و هدایت آموزگاران
- ۳- پاسخ به نیازهای معلمان، دانش‌آموزان و اولیا
- ۴- بهره‌گیری از مشارکت همکاران در تألیف کتاب
- ۵- بهره‌گیری از تعامل دانش‌آموز و خانواده در سازماندهی و تألیف کتاب
- ۶- آشنایی با برخی از نمودهای فرهنگی و جلوه‌های آداب و رسوم و سنت‌های بومی یا منطقه‌ای
- ۷- شناخت بیشتر شخصیت‌های علمی و فرهنگی محلّ زندگی
- ۸- توجه عمیق‌تر به لهجه، گویش و نشانه‌های زبان محلی
- ۹- پرورش توانایی تفکر، نقد و تحلیل نسبت به مباحث فرهنگی
- ۱۰- ایجاد علاقه نسبت به فرهنگ محلی و آثار ادبی و زبانی منطقه‌ای

مقدمه

درس‌های آزاد، ایستگاه اندیشیدن و درنگ کردن و آفریدن است. این درس، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم به یاری هم، به فراخور ذوق و علاقه، در مورد دلبستگی‌های فرهنگ بومی، نیازها و بایسته‌هایی که در دیگر درس‌ها به چشم نیامده‌اند، مطالبی را بازگو نمایند و مبتنی بر ساختار درس‌ها بنویسند.

به بیان دیگر، درس آزاد، فرصتی است تا دانش‌آموز و معلم در تألیف کتاب، مشارکت داشته باشند و هر یک خود را در شکل‌گیری کتاب، سهیم ببینند و کتاب را از آن خود بدانند؛ به گونه‌ای که دانش‌آموزان پس از تألیف درس آزاد، بتوانند نام خود را در ردیف نام پدیدآورندگان کتاب ثبت کنند.

روش‌های تولید درس آزاد

برای نوشتن و تولید درس آزاد، یکی از روش‌های زیر پیشنهاد می‌شود:

■ هر دانش‌آموز به صورت مستقل و فردی برای تولید درس آزاد در کلاس اقدام نماید.

■ دانش‌آموزان با هدایت و راهنمایی معلم، به صورت گروهی و با مشارکت تمام افراد گروه (تقسیم‌بندی دانش‌آموزان کلاس به چند گروه) برای تولید درس آزاد اقدام نمایند.

در تولید درس آزاد می‌توان از توانمندی دانش‌آموزان در بندنویسی بهره برد. برای نمونه، موضوع نوشته: «محل زندگی»، موضوعی خیلی کلی است و باید به موضوعات کوچک‌تر محدود شود. مثلاً وضعیت جغرافیایی محل، آداب و رسوم، زبان منطقه و غذاهای خاص آن منطقه، چهار موضوع کوچک‌تری هستند که در مورد هر یک می‌توان یک بند نوشت.

توصیه می‌شود به دانش‌آموزان کمک کنید تا چارچوب متن خود را مشخص نمایند، سپس اقدام به نوشتن کنند. به عنوان نمونه، چارچوب نوشته، می‌تواند شامل سه بند باشد که بند اول وضعیت جغرافیایی محل را توضیح دهد، بند دوم زبان و بند سوم

آداب و رسوم منطقه را بیان کند.

در تدوین متن می‌توان از روش‌های قضاوت عملکرد و بارش فکری بهره برد. در این قسمت، موضوعاتی متناسب با عنوان و محتوای فصل در حوزه فرهنگ و زبان و آداب محلی، پیشنهاد می‌شود.

در طراحی فعالیت‌های کتاب نگارش نیز تطابق فعالیت‌ها با روند طراحی کتاب ضروری است. از دید ساختاری توجه به عناصر مبتنی بر نگرش شبکه‌ای، نقش معلم به عنوان ناظر و راهنما و نقش دانش‌آموز در مقام تولیدکننده، ضروری است.

روش پیشنهادی تولید درس آزاد: بارش فکری

مراحل تولید:

۱- با نظرخواهی از دانش‌آموزان، موضوعی در ارتباط با فرهنگ بومی و محلی انتخاب می‌شود.

۲- قوانین مربوط به بارش فکری برای دانش‌آموزان مطرح می‌شود و آنها ملزم به رعایت قوانین می‌شوند.

قوانین عبارت‌اند از:

- انتقاد کردن و ردّ دیدگاه‌های دیگران ممنوع است.
- از ترکیب ایده‌ها، ایده‌های بهتری ساخته می‌شود.
- هرچه تعداد ایده‌ها بیشتر باشد، بهتر است.

۳- نظرات یا اطلاعات دانش‌آموزان درباره موضوع انتخابی پرسیده می‌شود و کلیه جمله‌ها بدون کم و کاست، روی تخته نوشته می‌شود.

۴- پس از تمام شدن بارش فکری دانش‌آموزان، آنها را گروه‌بندی کنید تا در مورد جمله‌های نوشته شده در گروه گفت‌وگو کنند و از این طریق، جمله‌های تکراری را حذف کنند، جمله‌هایی را که قابلیت ادغام دارند، ادغام نمایند و در جمله‌هایی که نیاز به اصلاح و تغییر دارند، تغییرات لازم را اعمال کنند.

۵- جمله‌های جدید، مجدداً بر روی تخته نوشته می‌شوند و با نظر کلیه دانش‌آموزان،

اولویت‌بندی صورت می‌گیرد.

۶- متن حاصل بعد از تنظیم و نهایی شدن با خطّ خوش، بر روی تخته نوشته می‌شود و همه دانش‌آموزان، آن را در کتاب خود می‌نویسند.

نکته مهم: پیشنهاد می‌شود در هر استان، متون تولید شده در این فصل، گردآوری و جمع‌بندی شود. نوشته به گونه‌ای باشد که ویژگی‌های آن استان را به خواننده معرفی کند. این مطالب برای گروه زبان و ادب فارسی دفتر تألیف ارسال شود تا از کنار هم قرار دادن آنها کتابی با عنوان دایرةالمعارف استان‌شناسی تولید شود که مخاطبش دانش‌آموز دوره ابتدایی باشد. بدیهی است استان‌هایی که مطلبی ارسال نکنند، در آن کتاب، غایب خواهند بود.

● درس هشتم:

دفاع از میهن

■ اهداف

- ۱- پرورش روحیه میهن دوستی و گرایش به دفاع از عزت وطن
- ۲- آشنایی با صفت پایداری و مفهوم ادب مقاومت
- ۳- تقویت مهارت خواندن و رعایت لحن و آهنگ متن
- ۴- گسترش شبکه واژگان با ساخت کلمات جدید از طریق ترکیب واژگان
- ۵- ایجاد علاقه مندی به حفظ شعر و خواندن اشعار مختلف
- ۶- تقویت درک مثل و علاقه مندی به مطالعه ضرب المثل ها
- ۷- تقویت توانایی خوش نویسی و خط تحریری
- ۸- آشنایی بیشتر با نمادهای ملی کشور ایران (مفاخر فرهنگی، شهیدان، پرچم، سرود و...)
- ۹- تقویت مهارت نوشتاری (نگارش)، نوشتن متن زیبا با توجه به حس شنوایی و شرح حال نویسی

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روش مشارکتی ساده و واحد کار و نقّالی (قصّه گویی).
دانش‌آموزان به گروه‌های چند نفره تقسیم می‌شوند. ابتدا یکی از اعضای گروه، داستان درس را برای هم گروهی‌های خود می‌خواند. سپس در مورد داستان درس با هم گفت‌وگو می‌کنند و تصمیم می‌گیرند که چه صحنه‌هایی از درس را به صورت نقّاشی نشان دهند. نقّاشی‌ها را می‌کشند و از میان خود، فردی را برای قصّه‌گویی به صورت نقّالی انتخاب می‌کنند. دیگر اعضای گروه در نصب نقّاشی‌ها بر روی تخته و سایر موارد به او کمک می‌کنند.

این کار در گروه‌های مختلف و با نقّاشی صحنه‌های متفاوتی از داستان به صورت نقّالی در کلاس انجام می‌شود.

می‌توان کار گروه‌بندی و نقّاشی را در یک جلسه انجام داد و جلسهٔ بعد گروه‌ها به قصّه‌گویی (نقّالی) از روی تصاویر بپردازند. در نهایت بعد از گزارش گروه‌ها، سوالاتی از طرف دانش‌آموزان مطرح می‌شود و گروه‌ها در آن زمینه به بحث و پاسخ‌گویی می‌پردازند.

■ جلسهٔ دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه‌آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

با توجه به مطالبی که در دروس گذشته آمده است.

واژه‌آموزی

در این درس، یکی دیگر از روش‌های ساخت واژه در زبان فارسی آموخته می‌شود؛ ساخت واژه مرکب «واژه + دوست» مانند: میهن دوست. برای تثبیت یادگیری، یک بار واژه‌ها را روی تخته بنویسید و دانش‌آموزان همه با هم آنها را بخوانند. سپس واژه‌هایی را که با این ساخت همخوانی دارند، جدا کرده، طبقه‌بندی کنند؛ یعنی از طریق فراوانی و تکرار یک ساخت، دانش‌آموزان آن را فرامی‌گیرند و تلاش خواهند کرد خود نیز بر پایه آن ساخت، دست به تولید بزنند. بدین ترتیب، یکی از راه‌های واژه‌سازی (واژه + دوست) آموزش داده می‌شود.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

با توجه به لحن و آهنگ مناسب، متن خوانده می‌شود.

فعالیت‌های نوشتاری (۱)

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه را تنظیم، برنامه ریزی و اجرا نمایید.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۲)	۲۵ دقیقه

در هر دو زمینه، پیش از این مطالب سودمندی ارائه شده است. به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه پنجم	
۱- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه
۲- املا	۳۰ دقیقه

تمرین خواندن

قبلاً در این زمینه مطالب لازم ارائه شده است.

املا : املا به خود

هر دانش‌آموز بعد از اینکه یک‌بار از روی متن خواند، کتاب را می‌بندد و هر جمله‌ای را که به خاطر آورد، روی برگه می‌نویسد. تصحیح املا نیز توسط خود دانش‌آموز خواهد بود؛ بدین ترتیب که کتاب را باز کرده، با مراجعه به کتاب، غلط‌های املائی را اصلاح می‌کند. این کار، چندین فایده دارد :

- تقویت حافظه کوتاه مدت
- پرورش حافظه دیداری
- تقویت دقت و تمرکز بیشتر در متن
- تمرین، بازآموزی و دست‌ورزی در نوشتن و تصحیح املا

■ جلسه ششم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۳)	۲۰ دقیقه
۲- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۳۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳): تمرین خوشنویسی صفحه هنر و سرگرمی ارزشیابی از فعالیت‌های درس: ارزشیابی شفاهی (پرسش و پاسخ با استفاده از جعبه کارت‌های پرسش شفاهی)

هر دانش‌آموز از داخل جعبه، یک کارت را تصادفی بیرون می‌آورد، پرسش روی آن را با صدای بلند می‌خواند و سپس به آن پاسخ می‌گوید. نقش معلم، نظارت و هدایت می‌باشد.

■ جلسه هفتم	
فعالیت‌های نوشتاری (۴): نگارش	۵۰ دقیقه

فعالیت نوشتاری این درس، مربوط به «شرح حال نویسی» است. یکی از فنونی که می‌تواند به ما در تقویت مهارت نوشتن، کمک کند، شرح حال نویسی است. شرح حال، گزارشی است که فرد به‌طور کتبی درباره زندگی خود یا دیگران می‌نویسد. این گزارش ممکن است مربوط به گذشته، حال یا آینده باشد؛ درباره گذشته، مانند تجربیات دوران طفولیت یا دوران دبستان، در مورد حال، مانند مطالبی مربوط به علائق و خصوصیات خود، و درباره آینده مانند طرح ریزی مربوط به شغل و چگونگی کسب

درآمد و گذراندن زندگی در آینده.

یکی از ویژگی‌های سودمند شرح حال‌نویسی آن است که انسان در مورد خود به تفکر و بررسی می‌پردازد و توانایی بیشتری در خودشناسی به دست می‌آورد. این اطلاعات، می‌تواند در شناخت حالت‌های عاطفی، نگرش‌ها و سایر خصوصیات شخصی، به ما کمک کند.

در شرح حال‌نویسی‌ها، دانش‌آموزان مطالبی در مورد وضع خانوادگی، فرهنگی، اجتماعی یا خاطرات خود از مدرسه می‌نویسند. گاهی اوقات، دانش‌آموزان نامه‌هایی به مشاوران مدرسه خود می‌نویسند و در این نامه‌ها درباره خود، مطالبی مطرح می‌کنند. این گونه نامه‌ها را هم می‌توان یک نوع شرح حال‌نویسی، به شمار آورد.

توجه: در شرح حال‌نویسی اگرچه هدف ما پرورش توانایی نوشتن در دانش‌آموزان است، اما نباید از این ظرفیت غفلت کنیم که این کار، اندیشیدن دانش‌آموز درباره خود و فرصتی برای خودشناسی است. بنابراین، باید موقعیت‌هایی فراهم کنیم که در دانش‌آموز، انگیزه و محرکی برای نوشتن شرح حال و گفتن از خفیات خود، ایجاد شود. به همین سبب، شرح حال‌نویسی، در شناخت جنبه‌های نهانی شخصیت، احساس‌ها، امیدها و آرزوهای دانش‌آموزان کمک می‌کند. البته نوشتن از دنیای درون و نهانی‌ها، کار چندان ساده‌ای نیست و ما انتظار نداریم دانش‌آموزان پایه پنجم چنین نوشته‌هایی تولید کنند؛ اما همین که فضایی برای فکر کردن درباره خود، توانایی‌ها و عادات رفتاری و واقعی ایجاد شود و افراد بکوشند خود یا دیگران را به‌طور واقعی، معرفی کنند، گامی مفید و مؤثر است.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۵)

- در فعالیت‌های «هنر و سرگرمی»، همچنان که قبلاً گفتیم، هدف‌های زیر، دنبال می‌شود :
- ایجاد فضای بانشاط برای یادگیری
 - فرصتی برای بازآموزی و یادبازی آموخته‌ها
 - جمع‌بندی محتوایی و سازماندهی ذهنی

■ جلسه نهم	
بخوان و بیندیش	۵۰ دقیقه

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید.

■ جلسه دهم	
۱- املا	۲۵ دقیقه
۲- حکایت وطن دوستی	۲۵ دقیقه

پیش از این گفته شد که توجه به ضرب المثل‌ها در فارسی پنجم از اهداف اصلی است و در تقویت درک متن و کشف روابط معنایی بسیار اهمیت دارد. به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

درس نہم: نام آوران دیروز، امروز، فردا

درس دہم: نام نیکو

درس یازدہم: نقش خردمندان

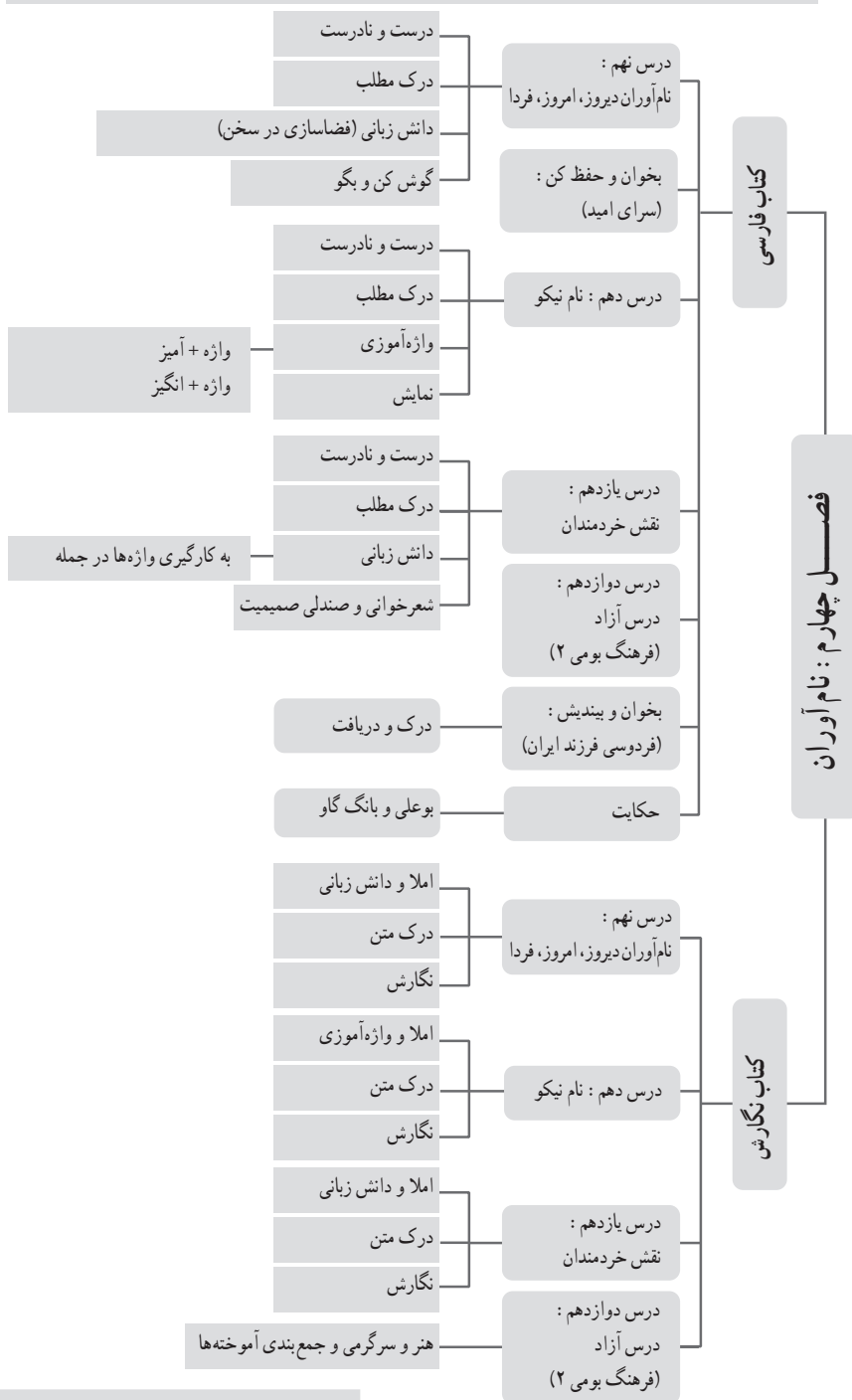
درس دوازدہم: آزاد (فرہنگ بومی ۲)

فصل چہارم

نام آوران

طراحی واحدهای یادگیری فصل چهارم

اهداف فصل چهارم:

- ۱- پرورش حسّ علاقه مندی به مشاهیر علمی و فرهنگی و مطالعه سرگذشت آنها
- ۲- تقویت روحیه خود باوری و اعتماد به نفس ملی
- ۳- ارتقای حسّ احترام نسبت به بزرگان فرهنگی و هنری
- ۴- توسعه دامنۀ واژگان، تقویت سوادخواندن و درک متن
- ۵- تقویت مهارت‌های چهارگانه زبان آموزی (سخن گفتن، گوش دادن، خواندن و نوشتن)
- ۶- کسب مهارت در نوشتن خطّ تحریری
- ۷- آشنایی دانش‌آموزان با اجزای جمله
- ۸- شناساندن چهره‌های ماندگار و حماسه آفرینان دفاع مقدّس و شهیدان هسته‌ای و ...
- ۹- تقویت روحیه پشتکار و خدمت به مردم.

● درس نهم:

نام آوران دیروز، امروز، فردا

■ اهداف

- ۱- آشنایی با فرهنگ مقاومت و دفاع از میهن
- ۲- آشنایی با برخی از مفاخر و مشاهیر از جمله شهدای هسته‌ای
- ۳- تقویت پشتکار و صبر و شکیبایی
- ۴- تقویت درک متن و سواد خواندن
- ۵- تقویت مهارت املانویسی و نگارش
- ۶- تثبیت مهارت شنیداری و قصه‌گویی
- ۷- آشنایی با اجزای جمله و توجه به کاربرد جمله‌های گسترش یافته و صحیح
- ۸- آشنایی و تشخیص بندهای بدنه در نگارش.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش‌های پیشنهادی تدریس

کارایی گروه، تدریس اعضای گروه، پیش‌سازمان‌دهنده‌ها

روش پیش‌سازمان‌دهنده‌ها: مقصود از ترکیب «پیش‌سازمان‌دهنده»

این است که ما با بهره‌گیری از شگردها و روش‌هایی، به کمک آموخته‌های پیشین دانش‌آموزان، زمینه‌سازی ذهنی می‌کنیم تا ذهن و فکر آنها در مسیر یادگیری جدید، سازماندهی گردد. در این روش، دانش‌آموزان فقط شنونده و اثرپذیر و منفعل نیستند، زیرا پیش‌سازمان‌دهنده‌های ارائه شده از سوی معلمان، سبب می‌شود ذهن یادگیرندگان به تکاپو وادار گردد. این کار را پیش‌سازمان‌دهنده‌ها از طریق پیوند دادن دانش پیشین یادگیرنده با آموزه‌هایی که باید فراگرفته شوند، عملی می‌سازند. این روش، برای دانش‌آموزان یازده – دوازده ساله، بسیار کارا و اثرگذار می‌باشد.

پیش‌سازمان‌دهنده، ارائهٔ خلاصه‌ای از اطلاعات متنی یا تصویری است که دیدی کلی از محتوای موردنظر برای یادگیری می‌دهد و محتوای ویژه‌ای عرضه نمی‌شود. پیش‌سازمان‌دهنده‌ها، مفاهیم عمده‌ای هستند که همچون چتری برای یادگیری مفاهیم جدید تلقی می‌شوند. پیش‌سازمان‌دهنده‌های مطلوب، الزاماً دارای الگوهای ملموس، انواع قیاس‌ها و نمونه‌ها هستند. در این روش، عامل سازماندهی در کمک به بازیابی از حافظه، بی‌نهایت حائز اهمیت است.

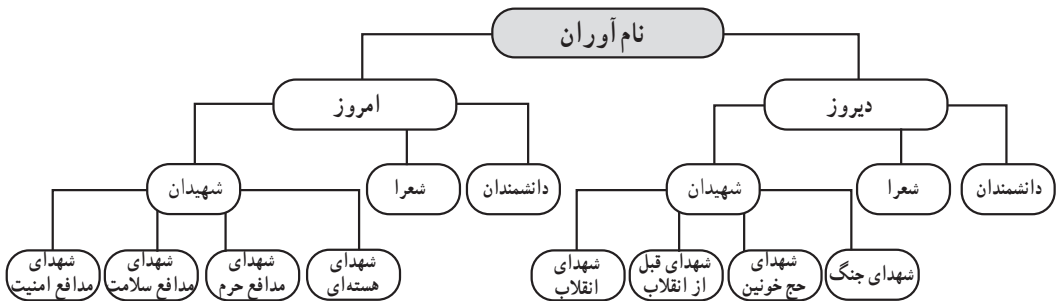
مراحل اجرا

۱- ارائه پیش‌سازمان‌دهنده: معلم هدف یا اهداف درس را معین می‌کند، سپس پیش‌سازمان‌دهنده را عرضه می‌کند.

۲- ارائه مواد یادگیری یا مطلب درسی: مطالب تدارک دیده شده مندرج در کتاب درسی از سوی معلم، عرضه می‌شود.

۳- استحکام بخشیدن به ساخت ذهنی یا ساختار شناختی: در این مرحله، با فعال‌سازی یادگیرنده، آنچه که ارائه شده، در ساخت شناختی او جای‌گیر می‌شود. یکی از روش‌ها در این مرحله، استفاده از تفکر انتقادی است.

مثال: ارائه نام تعدادی از افراد نام‌آور ایرانی مانند چند دانشمند، چند شاعر، شهید دوران دفاع مقدس، شهید هسته‌ای، شهید مدافع حرم، شهید امنیت و... که دانش‌آموزان با رسم نمودار و طبقه‌بندی، آنها را در زیر طبقه مربوط به خود قرار دهند و به خاطر بسپارند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- دانش زبانی	۲۵ دقیقه

دانش زبانی : فضا سازی در سخن

خواست ما از «فضا سازی»، گسترش دامنه کلام است. این کار هم می تواند در گفتار اتفاق بیفتد و هم در نوشتار. یعنی گفتار و نوشتار کوتاه را به این شیوه می توانیم گسترش بدهیم و اطلاعات کامل تری را منتقل کنیم. به نمونه های زیر، توجه کنید :

سخن کوتاه	سخن گسترش یافته
باران می بارید.	عصر دیروز، باران ملایم پاییزی در هوای مه گرفته، نم نمک می بارید.
دوستم، دیر آمد.	دوست صمیمی من هم لنگ لنگان، با عصایی در زیر بغل، آمد؛ ولی دیر آمد.

همان طور که دیدید می توان با افزودن اجزایی به ارکان جمله اصلی، فضای آن را تغییر داد و آن را تأثیر گذارتر و کامل تر، بیان کرد. جمله هایی که بدین گونه، گسترده می شوند، از نظر حس و حال و فضای عاطفی و تصویری، اثربخش تر هستند و خواننده را در فضای واقعی نوشته قرار می دهند.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

این دو فعالیت قبلاً توضیح داده شده است.

■ جلسه چهارم	
۱- آموزش لحن	۲۵ دقیقه
۲- گوش کن و بگو	۲۵ دقیقه

آموزش لحن

لحن متن درس دهم از نوع «عاطفی - خبری» می‌باشد. خواندن زیبا، دمیدن روح به پیکره بی‌جان متن است. روخوانی آداب خاص دارد که باید این آداب را به دانش‌آموزان آموخت. در دوره معاصر متن‌های اثر بیشتر ساده، روزمره و همه‌فهم‌اند. برای خواندن این درس که دارای جملات عاطفی می‌باشد، خواننده باید خود را با احساسات نویسنده هماهنگ کند و لحن خود را شکل دهد.

گوش کن و بگو : تقویت سواد شنیداری

گوش کن و بگوی این درس، با عنوان «پرواز روباه» نوشته‌ای طنزآمیز از کتاب مجموعه داستان‌های «وقتی که هنوز پنج‌شنبه و جمعه اختراع نشده بود» اثر «فرهاد حسن‌زاده» است.

در این بخش، نخست این داستان از طریق رمزینه‌های سریع پاسخ باید بخش شود، اگر در دسترس نبود، کسی خوش‌خوان و خوش‌صدا، متن را پیوسته بخواند. در این هنگام لازم است دانش‌آموزان، در سکوتی مطلق، با دقت به خوانش متن، گوش بسپارند. این بخش در حقیقت، فرصتی است برای تقویت خوب گوش دادن.

سپس، در مرحله دوم، با توجه به متن شنیده شده، به پرسش‌ها پاسخ دهند. از چگونگی پاسخ دانش‌آموزان، می‌توان به میزان دقت شنیداری، توانایی درک شنیداری و تشخیص معیارهای خوانش درست برای کشف روابط محتوایی متن، پی برد.

- گوش کن و بگوها در پایه پنجم، دو هدف و مأموریت اصلی دارند :
- پرورش مهارت گوش دادن فعال و مؤثر
 - تقویت سواد ادراکی از راه شنیدن.

■ جلسه پنجم	
۱- مرور آموخته ها	۲۰ دقیقه
۲- فعالیت های نوشتاری (۲) : درک متن	۳۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود. البته در بخش درک متن، به موضوع به کارگیری نشانه های نگارش و تأثیرگذاری آنها در صحیح خواندن و درک بهتر، باید توجه شود.

■ جلسه ششم	
۱- تمرین خواندن	۲۰ دقیقه
۲- املا	۳۰ دقیقه

تمرین خواندن

قبلاً توضیح داده شده است.

املا : املاي تصحيح کردنی

آموزگار، از قبل یک متن املاي ده سطری تهیه کرده و در آن ده واژه با املاي نادرست قرار می دهد. قبل از شروع فعالیت املاي، دانش آموزان متن درس را مرور می کنند. سپس کتابها را می بندند و برگه های املا بين دانش آموزان توزیع می گردد.

دانش‌آموزان با دقت، متن املا را مطالعه کرده، واژه‌های نادرست را شناسایی می‌کنند و شکل درست واژه‌ها را بالای آنها می‌نویسند.

■ جلسه هفتم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۵۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

برای ارزشیابی، برگزاری یک «آزمون کتبی» پیشنهاد می‌گردد. از دانش‌آموز بخواهید آنچه را که از درس دهم یاد گرفته است، به صورت خلاصه بنویسد. نوشته دانش‌آموز که حاصل تفکر و مهارت او در نوشتن است، می‌تواند مورد ارزشیابی قرار گیرد.

■ جلسه هشتم	
فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش

بهره‌گیری از روش «مقایسه» در آموزش نوشتن بسیار مؤثر است؛ زیرا به ذهن کمک می‌کند که پدیده‌ها را با هم، در کنار هم ببیند و آنها را بسنجد؛ این کار به زایش ذهن و آفرینش فکر می‌انجامد. در روش مقایسه، ذهن دست به طبقه‌بندی ویژگی‌های پدیده‌ها می‌زند و آنها را در حداقل دو دسته، «تفاوت‌ها» و «شباهت‌ها» جای می‌دهد. در حقیقت، مقایسه کردن موضوع‌ها با یکدیگر، شگردی برای پروردن ذهن و زبان است و زمینه‌ساز رشد تفکر و تخیل و باروری فکر در هنگام نوشتن، به شمار می‌آید.

■ جلسه نهم	
بخوان و حفظ کن (سرای امید)	۵۰ دقیقه

در آموزش «بخوان و حفظ کن»، لازم نیست روی معنای سروده‌ها تأکید شود، بلکه حفظ شعر با توجه به لحن و آهنگ و رعایت قسمت‌هایی از مهارت‌های خواندن و لذت بردن از شعر، هدف آموزشی ماست. توضیحات بیشتر در درس‌های پیش آمده است.

■ جلسه دهم	
املا	۵۰ دقیقه

مثل دروس قبل، املاي دو قسمتی، شامل املاي تقریری و فعالیت‌های املاي برگزار می‌شود. معلم می‌تواند واژه‌های دارای ارزش املاي متن درس را استخراج نموده و با استفاده از آنان متن جدید یا داستانکی زیبا به عنوان متن املا، تهیه کند.
مثال: فروردین، منظم، خوش‌نما، تصویر رنگارنگ، میهن، محو تماشا، مهربان و...

قسمتی از متن جدید براساس واژه‌های درس نهم:
میهن عزیزمان ایران، در ماه فروردین از فصل بهار، تصویری خوش‌نما و زیبا برای تماشا دارد. بچه‌ها محو تماشا و غرق زیبایی‌های سیمای فروردین می‌شوند و با چشمان پر امید ...

● درس دهم:

نام نیکو

■ اهداف

- ۱- تقویت روحیه مطالعه سرگذشت مشاهیر و
مفاخر فرهنگی
- ۲- آشنایی با سبک زندگی و شیوه رفتاری
الگوهای علمی و فرهنگی
- ۳- تقویت مهارت خواندن با رعایت لحن
مناسب برای درک بهتر
- ۴- گسترش دایره واژگان در حوزه زندگی نامه
- ۵- تقویت مهارت های املائی، نگارشی و
خوش نویسی
- ۶- تولید بندهای بدنه در نگارش زندگی نامه.

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش‌های پیشنهادی تدریس

قضاوت عملکرد، کارایی گروه

توجه: هر درس را می‌توان به چند شیوه، آموزش داد. به همین سبب از عنوان «پیشنهادی» بهره گرفته شده است و معمولاً در هر درس، یک روش به صورت پیشنهادی نوشته شده است؛ اما همکاران گرامی، در انتخاب و کاربست روش، آنچه را صلاح دانش‌آموزان و متناسب با بافت فرهنگی و همسو با میزان پیشرفت تحصیلی کلاس آنان است، بخواهندگزید. در این درس، دو روش قضاوت عملکرد و کارایی گروه تشریح می‌گردد. ضمناً این درس را با روش نمایش نیز می‌توان اجرا کرد و آموزش داد.

روش قضاوت عملکرد

مراحل اجرا

- ۱- دانش‌آموزان یک بار، متن درس را با دقت، صامت خوانی می‌کنند.
- ۲- متن درس را خلاصه کرده، بر روی برگه‌ای می‌نویسند.
- ۳- در گروه‌های تعیین شده، قرار می‌گیرند و متن درس خلاصه شده خود را با افراد گروه به بحث و گفت‌وگو می‌گذارند و سعی می‌کنند نکات استفاده شده در خلاصه خود را با ارائه دلیل به دیگران منتقل کنند و معیارهایی را که برای خلاصه‌نویسی در نظر گرفته‌اند، مورد بررسی قرار دهند.
- ۴- در نهایت یکی از خلاصه‌ها یا مجموعه‌ای از آنها، از طرف گروه به عنوان فعالیت گروه پذیرفته می‌شود.

- ۵- معیارهای مناسب، برای خلاصه‌نویسی از طرف آموزگار در اختیار گروه‌ها قرار می‌گیرد (نکات کلیدی برای خلاصه کردن متن).
- ۶- افراد همه گروه‌ها، متن خلاصه شده گروه خود را با معیارهای مناسب، مورد بازنگری قرار می‌دهند و تغییرات لازم را اعمال می‌کنند.
- ۷- نماینده هر گروه، متن اصلاح شده را در کلاس می‌خواند و سایر گروه‌ها با توجه به معیارهای مناسب، آن را مورد نقد و قضاوت قرار می‌دهند تا اصلاحات نهایی انجام شود.

روش کارایی گروه

در درس چهارم توضیح داده شده است.

نمونه برگ سؤالات روش کارایی گروه :

نام و نام خانوادگی : به نام پروردگار	
درس دهم : نام نیکو تاریخ :	
ارزشیابی	۱- چه چیزی باعث شد تا استاد محمود فرشچیان در نقاشی پیشرفت کند؟ الف) نگاه کنجکاو و جستجوگر او به طبیعت ب) بهره‌مندی از استاد توانا و زبردست ج) تشویق پدر د) همه موارد
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	☐ ☐ ☐ ☐
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	۲- «غرور، آفت هنر است» یعنی چه؟ الف) هرکس مغرور شود نمی‌تواند از هنرش به خوبی استفاده کند. ب) هر چیزی که درست مراقبت نشود، دچار آفت می‌شود، آفت هنر هم غرور و کبر است. ج) انسان‌ها، هنرمندان مغرور را دوست ندارند. د) هیچ‌کدام
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	☐ ☐ ☐ ☐
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	۳- در کارگاه استاد امامی، شعرهای دلشین ... زمزمه می‌شد. الف) حافظ و سعدی ب) مولوی و حافظ ج) سعدی و مولوی د) فردوسی و حافظ
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	☐ ☐ ☐ ☐
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	۴- نام تابلوی مشهور استاد فرشچیان چیست؟ الف) گلّه آهوان ب) عصر عاشورا ج) حماسه عشق د) سرای زرنگار
☐ درست پاسخ داده‌ام. ☐ درست پاسخ نداده‌ام.	☐ ☐ ☐ ☐
تعداد سؤالات درست :	گزارش توصیفی معلم : امضا : تاریخ :

نکته : برای تعداد سؤالات، چارچوب ویژه‌ای طراحی نشده است و بنا به سطح توانمندی‌های دانش‌آموزان، تعداد سؤالات تغییر می‌کند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه‌آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

سؤالات درست و نادرست و درک مطلب.

واژه‌آموزی

در این درس، می‌آموزیم که از ترکیب «واژه + آمیز» و «واژه + انگیز»، واژه جدید ساخته می‌شود. اگر به ساختمان این ترکیب، توجه کنید درمی‌یابید، جزء دوم با فرایند «ترکیب» در کنار بخش دیگر قرار گرفته و واژه مرکب ایجاد شده است. همکاران محترم توجه کنند که از ذکر این مطالب برای دانش‌آموزان پرهیز کنند. هدف این است که دانش‌آموزان نسبت به این ترکیب، هوشیار شوند و تلاش کنند ترکیب‌هایی با این ساخت، در ذهن خود بسازند و یا نمونه‌های شنیده شده قبلی را به یاد بیاورند و در گفتار و نوشتار به کار بگیرند.

«آمیز» در اصل بُن مضارع از مصدر «آمیختن» است. ترکیب واژه با بن مضارع «آمیز»، معمولاً صفت مرکب می‌سازد. مانند غرور آمیز، محبت آمیز. «انگیز»، بن مضارع از مصدر «انگیختن» است. ترکیب واژه با بن مضارع «انگیز» هم معمولاً صفت مرکب می‌سازد. مانند : شگفت انگیز، هیجان انگیز.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

روان‌خوانی درست و شمرده دانش‌آموزان را مثل دروس گذشته، در نظر داشته باشید. بعد از تمرین‌های اصولی و مستمر در زمینه خواندن، در این قسمت از سال تحصیلی، دانش‌آموزان باید از «روخوانی» یک سطح بالاتر رفته و به خواندن توأم با درک رسیده باشند. روخوانی، بیان واژه‌ها از روی نوشته است که در آن ارتباطی بین واژه‌ها و درک و دریافت وجود ندارد. یعنی دانش‌آموز آنچه را دیده به زبان می‌آورد. در حالی که خواندن فعال، افزون بر بیان نوشته‌ها، باید منجر به درک و فهم از محتوای اثر نیز بشود.

فعالیت‌های نوشتاری (۱): فعالیت‌های واژه‌آموزی و املا قبلاً توضیح داده شده است.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۲۰ دقیقه
۲- نمایش	۳۰ دقیقه

تمرین خواندن (تأکید بر لحن، آوا و آهنگ مناسب)

متن این درس، یک متن روایی است که انتخاب لحن به تناسب شخصیت‌ها، تشخیص مکث‌ها و درنگ‌ها و رعایت سرعت مناسب خواندن، تأثیرگذاری بیشتری ایجاد می‌نماید. در این درس تأکید بر لحن خواندن جمله‌ها و تفاوت‌های لحنی آنها است. برای آموزش، توجّه دانش‌آموزان را به لحن متفاوت خواندن جمله‌های خبری، پرسشی، عاطفی و امری جلب می‌کنیم.

بار اول که صوت درس را از رمزینه سریع پاسخ بخش می‌کنید، توضیحی درباره لحن انواع جمله ندهید؛ فقط از دانش‌آموزان بخواهید با دقت گوش کنند و مانند آن، از روی متن بخوانند. اجازه دهید دانش‌آموزان خود به لحن متفاوت انواع جمله پی ببرند؛ لازم هم نیست، بر زبان بیاورند، همین که در خواندن، لحن جمله را رعایت کنند، کافی است. پس از اینکه چند نفر از روی متن خواندند و دانش‌آموزان، لحن خواندن آنها را مقایسه کردند، خوانش متن، مجدداً پخش شود. در این مرحله، به کمک خود دانش‌آموزان، موضوع لحن متفاوت انواع جمله، آموزش داده شود. بهترین شیوه در آموزش، خواندن تعدادی از دانش‌آموزان و مقایسه لحن آنها است.

کشف لحن مناسب و رعایت آن در خواندن متن، برای انتقال معنا و برقراری ارتباط مؤثر با درون مایه اثر، بسیار مهم است.

ایفای نقش: اجرای نمایش یا «ایفای نقش»، ایجاد فرصت برای دانش‌آموزان است تا خود را به طور عملی و واقعی در موقعیت‌های مختلف، حس کنند و بتوانند به فراخور آن از توانایی‌های زبانی خویش بهره بگیرند و نقش مفیدی را از شخصیت‌های مورد نظر به نمایش بگذارند.

یکی از موضوع‌های مهم در هنگام نمایش، توجّه به لحن گفتاری شخصیت‌هاست. این کار، زمینه‌ای برای پرورش فن بیان و اعتماد به نفس و تقویت روحیه سخن گفتن در برابر جمع است.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲) : درک متن	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

شرح و تفصیل این مباحث در درس‌های پیش آمده است. به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املا : املاي همگانی

در این نوع املا، همه دانش‌آموزان در تقریر املا مشارکت دارند. ابتدا معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد که متن درس را به‌طور کامل و دقیق مطالعه کنند و سپس کتاب را ببندند؛ سپس از دانش‌آموزان می‌خواهد به ترتیبی که انتخاب کرده، هرکس از هر قسمت از درس که می‌خواهد، یک جمله بگوید تا بقیه دانش‌آموزان بنویسند. بیان جمله درس از حفظ، در اولویت است، اما اگر دانش‌آموزی برای گفتن جمله، احتیاج به کتاب پیدا کرد، منعی ندارد.

■ جلسه هفتم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۵۰ دقیقه

ارزشیابی

روش «پرسش شفاهی» با توجه به وقت در نظر گرفته شده، مناسب می‌باشد. برای افزایش تأثیر ارزشیابی، به این نکات توجه کنید :

- سؤالاتی طرح کنید که موجب ایجاد تفکر در دانش‌آموز شود. مثلاً به جای اینکه پرسید «آیا استاد فرشچیان را به‌عنوان یک هنرمند دوست دارید یا نه؟» پرسید «چرا شخصیت استاد فرشچیان، قابل احترام و دوست داشتنی است؟».
- فرصت پاسخ‌گویی را افزایش دهید تا دانش‌آموز، زمان مناسب برای فکر کردن پیدا کند.

■ از همه دانش‌آموزان، انتظار پاسخ‌گویی داشته باشید و نگاهتان فقط به سوی افراد برتر نباشد.

- پاسخ‌های صحیح یا اشتباه دانش‌آموزان، هر دو می‌تواند شما را در شناخت میزان درک و فهم دانش‌آموزانتان کمک کند. زیرا هدف، اصلاح فرایند یادگیری و تفکر کردن است نه اینکه در لحظه اول، پاسخ درست را دریافت نمایید. بنابراین، ارزشیابی هم خود گونه‌ای آموزش مؤثر و موجب تحکیم یادگیری است.

■ جلسه هشتم

۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳) : نگارش

فعالیت‌های نوشتاری (۳) : نگارش زندگی‌نامه

زندگی‌نامه‌نویسی، یکی دیگر از گونه‌های نوشتن است. برای دانش‌آموزان پایه پنجم، توجه به نمونه‌های زندگی مشاهیر علمی و فرهنگی در کتاب‌هایی که تاکنون خوانده‌اند، می‌تواند الگوی مناسبی باشد.

زندگی‌نامه یا درباره خود شخص نویسنده (در اینجا یعنی دانش‌آموز) یا درباره دیگران است. در این درس، فرقی نمی‌کند که دانش‌آموزان، کدام را انتخاب کنند. مهم

این است که به کمک این شیوه، بتوانیم توانایی و مهارت نوشتن را در دانش‌آموزان، رشد بدهیم.

برای تدوین زندگی‌نامه، استفاده از روش پرسش و پاسخ، مناسب است؛ یعنی نخست دربارهٔ شخصیت مورد نظر، چند پرسش طرح کنند؛ سپس به پرسش‌ها پاسخ بدهند. در این مرحله می‌توانند از منابع هم بهره بگیرند. پس از آن، جواب‌های نوشته شده را مرتب نمایند و ارتباط و انسجامی میان آنها برقرار کنند؛ به این ترتیب زندگی‌نامه، تنظیم می‌گردد.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

بعد از برگزاری آزمون املاي دو قسمتی شامل املاي تقریری و فعالیت‌های املاي، می‌توانید از دانش‌آموزان در تصحیح برگه‌ها کمک بگیرید. این کار موجب افزایش یادگیری و اعتماد به نفس دانش‌آموزان می‌شود و فرصت یادگیری و تجربه‌های آموزشی آنان را فراخ‌تر می‌سازد.

● درس یازدهم:

نقشِ خردمندان

■ اهداف

- ۱- پرورش روحیهٔ دفاع ملی و حبّ وطن
- ۲- آشنایی با تأثیر مثبت دانشمندان در حفظ میراث فرهنگی
- ۳- آشنایی با نحوهٔ نقل رویدادهای قصّه و تقویت درک عناصر و سیر رویدادها
- ۴- بهبود سواد خواندن و درک متن و تثبیت یادگیری ابزارهای انسجام متن
- ۵- آشنایی با گسترش گروه اسمی در جمله
- ۶- آشنایی با واژگان جدید این درس و کاربرد مناسب آنها در نوشتار و گفتار

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

کاوشگری: این روش، کودکان کنجکاو و آمادهٔ رشد را در مسیر مناسبی برای به کارگیری نیرو و توانشان قرار می‌دهد. هدف عام این روش، کمک به ایجاد و پیدایش نظم ذهنی و مهارت‌های لازم برای پرسش و پاسخ‌گویی به سؤال‌هایشان است. با این روش، دانش‌آموزانی پرورش می‌یابند که به طور مستقل و با روش نظام‌مند به کاوشگری می‌پردازند و دربارهٔ دلیل وقوع رویدادها و مفاهیم فکر می‌کنند، می‌پرسند و اطلاعاتی گردآوری و تحلیل می‌کنند. در این روش، محتوا در اختیار دانش‌آموزان قرار نمی‌گیرد، بلکه آنان از طریق فرایند کار، آنچه را که در محتوا نهفته است، درمی‌یابند.

مراحل اجرا

۱- برهم زدن عادت ذهنی یا مواجه کردن دانش‌آموزان با مسئله و فهم آن: ارائهٔ یک موقعیت پرسش برانگیز، معماگونه، مهیج و غیر معمول یا عادت‌شکن، شروع خوبی برای این الگو است. برای ایجاد این موقعیت، باید سطح اطلاعات علمی دانش‌آموزان را در نظر داشته باشید و از موارد ساده و پیش پا افتاده دوری کنید. در این درس دانش‌آموزان با این پرسش مواجه می‌شوند: «تأثیر نقش خردمندان و دانشمندان، بر افکار مردم و فرهنگ جامعه چیست؟»

۲- تفکر و گردآوری اطلاعات: دانش‌آموزان کارگروه‌هایی تشکیل می‌دهند و در مورد مسئله مطرح شده، به تفکر و گردآوری اطلاعات می‌پردازند. در واقع دانش‌آموزان افکار خود را روی مسئله متمرکز می‌کنند و به فرضیه سازی می‌پردازند.

- ۳- کاربست اطلاعات جمع‌آوری شده و سازماندهی اطلاعات : برای تصمیم‌گیری درباره‌ی درستی یا نادرستی فرضیه‌ها، نیاز به اطلاعات بیشتری هست. برای جمع‌آوری اطلاعات، فرصت بیشتری به آنها بدهید و منابع علمی معتبر را معرفی کنید.
- ۴- بررسی و تحلیل داده‌ها : پس از تأیید فرضیه‌ها، از دانش‌آموزان بخواهید به توضیح آنچه گذشت بپردازند و در واقع فرایند کاوشگری خود را شرح دهند. هدف اصلی، آگاه شدن و تسلط بر فرایند تفکر و کاوشگری است نه محتوای مسئله.
- ۵- برقراری ارتباط با دیگران و اعلام نتایج به دست آمده

خوانش متن

متن را با آهنگی مناسب بخوانید. سپس دانش‌آموزان جمع‌خوانی نمایند.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- دانش زبانی	۲۵ دقیقه

درک متن

قبلاً توضیح داده شده است.

دانش زبانی

موضوع دانش زبانی این درس، توجه دادن دانش‌آموزان نسبت به شناخت و کاربرد مناسب واژه‌ها در جمله است.

می‌دانیم که جمله در زبان گفتار یا نوشتار، ترکیبی از واژگان است. معمولاً برای بیان مفاهیم و معانی مختلف، واژه‌های گوناگونی در زبان وجود دارد. پرورش شناخت درست و تقویت قدرت تشخیص دانش‌آموزان در به کارگیری واژه‌ها، از اهداف اصلی این بخش است.

البته این توانایی به تمرین‌های زیادی نیاز دارد و لازم است زبان آموزان، نخست دامنه واژگانی خویش را غنی سازند و در نوشتن و گفتن از میان چند نمونه، بتوانند یکی را که مناسب‌تر است، به کار بگیرند. انتخاب واژه مناسب در جایگاه صحیح جمله با حفظ معنا، کاری است که در این پایه در حد توانایی دانش‌آموزان پنجم انتظار داریم و امیدواریم در پایه‌های بالاتر با رشد ذهنی و گسترش دامنه واژگانی زبان‌آموزان، این مهارت، پرورده شود. به نمونه‌های زیر، توجه کنید:

— هوای امروز، لطیف است. (خوب، نرم، ملایم و...)
 — در هنگام بازی، یکی از دانش‌آموزان، فریاد کشید. (داد زد، سروصدا کرد، جیغ کشید، بانگ برآورد و...)

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

■ جلسه چهارم	
۱- آموزش لحن	۲۰ دقیقه
۲- شعرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۰ دقیقه

آموزش لحن

درس «نقش خردمندان» دارای لحن اصلی «روایی — داستانی» همراه با نمایش احساسات است. از نکات مهم در این درس، علاوه بر تعریف کردن، توصیف فضاها و موقعیت‌های پیش آمده است.

برای شرح و توضیح این مباحث، به درس‌های پیش، مراجعه فرمایید.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲) : درک متن	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املا : جمله گمشده

معلم از دانش‌آموزان می‌خواهد تا متن درس را با دقت مطالعه کنند. سپس کتاب را می‌بندند و معلم یک واژه می‌گوید و دانش‌آموزان باید جمله و یا سطر را که این واژه در آن قرار داشت، به یادآورده، بنویسند.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۳۰ دقیقه
۲- حکایت	۲۰ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت آموزگار در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسه هشتم	
۵۰ دقیقه	فعالیت‌های نوشتاری (۳) : نگارش

فعالیت‌های نوشتاری (۳) : نگارش (خلاصه نویسی)

خلاصه نویسی، یکی از راه‌های رشد و پرورش مهارت نوشتن است. مقصود از «خلاصه نویسی» این است که بتوانیم چکیده و فشرده‌ی یک اثر شنیده شده یا خوانده شده و مکتوب را بازنویسی کنیم و خلاصه‌ی محتوا و پیام آن را بیان نماییم. یادداشت برداری و خلاصه‌نویسی با اهداف زیر، انجام می‌شود :

- سبب دقت و تأمل بیشتر، هنگام مطالعه می‌شود و یادگیری را پایدارتر می‌سازد.
- فرصت بازخوانی و مراجعات مکرر را فراهم می‌کند.
- سبب صرفه جویی در زمان می‌شود.
- فرصت مناسبی برای پرورش ذهن و زبان، به شمار می‌آید.
- تمرین مناسبی برای تقویت مهارت نوشتن است.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

مباحث مربوط به آموزش املا در درس‌های پیش، گفته شده است.

● درس دوازدهم:

درس آزاد (فرهنگ بومی ۲)

■ اهداف

- ۱- تشخیص کاستی‌های احتمالی کتاب و اقدام به تولید محتوای متناسب با فرهنگ بومی
- ۲- پرورش توانایی تولید ماده‌ی درسی در دانش‌آموزان با نظارت و هدایت آموزگاران
- ۳- پاسخ به نیازهای معلمان، دانش‌آموزان و اولیا
- ۴- بهره‌گیری از مشارکت همکاران در تألیف کتاب
- ۵- بهره‌گیری از تعامل دانش‌آموز و خانواده در سازماندهی و تألیف کتاب
- ۶- آشنایی با برخی از نمودهای فرهنگی و جلوه‌های آداب و رسوم و سنت‌های بومی یا منطقه‌ای
- ۷- شناخت بیشتر شخصیت‌های علمی و فرهنگی محلّ زندگی
- ۸- توجه عمیق‌تر به لهجه، گویش و نشانه‌های زبان محلی
- ۹- پرورش توانایی تفکر، نقد و تحلیل نسبت به مباحث فرهنگی
- ۱۰- ایجاد علاقه نسبت به فرهنگ محلی و آثار ادبی و زبانی منطقه‌ای.

برای شرح و گزارش مربوط به چگونگی تولید و ارزشیابی از این درس، به درس هفتم، (درس آزاد از فرهنگ بومی ۱) رجوع فرمایید.

پیش از اجرای مناسب تر این درس، لازم است به پاسخ پرسش های زیر، بیندیشید :

- هدف از تولید این درس؟
- چگونگی انتخاب محتوای درس؟
- شیوه تدوین این درس؟
- نقش معلم در فرایند تولید؟
- نقش دانش آموزان در انتخاب و چگونگی نوشتن درس؟
- تولید فردی یا گروهی؟
- چگونگی سازماندهی متن تولیدی؟
- سنجه های ارزشیابی از تولید دانش آموزان؟

روش پیشنهادی تدریس قضاوت عملکرد

موضوع دیگری از موضوعات مربوط به فرهنگ بومی و محلی منطقه، استان یا شهر با نظر دانش آموزان انتخاب می شود. آموزگار از آنها می خواهد تا در آن زمینه، تحقیق کنند و اطلاعاتی به دست آورند و روز بعد، دانش آموزان ابتدا به طور فردی، متنی در مورد آن موضوع سرکلاس می نویسند. سپس آموزگار آنها را گروه بندی می کند و دانش آموزان متنی را که نوشته اند، در گروه خود می خوانند و از بین نوشته های اعضای گروه، متن جدیدی تولید می شود. این متن جدید به سه حالت ممکن است، تولید شود :

- ۱- از بین نوشته های هر کدام از اعضای گروه جملاتی انتخاب شود.

- ۲- یک یا دو متن از بین همه متن ها توسط خود دانش آموزان انتخاب شود.

- ۳- کلیه نوشته های اعضای گروه با هم ترکیب شود و متن جدیدی بسازد. سپس دانش آموزان معیارهایی برای نوشته خود بیان می کنند. این معیارها نوشته می شود، متن هر گروه توسط خودشان با این معیارها مورد نقد و بررسی و قضاوت قرار می گیرد و

اصلاحات لازم انجام می‌شود.

مثال :

- متن دارای پیام باشد.
 - به صورت داستان باشد.
 - مناسب سن و فهم دانش آموزان پایه پنجم باشد.
- سپس آموزگار معیارهای استاندارد در اختیار گروه‌ها قرار می‌دهد تا با آن معیارها نیز متن هر گروه توسط اعضای خودشان مورد ارزیابی و قضاوت قرار گیرد. معیارهای استاندارد عبارت‌اند از :
- متن ساده و روان باشد.
 - حتی الامکان در قالب داستان مطرح شود.
 - پیام‌ها پندگونه نباشد و به صورت غیرمستقیم از متن درس استنباط شود.
 - واژه‌ها و کلمه‌ها متناسب با درک و فهم دانش آموزان پایه پنجم باشد.
 - علائم نگارشی به خوبی در نوشتن متن گروه رعایت شود.
 - جمله‌ها منسجم باشند و به صورت جمله‌های جدا از هم و نامربوط نباشند.
- بعد از دریافت معیارهای استاندارد، اعضای گروه با این معیارها نیز متن گروه خود را مورد ارزیابی و قضاوت قرار می‌دهند و تغییرات لازم را اعمال می‌کنند. سپس نماینده هرگروه، متن خود را در کلاس و برای همه گروه‌ها می‌خواند تا بقیه گروه‌ها نیز با توجه به معیارهای استاندارد، در مورد آن قضاوت کنند و تغییرات نهایی اعمال شود. در نهایت، یک بار دیگر، آموزگار متن کلیه گروه‌ها را می‌خواند و اشکالات احتمالی را برطرف می‌نماید، تا هرگروه متن خود را به عنوان درس آزاد، در کتاب خود بنویسد و فعالیت‌های مربوط به کتاب فارسی و کتاب نگارش را با راهنمایی آموزگار تولید نماید.
- توجه : بعد از تهیه متن درس، فعالیت‌های آموزشی متناسب (با مراجعه به درس هفتم) طراحی شود. (حدود ۴ جلسه)

■ جلسه پنجم	
بخوان و بیندیش (فردوسی فرزند ایران)	۵۰ دقیقه

به آنچه در بخش‌های پیش، نوشته‌ایم، رجوع فرمایید.

■ جلسه ششم	
حکایت : بوعلی و بانگ گاو	۵۰ دقیقه

■ جلسه هفتم	
هنر و سرگرمی و جمع‌بندی آموخته‌ها	۵۰ دقیقه

همچنان که پیش از این گفته‌ایم؛ این صفحه، هم کارایی هنری دارد؛ هم جنبهٔ مرور و جمع‌بندی آموخته‌ها و هم گونه‌ای سرگرمی و بازی آموزشی تلقی می‌شود. به همین سبب، لازم است همکاران گرامی در بررسی و اجرای این فعالیت به کارکردهای چندگانهٔ آن، توجه داشته باشند.

درس سیزدهم: روزی که باران می‌بارید

درس چهاردهم: شجاعت

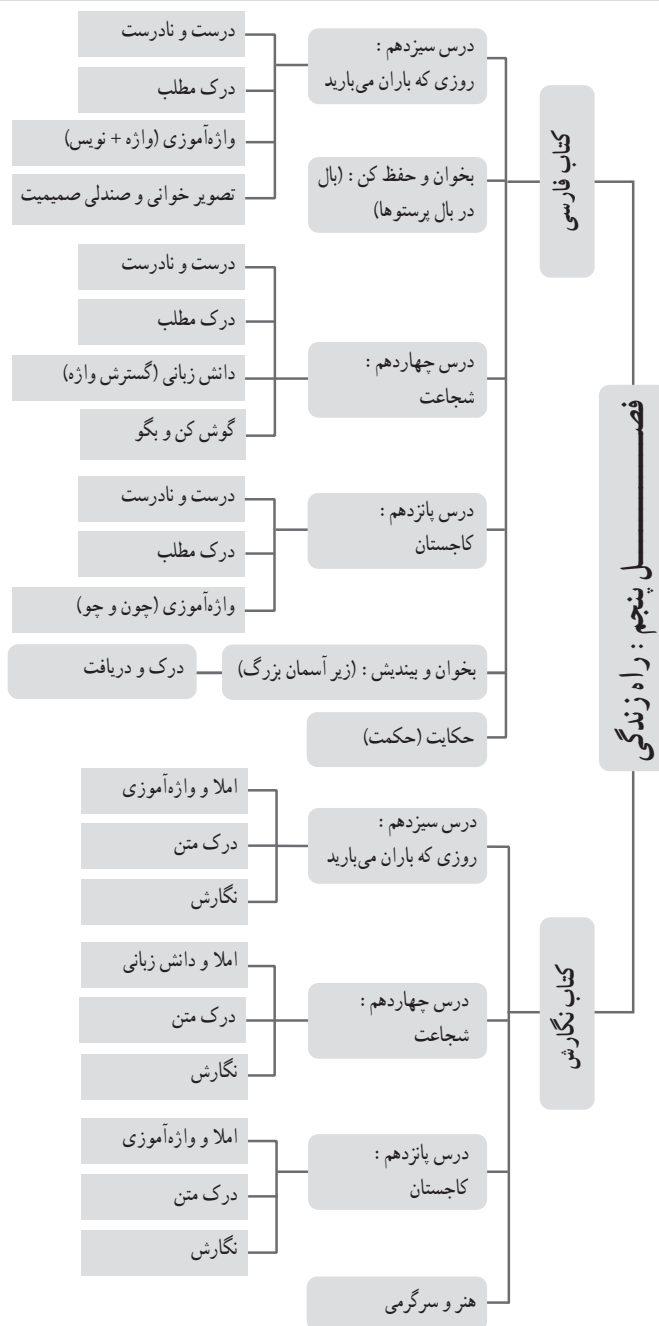
درس پانزدهم: کاجستان

فصل پنجم

راه زندگی

طراحی واحدهای یادگیری فصل پنجم

اهداف فصل پنجم:

- ۱- افزایش اعتماد و توکل به خدا در همه مراحل زندگی
- ۲- آشنایی با برخی از وارثان و مضامین اخلاقی، شخصیت‌ها و مفاهیم دینی تأثیرگذار در زندگی
- ۳- ایجاد علاقه در دانش‌آموزان به مطالعه ضرب‌المثل‌ها و درک پیام و کاربرد آنها
- ۴- افزایش درک دانش‌زبانی در دانش‌آموزان با انجام تمرین‌های مرتبط
- ۵- تقویت شناخت وارثان از راه گسترش واژه
- ۶- بسط و گسترش دایره وارثان از طریق ترکیب‌سازی با «نویس»
- ۷- افزایش درک مفهوم تصویر و بیان پیام آن از طریق تصویرخوانی
- ۸- افزایش علاقه و تقویت مهارت‌های قصه‌گویی و قصه‌خوانی
- ۹- پرورش درک شنیداری از راه دقت در قصه‌های شنیداری
- ۱۰- تقویت تشخیص دانش‌آموزان نسبت به کاربرد برخی از نشانه‌های ربط یا اضافه مانند «چون، چو و ...»
- ۱۱- تقویت مهارت درست نوشتن
- ۱۲- آشنایی با ابزارهای انسجام گزاره‌های متن
- ۱۳- تقویت مهارت املا و خوش‌نویسی

● درس سیزدهم:

روزی که باران می بارید

■ اهداف

- ۱- تقویت روحیه توکل به خدا در همه مراحل زندگی
- ۲- شناخت امام زمان و ایجاد باور به نقش و حضور آن بزرگوار در زندگی
- ۳- آشنایی با برخی از واژگان و مضامین اخلاقی و مفاهیم دینی تأثیرگذار در زندگی
- ۴- افزایش توانایی درک متن
- ۵- گسترش واژگان با فرایند واژه سازی با ترکیب از طریق «نویس»
- ۶- تقویت درک دیداری و شنیداری
- ۷- آشنایی با نشانه های ساختار بلاغی متن مانند «بعد، سپس»
- ۸- تقویت مهارت نوشتن از طریق شگرد «ادامه نویسی»

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روش بحث گروهی : روش بحث گروهی گفت‌وگویی است سنجیده و منظم دربارهٔ موضوعی خاص که مورد علاقهٔ مشترک شرکت کنندگان در بحث است. کاربست بحث گروهی به مهارت و توانمندی معلم نیاز دارد تا بتواند به موقع از انحراف بحث به مسائل دیگر جلوگیری کند و قدرت تصمیم‌گیری و مدیریت زمان هم داشته باشد.

اهداف و مزایای روش

- ۱- ایجاد علاقه و آمادگی مشترک در زمینهٔ موضوعی خاص
- ۲- ایجاد و پرورش تفکر انتقادی (انتقاد کردن و انتقادپذیری)
- ۳- تقویت توانایی اظهار نظر در جمع و پرورش اعتماد به نفس
- ۴- ایجاد و تقویت توانایی مدیریت و رهبری در گروه
- ۵- تقویت فن بیان و استدلال
- ۶- تقویت قدرت تجزیه و تحلیل و تصمیم‌گیری
- ۷- آشنایی با روش کسب اطلاعات و حل مسائل
- ۸- ایجاد رابطهٔ مطلوب در رفتارهای اجتماعی
- ۹- تقویت روحیهٔ مشارکت‌پذیری و جمع‌گرایی

در این روش ابتدا آموزگار، دانش‌آموزان را گروه‌بندی می‌کند و سپس از دانش‌آموزان می‌خواهد متن درس را با دقت، صامت‌خوانی کنند و سپس در گروه، نظر خود را درباره مفهوم اصلی این درس و داستان بیان کنند. معلم در تمام مراحل کار، دانش‌آموزان را راهنما و هدایت‌کننده خواهد بود. سپس گروه‌ها با یکدیگر به بحث می‌پردازند و آموزگار با پرسش‌های بجا و مناسب آنها را به سوی مفهوم «انتظار» راهنمایی می‌کند تا خود آنان، مفهوم انتظار را کشف کنند. سپس بحث‌هایی از این قبیل در کلاس انجام می‌شود که :

— ما منتظر چه کسی هستیم؟

— برای این انتظار و برآورده شدن آن چه کارهایی باید انجام دهیم؟

— و

مراحل اجرا

۱- دانش‌آموزان را گروه‌بندی کنید.

۲- با طرح یک سؤال یا نشان دادن تصویر، دانش‌آموزان را هدایت کنید تا نظر، عقیده و بینش خود را نسبت به آن در گروه ابراز دارند. همچنین می‌توانید موضوعی را تعیین کنید تا دانش‌آموزان درباره آن به مطالعه، اندیشه، بحث و اظهار نظر بپردازند و نتیجه بگیرند. مثال :

موضوع اول : حضرت ولی عصر (عج) ظهور خواهد کرد و

موضوع دوم : چرا در انتظار حضرت مهدی (عج) هستیم؟

۳- فرصت بدهید تا دانش‌آموزان در هر گروه، فعالانه عقیده و طرز تلقی خود را درباره موضوع تعیین شده، برای هم‌گروهی‌هایشان بیان کنند و در ضمن مباحثه، از اندیشه و نگرش خود با ذکر دلیل دفاع کنند. در اجرای صحیح بحث گروهی، شاگردان باید توانایی سازماندهی عقاید و دیدگاه‌های خود را در ضمن بحث، داشته باشند. در این روش، همان گونه که گفتیم؛ نقش معلم، نظم‌بخشی و ساماندهی مباحث گروهی است. معلم باید دقت داشته باشد، ضمن اینکه جریان بحث از محور اصلی خارج نشود، منجر به ارائه کامل مطلب شود و رابطه مطلوبی را بین بچه‌ها شکل دهد؛ بنابراین، میان گروه‌ها

حرکت کند، با آرامش کنار هر گروه بنشیند و در بحث آنان شرکت نماید.

۴- نماینده هر گروه نتیجه بحث را در جمع کلاس، مطرح می‌کند و مطالب جمع‌بندی و سپس داستان درس، برای بچه‌ها تعریف می‌شود.

۵- متن درس را با رعایت تکیه‌ها و آواها برای بچه‌ها بخوانید.

بیان خاطرات، خواندن قصه‌های کوتاه، پخش فیلم‌های کوتاه مستند درباره حضرت ولی عصر (عج) و مفهوم انتظار و دعای فرج، می‌تواند به زیبایی بحث گروهی بیفزاید.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه‌آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

قبلاً توضیح داده شده است.

واژه‌آموزی: واژه + نویس

در این درس، یکی دیگر از شیوه‌های واژه‌سازی به کمک بهره‌گیری از قاعده ترکیب در زبان فارسی، آموزش داده می‌شود. لازم است در آموزش، همکاران گرامی با آوردن نمونه‌های مختلف از این ساخت زبانی (واژه+نویس) و ساخت‌های دیگر، دانش‌آموزان را نسبت به شناخت و کاربرد ترکیب‌سازی با «نویس» آشنا سازند.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

در تمرین خواندن، همان اصولی را که پیش از این گفتیم، کارایی و روایی دارد.

فعالیت‌های نوشتاری (۱)

در انجام این فعالیت‌های نوشتاری رعایت نکات گفته شده، در درس‌های قبل، ضروری است.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۲۰ دقیقه
۲- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۳۰ دقیقه

خواندن با لحن مناسب

به دروس قبل مراجعه شود.

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

نکته قابل درنگ در «تصویرخوانی» توجه به فرایند آن است. یعنی ما آموزش تصویرخوانی را از سطح بیرونی و ساده آغاز کرده‌ایم و در گام‌های بعدی آن را کامل‌تر و پیچیده‌تر ارائه داده‌ایم؛ حرکتی از برون و سطح به درون و لایه‌های ژرف‌تر. برای

تفصیل مطالب در این زمینه، به توضیحات تصویرخوانی درس‌های پیشین مراجعه شود. این سخن را هم نباید از یاد ببریم که تصویرخوانی، مقدمه‌ای برای پرورش ذهن و زبان و رسیدن به گفتار و نوشتار مناسب، شمرده می‌شود.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲) : درک متن	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

چگونگی اجرای این بخش از فعالیت‌ها را در شرح و تفصیل مربوط به درس‌های قبل، می‌توانید دنبال کنید.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املا : املاي واژه گمشده

دانش‌آموزان برخی از واژه‌های درس را روی تخته می‌نویسند و چند بار همخوانی می‌کنند. سپس یکی از دانش‌آموزان از کلاس خارج می‌شود و یکی از واژه‌ها پاک می‌شود. دانش‌آموز پس از ورود به کلاس باید واژه پاک شده را به یاد آورد. بدین ترتیب در فضایی شاد واژه‌های املايي مرور می‌شود. این کار، هم به تقویت توانایی یادسپاری و حافظه کوتاه مدت کمک می‌کند و هم به تقویت یادگیری شکل املايي صحیح واژگان، و رعایت آن در نوشتار، یاری می‌رساند.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- بخوان و حفظ کن	۲۵ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در قسمت ارزشیابی می‌توان از آزمون عملکردی کتبی استفاده کرد و از دانش‌آموزان خواست تا مفهوم شعر را به نثر ساده و روان در قالب یک داستان کوتاه بنویسند. پس از ارزشیابی و ارائه بازخورد، این برگه‌ها در پوشه کار نگهداری شود.

در بخش «بخوان و حفظ کن» انتظار داریم، دانش‌آموزان، آموخته‌های پیشینی را در هنگام خوانش متن، رعایت کنند. رعایت نشانه‌های نگارشی و تأثیر آن در خواندن و توجه به کاربست پاره مهارت‌های خواندن در بلند خوانی، بسیار ضروری است؛ زیرا تأثیر زیادی در فهم و ادراک محتوا نیز دارد.

■ جلسه هشتم	
فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش

شیوه‌ای که در این درس، برای تمرین و مشق نوشتاری در نظر گرفته‌ایم؛ شیوه «ادامه نویسی» است. یعنی نوشته‌ای را ما آغاز کنیم؛ راه و چشم‌اندازی را ترسیم نماییم و دنباله و گام‌های پسینی مراحل پیمودن را به دانش‌آموزان واگذار کنیم.

برای آنکه شگرد «دنباله نویسی یا ادامه نویسی» برای دانش‌آموزان، ساده و

تأثیرگذار باشد، بهتر است که موضوع‌ها و سرخط‌های نوشتن از موضوع‌های متناسب با دنیای کودکان و نوجوانان باشد تا با ذوق موضوع و شوق نوشتن، دست به آفرینش بزنند. بهره‌گیری از تخیل و نشانه‌های نگارشی و رعایت هنجارهای درست نویسی، از اصولی است که لازم است همکاران در آموزش، بررسی نوشته و ارزشیابی کار دانش‌آموزان، بدان توجه داشته باشند.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

املا به صورت دو قسمتی شامل املاي تقریری و فعالیت‌های املايی مثل دروس قبل، برگزار می‌گردد. در قسمت املاي تقریری می‌توان خلاصه درس را املا گفت. گاهی می‌توان لغات را در اختیار گروه‌های دانش‌آموزی گذاشت تا به تولید متن املا بپردازند و از همان متون در زنگ املا، بهره برد.

توجه: از دید ما همه متن‌های آمده در کتاب فارسی، موضوع آموزش و ارزشیابی هستند. عبور از شعرها و متن‌های داستانی «بخوان و ببیندیش یا روان خوانی‌ها» به بهانه التذاذ ادبی و نادیده گرفتن آنها در املاي تقریری، با اهداف برنامه، همخوانی ندارد. بنابراین، همکاران می‌توانند واژگان و متن‌های همه درس‌های شعر یا نثر را در تنظیم متن املايی، بیاورند.

موضوع دیگر در این زمینه، نگرش تلفیقی در تدوین متن املايی است. یعنی همکاران می‌توانند هم از درس‌ها و واژه‌های خوانده شده فارسی، متنی تنظیم کنند (تلفیق درون برنامه‌ای) و هم می‌توانند از درس‌های دیگر کتاب‌های همان پایه به میزان پیشرفت تحصیلی و آموزش، متنی تلفیقی آماده کنند (تلفیق برون برنامه‌ای یا میان برنامه‌ای).

● درس چهاردهم:

شجاعت

■ اهداف

- ۱- آشنایی با مفهوم شجاعت اخلاقی و کاربرد آن در زندگی
- ۲- آشنایی دانش آموزان با کاربرد شیوه گسترش واژه در جمله
- ۳- تقویت درک شنیداری با فعالیت «گوش کن و بگو»
- ۴- تقویت مهارت نوشتن در زمینه «گزارش نویسی»
- ۵- بهبود سواد خواندن و تقویت درک متن

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

روشن سازی طرز تلقی

این طرح برای دانش آموزان، فرصتی را فراهم می کند تا عقاید متنوع هم کلاسی های خود را بشنوند و همچنین آنان را قادر می سازد، دریابند که آیا طرز تلقی شان بر یک پایه محکم از حقایق، اطلاعات و منطق استوار است یا خیر؟ بهره گیری از توانایی تفکر و حل مسئله و روحیه شجاعت و خطرپذیری عاقلانه، یکی از موضوع های مهم این درس است.

مراحل اجرا

- ۱- با استفاده از صوت موجود در رمزینه سریع پاسخ، متن درس را در کلاس پخش کنید و از دانش آموزان بخواهید با دقت گوش کنند.
- ۲- برگه هایی را که حاوی پرسشی تفکر برانگیز از متن درس است، به صورت جمله های ناقص بین دانش آموزان، پخش کنید.
- ۳- هر دانش آموز به صورت فردی به سؤال پاسخ دهد. (این قسمت با اظهار نظر و تکمیل جمله ناقص قابل اجراست.)
- ۴- همان سؤالات مرحله قبل این بار به صورت «چندگزینه ای» و یا «درست و نادرست» در اختیار دانش آموزان قرار می گیرد تا به صورت فردی یکی از گزینه ها را انتخاب کنند. در واقع در این مرحله، نسبت به مرحله قبل تا حدودی نگرش دانش آموزان نسبت به موضوع، سیر مثبت و هدفمندی را طی می کند.

۵- دانش‌آموزان در گروه، پاسخ‌های خود را که در حقیقت طرز تلقی آنان از موضوع است، به بحث می‌گذارند.

۶- اعضای گروه باید در یک پاسخ مشترک به اجماع برسند.

۷- نماینده هرگروه پاسخ کل گروه را در جمع کلاس، مطرح می‌کند.

۸- در مرحله آخر پس از ارائه همه گروه‌ها، نتیجه و جمع‌بندی پیام متن توسط دانش‌آموزان انجام می‌شود.

دانش‌آموزانی که اطلاعات و دانش کمی درباره موضوع دارند، با این روش، به تکمیل آن می‌پردازند. مهم‌ترین امتیاز این روش به اجماع رسیدن افراد یک گروه است. درواقع، افراد گروه سعی می‌کنند تا دوستان خود را با رأی و نظر خود همراه ساخته، یکدیگر را مجاب نمایند. دانش‌آموزان هم‌گروه با آوردن دلایل منطقی، هم‌گروهی‌های خود را در تقریب نگرش نسبت به موضوع، ترغیب می‌کنند.

برای اجرای روش، آموزگار محترم ابتدا برگه نگرش‌سنجی را به صورت جمله‌های ناتمام، در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد.

۱- شجاعت یعنی

۲- ترس گاهی پسندیده است، زیرا

۳- افراد ترسو، افرادی هستند که

سپس همین سؤالات در قالب پرسش‌های چند گزینه‌ای یا درست و نادرست، به دانش‌آموزان ارائه می‌شود و نگرش آنان بیشتر به سمت مفهوم اصلی شجاعت، هدایت می‌شود.

۱- شجاعت یعنی

- ☐ الف) نرسیدن از همه چیز و همه کس
- ☐ ب) نرسیدن از خطر و عاقبت کارهای بد
- ☐ پ) فرار از حوادث و خطرهای مختلف

۲- ترس گاهی پسندیده است، زیرا.....

- ☐ الف) قدرت تصمیم گیری را از انسان می گیرد.
 - ☐ ب) ما را از مکان های ناامن و خطرناک دور می کند.
 - ☐ پ) باعث پیروزی بر مشکلات و دشواری ها می شود.
- ۳- افراد ترسو، افرادی هستند که.....
- ☐ الف) از خانه بیرون نمی روند مبادا حادثه ای برایشان رخ دهد.
 - ☐ ب) برای رسیدن به موفقیت چند بار شکست می خورند.
 - ☐ پ) از زلزله، تصادف، آتش سوزی و بیماری می ترسند.

سپس نماینده هر گروه پاسخ های خود را بر روی تخته و در جدول می نویسد و با بحث و گفت و گو و ارائه دلیل و راهنمایی و هدایت آموزگار، دانش آموزان به طرف مفهوم شجاعت و درک و فهم آن، هدایت می شوند.

بعد از تدریس، متن درس را با لحنی زیبا و دلنشین برای دانش آموزان بخوانید تا فرایند تدریس کامل شود.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- دانش زبانی	۲۵ دقیقه

درک متن

به دروس قبل مراجعه شود.

دانش زبانی : گسترش واژه

در این درس، یکی دیگر از راه های گسترش واژه در زبان فارسی را آموزش می دهیم. گاهی می توانیم با افزودن یک واژه به واژه دیگر، بافت ها و ترکیب های تازه ای بسازیم؛ در این صورت، معمولاً از نشانه اضافه (ـِ) در خط فارسی یا در تلفظ، بهره

می‌گیریم و واژهٔ دوم را به واژهٔ نخست اضافه می‌کنیم.

مثال: - هوای تمیز (هوا + ی) + تمیز).

- دیوار باغ (دیوار + ی + باغ).

■ جلسهٔ سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن

در تمرین خواندن، همان نکاتی که در درس‌های گذشته، مورد تأکید قرار داشته‌اند؛ برای تثبیت آموخته‌ها همچنان مورد توجه خواهند بود.

فعالیت‌های نوشتاری (۱)

تمرین‌های نوشتاری این درس، مبتنی بر اصول، اهداف و آموخته‌های پیشین و درس‌های گذشته، تداوم خواهد یافت.

■ جلسهٔ چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۲۰ دقیقه
۲- گوش کن و بگو	۳۰ دقیقه

مراحل و گام‌هایی که در این فعالیت، در نظر گرفته شده، ارتباط طولی دارند و از نظم و نظامی پیروی می‌کنند، به همین سبب، لازم است در آموزش و اجرا به سیر و توالی آنها توجه شود. همچنین می‌توانید برای توضیحات بیشتر به «گوش کن و بگو» در درس دوم مراجعه فرمایید.

■ جلسه پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲) : درک متن	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

توضیحات این دو فعالیت در درس‌های پیشین، کافی است؛ در صورت نیاز می‌توانید به آنها مراجعه کنید.

■ جلسه ششم	
املا	۵۰ دقیقه

املا : املای کلمه‌ای یا نوبتی

دانش‌آموزان، دو به دو از متن درس، واژه‌های دارای ارزش املایی را استخراج نموده، نوبتی به هم املا بگویند. مقصود ما از «ارزش املایی» یا واژه‌هایی که ارزش املایی دارند؛ این است که برخی از واژه‌ها به دلیل اینکه واج‌ها یا صداها یا چند شکلی دارند، شکل نوشتاری یا املای آنها، دشوار است. به نمودار طبقه‌بندی نشانه‌های خط فارسی از نظر شکل نوشتن، توجه کنید :

واج‌های یک شکلی	واج‌های دو شکلی	واج‌های سه شکلی	واج‌های چهار شکلی
/د/، /ر/، /ب/...	ط / ت، ق / غ	ث / س، ص	ض / ز، ذ / ظ
<ul style="list-style-type: none"> دل رد بار 	<ul style="list-style-type: none"> تاریک، طراوت، غروب، قرب 	<ul style="list-style-type: none"> سیر، ثالث، صبور 	<ul style="list-style-type: none"> زیبا، ضربه، ذرت، ظرافت

بنابراین، اگر چنین نموداری را به دانش‌آموزان بدهیم و از آنان بخواهیم که در هر درس، واژه‌ها را بر اساس طبقه‌بندی ارائه شده، استخراج نمایند و جدول را تکمیل کنند؛ تمرین بسیار مناسبی برای تقویت توانایی تشخیص شکل واژه‌ها و قدرت املائی آنها، به طور عملی اجرا می‌شود.

این کار، ذهن را نظام‌مند می‌کند و نسبت به شناخت حروف فارسی، به دانش‌آموزان، دید علمی دقیق‌تری می‌بخشد و به آنان در انتخاب شکل درست یک نشانه، کمک می‌کند.

■ جلسه هفتم	
ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۵۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

در ارزشیابی، استفاده از ابزار آزمون عملکردی نمونه کار در این درس، کاربرد دارد. معلم از دانش‌آموز می‌خواهد تا متون کهن درس را به صورت تثر امروزی برگرداند و بنویسد.

■ جلسه هشتم	
فعالیت‌های نوشتاری (۳) : نگارش	۵۰ دقیقه

گزارش‌نویسی: گزارش‌نویسی یعنی نوشتن اخبار، اطلاعات، رویدادها و تجزیه و تحلیل آنها به شکل روشن و کوتاه، با رعایت چند اصل زیر:

- ساده نویسی
- کوتاه و گزیده‌نویسی

- درست نویسی
- توجه به مخاطب گزارش
- ذکر عنوان، موضوع، مکان و زمان گزارش
- حفظ ارتباط طولی و انسجام نوشته
- تهیه پیش نویس، انتخاب سبک گزارش، چگونگی به کار بردن واژه‌ها، جمله‌بندی‌ها، بازبینی و اصلاح متن از مراحل گزارش نویسی است. گزارش باید روشن و دقیق باشد. گزارشگر باید بکوشد با حفظ جنبه رسمی و علمی، مستند بودن، رعایت سلامت و صداقت در گزارش بر اعتبار و صحت آن بیفزاید.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

چون متن درس، دارای واژه‌های متنوعی است، برای ایجاد مهارت درست‌نویسی در دانش‌آموزان، تمرین بیشتری لازم است. تداعی معانی واژه‌ها، به تقویت املائی دانش‌آموزان کمک می‌کند. املائی دو قسمتی شامل املائی تقریری و فعالیت‌های املائی مثل دروس گذشته با هدف ارزشیابی و سنجش میزان پیشرفت مهارت املا نویسی و آموزش املا، انجام می‌شود.

● درس پانزدهم:

کاجستان

■ اهداف

- ۱- تقویت مهارت خوانش شعر با رعایت لحن
- ۲- گسترش دایره واژگان با به کارگیری واژه‌های «چون و چو» با معانی مختلف
- ۳- آشنایی با چگونگی بیان پایان قصه
- ۴- تقویت فضایل اخلاقی به ویژه «ایثار و توجه به هم‌نوع»
- ۵- آشنایی با بازگردانی شعر به نثر ساده به عنوان شگردی برای تقویت مهارت نوشتن

■ آموزش

■ جلسهٔ اوّل	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش پیشنهادی تدریس

ایفای نقش (نمایش خلاق و قصّه گویی)

ایفای نقش، روشی است که می‌تواند برای تجسم بخشیدن عینی به موضوعات و مفاهیم درس‌هایی که برای نمایش مناسب می‌باشند، به کار رود. در این روش، فرد یا افرادی موضوعی را به صورت نمایش کوتاه اجرا می‌کنند. دانش‌آموزانی که در صحنهٔ نمایش به ایفای نقش می‌پردازند، معمولاً یکدیگر را مخاطب قرار می‌دهند و گفت‌وگوهایی بین خود آنها رد و بدل می‌شود. صحنهٔ اجرای نمایش باید طوری سامان داده شود که همهٔ دانش‌آموزان بتوانند ایفای نقش را ببینند. همچنین آنان باید بلند صحبت کنند تا همه بتوانند صدای آنان را بشنوند.

برای مطلوب بودن بیشتر در اجرای روش تدریس «ایفای نقش» باید از دانش‌آموزانی کمک گرفت که نسبت به یکدیگر، حس خوبی دارند. این روش تدریس یادگیرندگان را با واقعیت‌های رفتاری زندگی اجتماعی و شرایط، رو به رو می‌کند؛ چون فقط به اجرا در آوردن نقش نیست، بلکه در این جریان دانش‌آموزان نه تنها موقعیت‌ها و مهارت‌هایی را بررسی و به کسب و فهم آنها اقدام می‌کنند، بلکه به تجسم عینی موضوعات و مفاهیم درس نیز دست می‌یابند.

مراحل اجرا

- ۱- انتخاب بازیگران : سعی کنید اکثر دانش‌آموزان به نوبت در گروه‌های ایفای نقش قرار بگیرند.
- ۲- آماده سازی : روشن شدن نقش‌ها مبتنی بر هدف اصلی آموزش، در آماده شدن بچه‌ها مؤثر است.

۳- بیان اهداف : برای دانش‌آموزان، این کار، منجر به هماهنگی بیشتر و نظم ذهنی می‌شود.

۴- اجرای نمایش : هر فرد، نقش خود را به اجرا در می‌آورد.

۵- پرسش و پاسخ : با توجه به رخدادهای نمایش، سؤالاتی را از دانش‌آموزان بپرسید و آنان را به پاسخگویی در زمینه اهداف مورد نظر، هدایت کنید. این کار، روحیه نقد پذیری را تقویت می‌کند و روش بررسی انتقادی و اصلاحی رفتارها را پرورش می‌دهد.

۶- شرح و توضیح : برای بسط تجربه و دانش محتوای درسی، توضیحاتی ارائه می‌شود؛ باید دقت شود تا آنچه می‌گوییم بر مبنای تجربه دانش‌آموزان از زندگی و از نمایش کلاس باشد.

درس «کاجستان» حاوی مطالب ارزنده اخلاقی است که در قالب نمایش می‌توان برخی از آن آموزه‌ها را به بچه‌ها انتقال داد. پس از اجرای نمایش و تکمیل فرایند تدریس، خوانش متن با استفاده از رمزینه سریع پاسخ انجام می‌شود.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۰ دقیقه
۲- واژه آموزی	۳۰ دقیقه

درک متن

در زمینه فرایند درک متن نیز توجه به گفته‌های پیشین و رعایت آموخته‌ها، ضروری است.

واژه آموزی

در واژه آموزی این درس، لازم است به تفاوت نشانه‌های «ربط» و نشانه‌های «اضافه» یا «متمم‌ساز» توجه داشته باشیم، اما انتقال این مباحث به دانش‌آموزان ابتدایی، اصلاً ضرورتی ندارد. تفاوت نشانه اضافه با نشانه ربط، در این است که نشانه اضافه،

واژه پس از خود را از نظر نقش دستوری «متّم» می‌کند و معنای جمله را کامل تر می‌کند، اما نشانه ربط، فقط سبب ارتباط جمله‌ها می‌شود و بر معنای فعل، اثری نمی‌گذارد. در این درس، فقط به دو نشانه «چو» و «چون» می‌پردازیم. به نمونه‌های زیر و تفاوت معنا و کارکرد این دو واژه، توجه نمایید :

– هوا کمی سردتر شد؛ چون امروز برف می‌آید. (زیرا، به دلیل اینکه)
 – روی چون ماه آسمان داری قد چون سرو بوستان داری (مانند، مثل)
 – چو فرزند را دید مویش سپید بشد از جهان یکسره نا امید (وقتی که، به دلیل اینکه)

– همان‌گه بیایم چو ابر سیاه (مانند، مثل)
 – چو ایران نباشد تن من مباد (وقتی که)
 تذکر: هرگز خواست ما این نیست که در اینجا دستور زبان فارسی را آموزش دهیم و به سراغ جزوه گفتن برویم. از این کار، پرهیز کنید. شما هم مانند ما نمونه‌های مختلف را ذکر کنید تا از طریق تفاوت در کاربرد و معنا و تکرار این نمونه‌ها، غیر مستقیم، دانش‌آموزان هم به این تفاوت و کارکرد، پی ببرند. نیازی هم نیست که بگوییم یکی ربط است و یکی اضافه. برجسته‌سازی اصطلاحات دستوری، ما را از اهداف آموزش، دور می‌سازد. همین اندازه، دانش‌آموزان بدانند که گاهی چو و چون معانی و کارکرد متفاوتی در زبان فارسی ایجاد می‌کنند و به این آگاهی و حساسیت زبانی برسند، کافی است.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

بر پایه نکات مشروحه که در درس‌های پیش، در این زمینه‌ها گفته‌ایم؛ تمرین خواندن را تداوم ببخشید.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن	۲۵ دقیقه

خواندن با لحن مناسب و فعالیت‌های نوشتاری (۲): (درک متن)
 تمرین‌های خواندن و رعایت پاره مهارت‌های خواندن بر پایه نکات مشروحی که در درس‌های پیش گفته شده، تداوم می‌یابد.

درک متن

تقویت سواد ادراکی از موضوع‌های بسیار مهم برنامه زبان‌آموزی در دوره ابتدایی است، همان گونه که تاکنون دیدید، در پایه پنجم با سیر و توالی منطقی طراحی و تدوین شده است. لازم است با توجه به سطوح ادراکی فهم متن، فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان ایجاد کنیم که بتوانند به لایه‌های زیرین محتوا راه یابند. هر دو فعالیت این جلسه را به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود در آموزش، سازماندهی و مدیریت فرمایید.

■ جلسه پنجم	
۱- تمرین خواندن	۱۵ دقیقه
۲- املا	۳۵ دقیقه

تمرین خواندن

با کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت شما همکار گرامی، این بخش نیز آموزش داده می‌شود.

املا : املا به خود

دانش آموز، متنی تهیه کند و آن را با صدای بلند بخواند؛ اگر ابزار مناسب موجود بود؛ صدای خود را ضبط کند. سپس صدای خود را پخش کند و با گوش دادن به خوانش خود، املا بنویسد. این فعالیت برای دانش آموزان، بسیار مفرح است و در خانه خود هم می توانند، دست به این کار بزنند.

■ جلسه ششم	
۱- ارزشیابی از فعالیت های درس	۲۰ دقیقه
۲- بخوان و بیندیش	۳۰ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت های درس

در قسمت ارزشیابی، می توان از آزمون عملکردی در موقعیت شبیه سازی شده بهره برد. دانش آموز می تواند نقش قسمتی را که معلم تعیین کرده، بازی کند. تهیه و اجرای این آزمون ها نیازمند اندکی مهارت و دقت است. در صورتی که معلم قادر باشد، آزمون های مطلوبی طراحی و اجرا کند، اطلاعات ارزشمندی از چگونگی یادگیری دانش آموز کسب خواهد کرد.

بخوان و بیندیش

برای آموزش این بخش به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید.

■ جلسه هفتم	
فعالیت های نوشتاری (۳) : نگارش	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش

بازنویسی روایی — داستانی : شاید قدیمی‌ترین، محبوب‌ترین و رایج‌ترین نوع نوشتار «نوشتهٔ روایی — داستانی» است. به همین روی، قصه یا داستان را گونه‌ای «ادبیات مردمی» نامیده‌اند. انواع داستان «داستان کوتاه»، «قصه»، «افسانه»، «تراژدی»، «فابل»، «رمانس» و «داستان بلند» می‌باشد. داستان، روایت مرتب و منظم حوادث است. بیان تسلسل و توالی حوادث و اتفاقاتی است که در داستان رخ می‌دهد؛ بعد از فلان حادثه دیگر چه اتفاقی افتاده است، بعد چه شد؟ و بدین ترتیب، داستان، کنجکاوی خواننده را برای تعقیب حوادث، برمی‌انگیزد. داستان باعث جاذبه و کشش می‌شود. برخی از عناصر داستان عبارتند از: شخصیت‌ها، زمان، مکان، رویدادها یا حوادث، پیام و

در این بخش، دانش آموز شعر «کاجستان» را که در آموزش و یادگیری درس، خوانده و با درون‌مایهٔ آن آشنا شده است؛ می‌تواند به صورت داستان با زبان ساده بازنویسی کند. این کار، تمرینی برای تقویت مهارت نوشتن و تربیت ذهنی منظم با رعایت ترتیب رویدادهاست و به تحکیم یادگیری محتوای درس نیز کمک می‌کند.

■ جلسهٔ هشتم	
حکایت (حکمت)	۵۰ دقیقه

حکایت

در بخش حکایت هم مانند نمونه‌های پیش، افزون بر خوانش درست و درک محتوای حکایت، توجه به کشف ارتباط مفاهیم ضرب‌المثل‌ها با محتوای حکایات نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اساساً ضرب‌المثل‌ها، ظرفیت بسیار خوبی برای تقویت فن بیان و کوتاه و گزیده‌گویی دارند.

■ جلسهٔ نهم	
املا	۵۰ دقیقه

در این درس نیز مانند دروس قبل، املاي دو قسمتي شامل املاي تفريري و فعاليت‌هاي املايي پيشنهاد مي‌شود. در ادامه، يك نمونه آزمون مداد - كاغذي ارائه مي‌گردد.

به نام خدا فعاليت املايي درس «كاجستان»
۱- کدام واژه با بقيه فرق دارد؟ روبيدند - مي‌ديدند - لرزيد - افتاد - نرمي
۲- روي واژه نادرست خط بزن: (تحمّل - تهمّل) - (تأمّل - تعمّل) - (تازيانه - تاذيانه)
۳- با واژه مناسب، جاي خالي را پر كن: ساليان دراز..... آن دورا چون دو دوست مي‌ديدند. دركنار..... سيم پيام، خارج از ده، دو كاج روييدند.
۴-
۵-
۶-

■ جلسه دهم	
هنر و سرگرمي و جمع بندي آموخته‌ها	۵۰ دقيقه

قبلاً توضيح داده شد.

درس شانزدهم: وقتی بوعلی، کودک بود

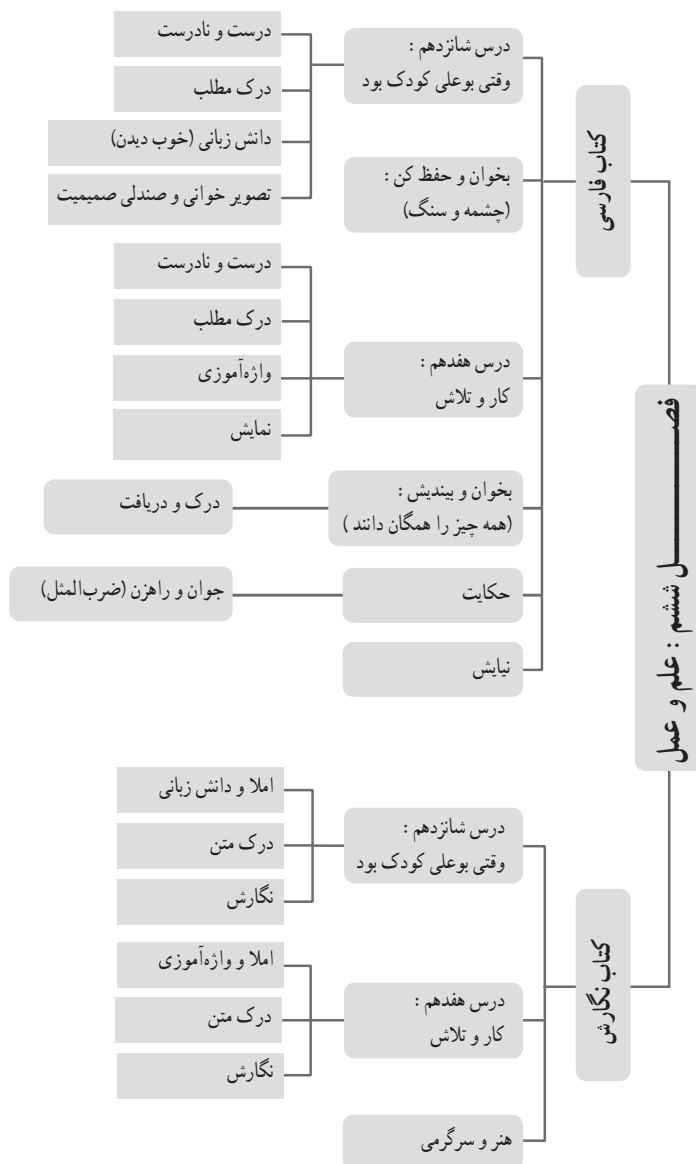
درس هفدهم: کار و تلاش

نیایش

فصل ششم

علم و عمل

طراحی واحدهای یادگیری فصل ششم

اهداف فصل ششم:

- ۱- آشنایی با فضایل اخلاقی و رفتاری برخی از دانشمندان ایرانی
- ۲- ایجاد و تقویت روحیه پرسشگری و کسب علم
- ۳- تقویت مهارت درک متن و بهبود سواد خواندن
- ۴- تقویت علاقه نسبت به کتابخوانی و مطالعه سرگذشت مشاهیر
- ۵- تقویت مهارت گوش دادن و توجه به لحن داستان
- ۶- آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت
- ۷- آشنایی با نوشته‌های تحقیقی و نوشتن تحقیقی
- ۸- گسترش دایره واژگان
- ۹- تقویت توانایی حفظ شعر
- ۱۰- آشنایی با فناوری‌های جدید و کاربرد علم و فن در زندگی
- ۱۱- تقویت شناخت و کاربرد ضرب المثل
- ۱۲- تقویت توانایی در مهارت نوشتن با رعایت سنجه‌های نوشتاری
- ۱۳- تقویت مهارت خوب دیدن و بهره‌گیری از آن در مهارت‌های زبانی

● درس شانزدهم:

وقتی بوعلی کودک بود

■ اهداف

- ۱- آشنایی با دانشمند بزرگ ایرانی، ابوعلی سینا
- ۲- تقویت روحیه پرسشگری در دانش آموزان
- ۳- پرورش قوه خردورزی و علم جویی در دانش آموزان
- ۴- تقویت مهارت خوب دیدن
- ۵- آشنایی با لحن مناسب در خوانش متن
- ۶- تقویت درک متن با تثبیت آموزه های قبلی
- ۷- آشنایی با نگارش موضوع های تحقیقی

■ آموزش

■ جلسه اول

آموزش درس	۵۰ دقیقه
-----------	----------

روش‌های پیشنهادی تدریس

الگوی کاوشگری، ایفای نقش با تنظیم گام‌ها و مراحل (سناریو)

روش کاوشگری

مراحل اجرا

گام اول: برهم زدن عادت ذهنی (مواجه کردن دانش‌آموزان با مسئله و فهم آن):
ارائه یک موقعیت پرسش‌برانگیز، معماگونه، مهیج و غیرمعمول یا عادت شکن، شروع خوبی برای الگوی کاوشگری است. برای ایجاد این موقعیت، باید سطح اطلاعات علمی دانش‌آموزان را در نظر داشته باشید و از موارد ساده و پیش پا افتاده، دوری کنید.

به عنوان نمونه دانش‌آموزان با این پرسش مواجه می‌شوند: «تربیت دوران کودکی ابوعلی سینا، چه تأثیری بر موفقیت‌های آینده او داشت؟»

گام دوم: پرسشگری (تفکر و گردآوری اطلاعات): وقتی یک موقعیت ابهام‌آمیز را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهید، عادت و تعادل ذهنی آنها را برهم می‌زنید. آنها بلافاصله شروع به پرسیدن می‌کنند. برخی از دانش‌آموزان از شما می‌خواهند که پاسخ صحیح را ارائه دهید. به جای پاسخ‌گویی، باید هوشمندانه و با صبر و حوصله، فرایند پرسشگری دانش‌آموزان را هدایت کنید. در واقع در این مرحله، دانش‌آموزان افکار خود را روی مسئله، متمرکز کرده، آن را سازمان می‌دهند. آنها درصدد شناختن هر چه بیشتر آن رویداد هستند و ذهن را به اندرونۀ موضوع می‌برند تا روزه و راهی بیابند.

گام سوم: کاربست اطلاعات جمع‌آوری شده و سازماندهی اطلاعات: برای تصمیم‌گیری دربارهٔ درستی یا نادرستی فرضیه، نیاز به اطلاعات بیشتری داریم. برای جمع‌آوری اطلاعات، فرصت بیشتری به دانش‌آموزان بدهید و منابع علمی معتبر را معرفی کنید.

گام چهارم: آزمایشگری (بررسی و تحلیل داده‌ها): پس از تأیید فرضیه‌ها، از دانش‌آموزان بخواهید به توضیح آنچه گذشت بپردازند و در واقع فرایند کاوشگری خود را شرح دهند. هدف اصلی، آگاه شدن و تسلط بر فرایند تفکر و کاوشگری است نه محتوای مسئله.

گام پنجم: برقراری ارتباط با دیگران و نتیجه‌گیری: دانش‌آموزان به پاسخ

مسئله مطرح شده رسیده و آن را بیان می کنند.

روش ایفای نقش

مراحل اجرا

- ۱- دانش آموزان به گروه های چند نفره تقسیم می شوند.
 - ۲- ابتدا به صورت فردی درس را مطالعه می کنند.
 - ۳- اعضای هر گروه بر اساس مطالب درس و صحبت های پدر و مادر بوعلی، سناریوی نمایشی خود را می نویسند (نمایش نامه).
 - ۴- آموزگار محترم بر سناریو نویسی گروه ها نظارت کرده و راهنمایی و هدایت لازم را خواهد داشت.
 - ۵- دانش آموزان هر گروه بر اساس سناریوی نوشته شده، به ایفای نقش می پردازند.
- پس از آن، متن درس را برای دانش آموزان توضیح دهید. روخوانی از سوی بچه ها انجام گیرد.

■ جلسه دوم	
۱- درک متن	۲۰ دقیقه
۲- دانش زبانی	۳۰ دقیقه

درک متن

به مطالب دروس گذشته مراجعه شود.

دانش‌زبانی : خوب دیدن

دیدن در واقع نخستین درگاه به سوی عالم محسوس و پدیده‌های دیداری است. تربیت صحیح دیدن و بهره‌گیری از توانایی دقت در نگاه، از مباحث مورد توجه در برنامه زبان‌آموزی فارسی است که ما از آن به عنوان «سواد و تربیت دیداری» نام می‌بریم.

■ جلسه سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

تمرین خواندن و فعالیت‌های نوشتاری قبلاً توضیح داده شده است.

■ جلسه چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۳۰ دقیقه
۲- مرور آموخته‌ها	۲۰ دقیقه

خواندن با لحن

در دروس گذشته، لحن خواندن واژه و جمله، آموزش داده شد. در این درس، لحن خواندن متن، مورد نظر است. لحن متن شنیداری این فعالیت، روایی است؛ قبلاً در مورد لحن متون روایی مطالب لازم ارائه شد. در این متن توجه کنید که دانش‌آموز هم لحن واژه را رعایت کند، هم لحن انواع جمله را و هم لحن متن روایی را در نظر بگیرد. در مورد مرور آموخته‌ها هم پیش از این توضیحات لازم، نگاشته شده است؛ در صورت نیاز به درس‌های قبل، نگاه کنیم.

■ جلسه پنجم	
۱- تصویرخوانی و صندلی صمیمیت	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۲) : درک متن	۲۵ دقیقه

تصویرخوانی و صندلی صمیمیت

در درس‌های گذشته توضیح داده شده است.

فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن

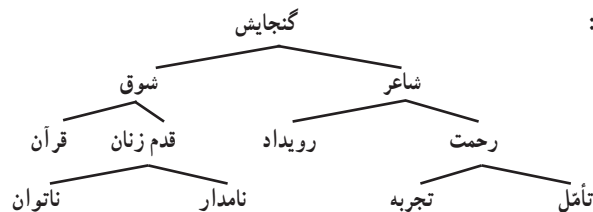
در زمینه سواد ادراکی و فرایند درک متن هم در درس‌های پیشین کتاب، شرح و تفصیل مطالب مورد نیاز، آمده است.

■ جلسه ششم	
۱- تمرین خواندن	۱۵ دقیقه
۲- املا	۳۵ دقیقه

املاي خوشه‌ای

برای این درس، املاي خوشه‌ای پیشنهاد می‌شود. دانش‌آموزان نمونه این املا را سال گذشته دیده‌اند. روش کار، این گونه است که دانش‌آموز واژه‌ای را به دلخواه از متن درس انتخاب می‌کند؛ سپس با حرف آخر این واژه دو واژه از متن درس پیدا می‌کند که با این حرف، شروع شده باشند و این کار را تا زمانی ادامه می‌دهد که دیگر واژه‌ای نباشد؛ سپس خوشه بعدی را می‌کشد و کار خوشه‌سازی را ادامه می‌دهد.

مثال:

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت‌های درس	۲۵ دقیقه
۲- بخوان و حفظ کن (چشمه و سنگ)	۲۵ دقیقه

ارزشیابی از فعالیت‌های درس

از بچه‌ها بخواهید در گروه با روش پرسش و پاسخ از دانسته‌های یکدیگر ارزشیابی کنند و نتیجه را به شما گزارش دهند.

بخوان و حفظ کن

یکی از گونه‌های ساختاری شعر فارسی «مناظره» است. مکالمه و گفت‌وگویی دوسویه که هر طرف می‌کوشد، با استدلال حرف خود را به اثبات برساند و بر دیگری چیره شود. کاربرد شیوه‌ی مناظره در ادبیات ایران سابقه‌ی طولانی دارد. «درخت آسوریک» منظومه‌ای است میان بُز و نخل که به زبان پارسی اشکانی سروده شده است. در سده‌ی چهارم و پنجم قمری، منوچهری دامغانی و در روزگار معاصر، پروین اعتصامی در بهره‌گیری از این ساختار، مشهورند. مناظره در قالب‌های شعری گوناگون آمده است. در شعر «بخوان و حفظ کن» این درس هم محمدتقی بهار (ملک الشعراء)، گفت‌وگوی شعری را میان دو شخصیت یعنی چشمه و سنگ، نمایش داده است. در دو بیت پایانی، در حقیقت شاعر نتیجه‌گیری می‌کند و به گونه‌ای خودش به جای خواننده درون‌مایه و پیام مناظره را ارائه می‌نماید.

■ جلسه هشتم	
فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش	۵۰ دقیقه

فعالیت‌های نوشتاری (۳): نگارش تحقیقی

تحقیق در لغت به معنی واری کردن، کشف حقیقت و جست‌وجو است. بنابراین هر پژوهش علمی یا تحقیقی مستلزم حقیقت‌پژوهی، داشتن روش کار، استفاده از فکر و اندیشه و سرانجام حرکت و جست‌وجو است.

هر تحقیق شامل چند مرحله اصلی شامل انتخاب موضوع، شناسایی منابع و مآخذ، یادداشت‌برداری و گردآوری اطلاعات و تهیه گزارش تحقیق می‌باشد.

– موضوع تحقیق

– بیان مسئله

– روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

– طبقه‌بندی، تجزیه و تحلیل و تفسیر داده‌ها (فرضیه‌سازی، آزمون، ...)

– تدوین گزارش و اشاعه یافته‌ها

هر یک از این گام‌ها به شرح و گزارش نیاز دارد؛ اما با توجه به سطح دانش‌آموزان دوره ابتدایی و میزان توانایی آنان در نوشتن و فهم موضوع تحقیق، اصلاً نباید فضای کلاس را به سمت این مباحث کشاند. هدف ما در این تمرین، این است که دانش‌آموزان را با الفبای مطالعه و تحقیق آشنا سازیم و به آنها بیاموزیم که به کمک مطالعه منابع و تحقیق کردن هم می‌توان نوشت. بنابراین در حد توانایی دانش‌آموزان و خیلی ساده، باید از این تمرین، تنها فرصتی برای دست‌ورزی آنان در نوشتن فراهم کرد.

■ جلسه نهم	
املا	۵۰ دقیقه

بر پایه تجربه‌های پیشین و میزان پیشرفت یاددهی – یادگیری، بهره‌گیری از شگردهای املائی در این زنگ هم توصیه می‌شود.

● درس هفدهم:

کار و تلاش

■ اهداف

- ۱- آشنایی دانش‌آموزان با کاربرد مفهوم کار و عمل در زندگی
- ۲- شناخت ترتیب واژه‌ها در جمله
- ۳- آشنایی با سخن گفتن متناسب با مخاطب و موقعیت از طریق نمایش
- ۴- تقویت مهارت درک متن
- ۵- آشنایی با پروین اعتصامی و نمونه‌ای از سروده‌هایش
- ۶- تقویت مهارت نوشتن و تبدیل نظم به نثر ساده

■ آموزش

■ جلسه اول	
آموزش درس	۵۰ دقیقه

روش‌های پیشنهادی تدریس

قصه‌گویی، بارش فکری، ایفای نقش به صورت شعر و قصه‌گویی
روش بارش فکری: الگوی بارش فکری یکی از راهبردهای پرورش خلاقیت
است. استفاده از روش بارش فکری، افراد یک گروه را به آفرینش اندیشه‌هایی فراتر از
آنچه تاکنون بوده‌اند، سوق می‌دهد.

مراحل اجرا

گام اول: بیان موضوع

مثلاً با طرح این سؤال که: «چگونه می‌توان در زندگی به موفقیت رسید؟»: در
این مرحله، موضوعی را تعیین کنید که مطالب مربوط به آن، عیناً در متن درس نیامده
باشد، اما دانش‌آموزان با آن آشنا باشند و در مورد آن هر چند اندک، اطلاعاتی داشته
باشند. طرح موضوع در قالب سؤالات تفکر برانگیز، مانند «چگونه می‌توان در زندگی به
موفقیت رسید؟» رغبت دانش‌آموزان را در ارائه پاسخ‌های بهتر برمی‌انگیزد.

می‌توانید با نمایش بخشی از یک فیلم، یا نشان دادن تصویر یا خواندن یک مطلب جالب
در بارهٔ مثلاً مورچه‌ها، موضوعی را در قالب سؤال مطرح کنید. سؤال باید مشخص باشد، نه کلی
و نه آن‌چنان محدود که دانش‌آموزان نتوانند اندیشه‌های خود را به هدف معینی نشانه‌گیری کنند.

گام دوم: گروه‌بندی و بیان هنجارها: کار دانش‌آموزان حتماً باید به صورت گروهی
انجام پذیرد. در هر گروه، یک دانش‌آموز به عنوان سرگروه، انتخاب شده، یک یا دو نفر
وظیفهٔ نوشتن نظرات و اندیشه‌های اعضای گروه را به عهده می‌گیرند. در کلاس‌های
کم‌جمعیت می‌توانید یک گروه تشکیل بدهید که اعضای آن، تمام دانش‌آموزان کلاس
باشند و یکی از دانش‌آموزان، نظرات را روی تختهٔ کلاس بنویسد.

گام سوم : بیان قوانین مربوط به جلسهٔ بارش فکری است. یعنی :

۱- انتقاد از گفته‌های دیگران ممنوع

۲- از ترکیب ایده‌ها، ایده‌های بهتری ساخته می‌شود، حتی اگر در نگاه اول آن ایده نامربوط و نادرست به نظر آید.

۳- هرچه تعداد ایده‌ها بیشتر باشد، بهتر است، زیرا پاسخ بهتری به دست می‌آید.
گام چهارم : بارش دیدگاه‌ها و نظرات : اصلی‌ترین و فعال‌ترین مرحلهٔ این الگو، تولید اندیشه و خلاقیت (بارش فکری) است. در این مرحله، دانش‌آموزان با نظم و آرامش، نظرات خود را دربارهٔ سؤال و موضوع مطرح شده، بیان می‌کنند و مسئول نگارش، آنها را ثبت می‌کند. در این مرحله، اگر عضوی نخواهد نظر خود را اعلام کند، آزاد است؛ زیرا انگیزهٔ درونی در خلاقیت شخصی و آزاداندیشی، اهمیت بسیار دارد، اما بهتر است که مشارکت فعال داشته باشند.

گام پنجم : طبقه‌بندی نظرات : در این قسمت، دانش‌آموزان با تعدد نظرات، مواجه هستند. از آنها بخواهید که جملات تکراری را حذف، جملات مشابه را ویرایش و جملات اصلی را در صورت نیاز، اصلاح نمایند.

گام ششم : ارزشیابی افکار و نظرات : در این مرحله، نظرات گروه‌ها مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌گیرند. برای انجام این کار از گروه‌ها بخواهید به نوبت، اندیشه‌های نهایی خود را بیان کنند. از دانش‌آموزان بخواهید دربارهٔ این افکار، اظهار نظر کنند. در پایان، جمع‌بندی نهایی را انجام دهید و اگر لازم می‌دانید، مطالب مورد نظر خودتان را اضافه کنید، که همان ارزش کار و تلاش در زندگی برای رسیدن به موفقیت است.
در مورد روش‌های قصه‌گویی و ایفای نقش، توضیحات لازم در درس‌های پیش داده شده است.

خوانش متن

ابتدا دانش‌آموزان به روش صامت‌خوانی، متن درس را بخوانند؛ سپس به تشخیص معلّم، متن درس توسط دانش‌آموزان یا خود معلّم خوانده می‌شود؛ صوت درس از طریق رمزینة‌های سریع پاسخ پخش می‌شود.

■ جلسهٔ دوم	
۱- درک متن	۲۵ دقیقه
۲- واژه‌آموزی	۲۵ دقیقه

درک متن

در درس‌های قبلی توضیح داده شد.

واژه‌آموزی: روشن است که در این واژه‌آموزی در پی ساخت و آموزش واژهٔ جدید نیستیم؛ بلکه در این بخش، می‌خواهیم دانش‌آموزان را به ترتیب قرار گرفتن واژه‌ها در شعر و ثر یا نوشتهٔ غیر شعری، آگاه سازیم. این آگاهی و دانش به آنها کمک می‌کند که بتوانند شعر را آسان‌تر به ثر ساده برگردانند. این کار درحقیقت یک تمرین نوشتاری به شمار می‌رود و البته در درک و فهم شعر هم به آنها کمک می‌کند.

■ جلسهٔ سوم	
۱- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه
۲- فعالیت‌های نوشتاری (۱)	۲۵ دقیقه

به کمک مطالب قبلی و بهره‌گیری از خلاقیت خود معلم در آموزش، مطالب این جلسه ارائه شود.

■ جلسهٔ چهارم	
۱- خواندن با لحن مناسب	۱۵ دقیقه
۲- اجرای نمایش (ایفای نقش)	۳۵ دقیقه

خواندن با لحن مناسب

در درس‌های گذشته توضیح داده شد.

اجرای نمایش (ایفای نقش)

یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی که دانش‌آموزان باید کسب کنند، سخن گفتن متناسب با مخاطب و بافت یا موقعیت است. آنها باید بدانند بافت رسمی، غیررسمی و دوستانه، واژگان و شیوهٔ گفتار خاص خودش را دارد. هدفی که از اجرای این نمایش دنبال می‌شود، آموزش و تمرین سخن گفتن متناسب با بافت، مخاطب و رعایت موقعیت سخن، گوینده و حال شنوندهٔ سخن است.

■ جلسهٔ پنجم	
۱- فعالیت‌های نوشتاری (۲): درک متن	۲۵ دقیقه
۲- تمرین خواندن	۲۵ دقیقه

فعالیت‌های این زنگ بر پایهٔ آموخته‌های قبل، اجرا شود و تداوم یابد.

■ جلسهٔ ششم	
۱- املا	۳۰ دقیقه
۲- تمرین خوشنویسی از صفحهٔ هنر و سرگرمی	۲۰ دقیقه

املا

برای برگزاری املا، جملاتی از متن درس را انتخاب کنید و جای برخی از واژه‌ها را خالی بگذارید تا توسط دانش‌آموزان در گروه، تکمیل شود. دانش‌آموزان با

املاى جاخالى آشنایى دارند و از آن استقبال مى کنند.

■ جلسه هفتم	
۱- ارزشیابی از فعالیت های درس	۲۰ دقیقه
۲- بخوان و بیندیش	۳۰ دقیقه

برای آموزش «بخوان و بیندیش» به مطالبی که در فصل اول بیان شد، مراجعه کنید. توضیحی درباره «همه چیز را همگان دانند»: دانای مطلق خداست. علم انسان در هر حدی که باشد، باز هم ناقص و اندک است و انسان عاقل، کسی است که همیشه در طلب علم و دانش باشد و آموخته ها را لطف الهی بداند. از طرفی این مثل به مشورت گرفتن از دیگران هم تأکید می کند.

کاربرد: این مثل را در مورد کسی به کار می برند که ادعای دانش و فهم دارد و خود را در همه علوم، آگاه می داند. با این جمله، به او می فهمانند که کسی نیست که همه چیز یعنی همه نادانسته ها را بداند. دانای آشکار و نهان همه چیز، فقط خدای حکیم و علیم است.

■ جلسه هشتم	
فعالیت های نوشتاری (۳): نگارش	۵۰ دقیقه

نگارش: تبدیل شعر به نثر ساده

در نثر یا نوشته غیر شعری، هدف نویسنده، ایجاد ارتباط و رساندن پیام است. اما در شعر، افزون بر این، تأثیر و لذت و زیبایی آفرینی هم یک هدف است. بر این اساس،

نثر از پیچیدگی‌های کمتری برخوردار است و مخاطب زودتر به پیام آن می‌رسد، ولی در شعر، مخاطب تلاش می‌کند که در عین به دست آوردن پیام، از آن لذت ببرد. در نثر، نویسنده مجبور نیست از صنایع بدیع و بیان و عناصر زیبایی آفرین استفاده کند. اما در شعر، شاعر ناچار است کلام خود را با صنایع در هم آمیزد.

نثر، پیرو هنجارهای زبانی و قواعد دستوری است. هر واژه در سخن یا نوشته، جای مشخص دارد، اما در شعر، شاعر، خود را پیرو و تسلیم هنجارهای زبانی و قواعد دستوری نمی‌کند؛ بلکه گریز می‌زند و خود را از این قید و بند می‌رهاند. شاعر با در هم ریختن شکل دستوری کلام، به آن صورت شعری می‌بخشد. لذا در تبدیل شعر به نثر ساده، باید به این ویژگی زبان شعری توجه داشته باشیم و خود را پیرو ساختار زبان شعر نسازیم. البته، گفتن این مباحث فقط و فقط برای آگاهی آموزگاران محترم است و هیچ نیازی به طرح این گونه مطالب علمی در کلاس دانش‌آموزان دوره ابتدایی نیست. دانش‌آموزان از طریق تمرین و تکرار خواهند توانست این مهارت را کسب کنند که شعرهای ساده را به نوشته‌های عادی تبدیل کنند و این کار تنها با جابه‌جا کردن برخی از واژه‌ها امکان‌پذیر است و این کار هم یک دست‌ورزی و فعالیت نگارشی است.

■ جلسه نهم	
حکایت	۵۰ دقیقه

توضیحی درباره حکایت «جوان و راهزن»: این حکایت با ضرب‌المثل «راستی راه نجات است»، همخوانی و تناسب محتوایی دارد.

کاربرد: این مثل بر سفارش به درستکاری و راستی و ارزش آن در زندگی، تأکید دارد و به معنای این است که این خصلت، باعث رستگاری و عاقبت به خیر شدن انسان می‌شود.

ضرب المثل های مشابه :

- اگر خواهی از هر دو سر، آبروی همه راستی کن، همه راست گوی.
- راست باش و مدار از کس بیم.
- اگر راستی، کارت را آراستی.
- راستی کن که به منزل نرسد، کج رفتار.
- راستی کن که راستان رستند.

■ جلسه دهم	
املا	۵۰ دقیقه

املا

بر پایه تجربه های املایی از آموزه های پیشینی، آموزش این زنگ هم تداوم خواهد داشت.

■ جلسه یازدهم	
جمع بندی آموخته ها از صفحه هنر و سرگرمی	۵۰ دقیقه

در اینجا هم آموخته های دروس گذشته، به کار خواهد آمد و با تلاش شما چرخه آموزش و یادگیری آموزه های این کتاب و کلاس، به فرجام نیکویی خواهد انجامید. ان شاء الله تعالی.

نیایش

■ اهداف

- ۱- آشنایی با مولوی به عنوان یکی از مفاخر ادب فارسی
- ۲- تقویت امیدواری به لطف پروردگار
- ۳- تلطیف روحیه دانش آموز
- ۴- توجه به پایان خوب به عنوان یک اصل زیبا در انتهای هر نوشته ای
- ۵- آشنایی با سنت پسندیده نیایش و شکرگزاری پروردگار.

■ آموزش

■ جلسه اول

آموزش درس	۵۰ دقیقه
-----------	----------

روش‌های پیشنهادی تدریس

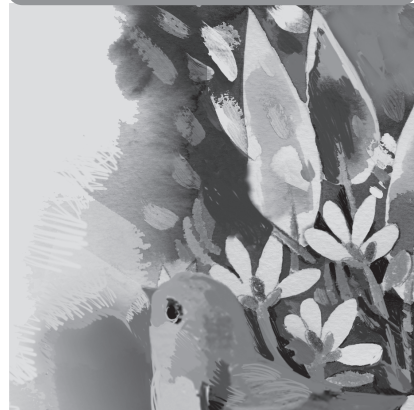
صامت خوانی، جمع خوانی، روش تدریس اعضای گروه.
به سبب اینکه صفحه نیايش، آخرين برگ سفرنامه آموزش و يکي از روزهای آخر مدرسه و سال تحصیلی است بنابراین یک پایان جذاب، می‌تواند بهترین خاطره برای دانش‌آموزان و تقویت ارتباط با خدا باشد.

شعر و مناجات این صفحه از مولوی انتخاب شده است. مولوی در قسمت شعر مناجات را از ویژگی‌های همه موجودات دانسته است و شاخه‌های درختان را به منزله دست دعای آنان دیده است که با مضمون قسمت دوم که مناجات است سازگار است. این شعر و متن باید با لحن زیبا و عارفانه خوانده شود تا بر روی دانش‌آموزان تأثیرگذار باشد.

پیوست (متن های شنیداری)

ویژگی متن های داستانی برای درک شنیداری

این متن ها باید درک شنیداری
دانش آموزان را در دو جهت زیر تقویت
کنند :

الف) محتوایی

ب) خرده مهارت های آوایی

این قصه ها باید بتوانند زمینه های تشخیص گونه های لحنی،
تکیه، مکث، درنگ و ... را در دانش آموزان تقویت کنند، به گونه ای
که با تغییر شخصیت ها، تغییر لحن ها را تشخیص دهند.
همچنین، متن های انتخابی خیلی طولانی نباشند. از نظر آوایی
ویژگی هایی داشته باشند. متن ها خنثی و یکنواخت نباشند. در حین
خوانش، خواننده باید ایستگاه های آوایی را رعایت کند.

طبقه‌بندی پرسش‌ها از نظر سطوح

ادراکی

۱- پرسش‌ها، میزان دقت دانش‌آموزان به جزئیات را

بسنجند؛

۲- دانش‌آموزان سیر رویدادهای داستان را تشخیص دهند؛

۳- موجب سنجش حافظه شنیداری باشند؛

۴- دانش‌آموزان بتوانند شخصیت‌های داستان را تشخیص دهند؛

۵- دانش‌آموزان بتوانند مکان و زمان موجود در متن را تشخیص دهند؛

۶- دانش‌آموزان بتوانند متن را تفسیر کنند.

داستان‌های شنیداری در فارسی پنجم :

• کرم شب‌تاب (۱)

• پرواز روباه (۲)

• صدای سکه (۳)

دو داستان اختیاری برای کار بیشتر :

• راز

• دو برادر

درس چهارم : فعالیت گوش کن و بگو

کرم شب‌تاب

گروهی میمون در کوهی زندگی می‌کردند. یک شب، باد سردی شروع به وزیدن کرد. میمون‌های بیچاره، به اطراف می‌دویدند و به دنبال جایی گرم می‌گشتند. در این هنگام چشمشان به کرم شب‌تابی افتاد که در کنار درختی پناه گرفته بود. میمون‌ها خیال کردند که آن کرم، آتش است. هیزم بر روی آن گذاشته بودند و فوت می‌کردند تا آتش درست کنند.

مرغی بر روی یکی از شاخه‌های درخت
 نشسته بود و کار بیهوده میمون‌ها را تماشا می‌کرد. به
 آنها گفت: «این آتش نیست که هیزم روی آن گذاشته‌اید!». ولی میمون‌ها اصلاً توجهی به حرف‌های او نمی‌کردند.
 در همین هنگام، مرد مسافری از کنار آن درخت می‌گذشت.
 به مرغ گفت: «بیهوده خودت را خسته نکن. حرف‌های تو در گوش این گروه
 فرو نمی‌رود. نصیحت کردن این میمون‌ها مثل پنهان کردن شکر در زیر آب و امتحان کردن
 شمشیر بر روی سنگ است».
 مرغ به حرف‌های مرد مسافر توجهی نکرد. از درخت پایین آمد و نزدیک میمون‌ها
 رفت و گفت: «این [مکت] آتش [مکت] نیست!»
 میمون‌ها که از دست مرغ کلافه شده بودند، او را گرفتند و پرهایش را کردند.
 * از کتاب «کلیله و دمنه»، بازنویسی مریم شریف رضویان، با اندکی تغییر

درس نهم : فعالیت گوش کن و بگو پرواز روباه

حکایت کرده‌اند در زمان‌های خیلی خیلی قدیم که هنوز اتوبوس اختراع نشده بود، روزی کلاغ و دارکوب و روباهی سوار هواپیما شدند تا از سمرقند به بخارا سفر کنند.

این سه دوست، خیلی اهل شوخی بودند. آنها با همه چیز و همه کس شوخی می‌کردند و می‌خندیدند. در این سفر، هنگامی که هواپیما اوج گرفت، به یکدیگر گفتند: «بیایید سر به سر مهماندار بگذاریم».

پس اول کلاغ، دکمه‌ای را که بالای سرش بود، فشار داد و چراغش روشن شد، این دکمه مخصوص احضار مهماندار بود. مهماندار آمد و به رسم مهمان‌نوازی گفت: «بفرمایید جناب آقای کلاغ، کاری داشتید؟»

«کلاغ خنده‌ای با قار قار کرد و گفت: نخیر جانم! قاری نداشتم. [بعد از خنده‌ای بلند] یعنی کاری نداشتم. می‌خواستم ببینم این دکمه سالم است یا نه. حالا فهمیدم که سالم است.»

آن‌گاه هر سه نفرشان با هم خندیدند. هواپیما می‌غرید و سینه ابرها را می‌شکافت و به پیش می‌تاخت. اندکی بعد، دارکوب، دکمه احضار را جیز کرد. مهماندار با شتاب آمد و دست بر سینه گفت: «امری بود جناب دارکوب؟».

دارکوب قیافه‌ای شاهانه به خود گرفت و گفت: «نخیر جانم امری نبود. تا اطلاع بعدی لطفاً اندکی سکوت». سپس آن‌چنان خنده‌ای کردند که هواپیما به لرزه درآمد و به شدت تکان خورد. انگار درون یک دست‌انداز یا چاله هوایی افتاد.

این بار هم مهماندار لبخندی آموزشی به ایشان تقدیم کرد و از محضرشان دور شد. سومین دفعه نوبت آقا روباه بود. روباه انگشت دراز خود را بر دکمه مخصوص گذاشت و آن را با تمام توان فشرد. باز همان مهماندار مهربان از راه رسید و با لبخندی

که درونش اندکی خشم نهفته بود، گفت: «جناب روباه کاری بود؟».

روباه خنده‌ای زیریرکی کرد و گفت: «نخیر جانم!

سرکاری بود. البته ببخشید که این شوخی کمی تکراری بود».

مهماندار که این بار از کوره در رفته بود، گفت: «حالا من آن چنان

بلایی بر سرت بیاورم که از هر شوخی جدید و تکراری پشیمان بشوی».

روباه خندید و دست بر کمر گذاشت و گفت: «عجب مزاح بامزه‌ای! مثلاً چه

کارم می‌کنی؟».

مهماندار گردن دراز روباه را گرفت و از صندلی جدایش کرد و کشان‌کشان تا

جلوی در هواپیما برد. روباه ناباورانه گفت: «می‌دانم که تو هم شوخی‌ات گرفته. پس

رهایم کن تا تشریف ببرم پیش دوستانم».

مهماندار کلید به قفل در هواپیما انداخت و دستگیره‌اش را پیچاند و گفت: «حالا

خوب نگاه کن تا ببینی جدی می‌گویم [با حرص و محکم گرفتن گردن روباه] [مکث] یا

شوخی می‌کنم!».

چشم‌های روباه لبریز از اشک شد. انگار شیر سماور را باز کرده باشی. با

گریه‌ای که از او بعید می‌نمود، گفت: «اصلاً سر در نمی‌آورم».

مهماندار [با حرص و خشم] گفت: «از چه چیز سر در نمی‌آوری؟».

روباه گفت: «کلاغ و دارکوب هم با شما این شوخی را کردند؛ اما چرا شما فقط

زورت به من رسیده و می‌خواهی مرا وسط زمین و آسمان پیاده کنی؟».

مهماندار لبخندی زهرآگین زد و گفت: «اصل مطلب همین جاست که تو در

درک آن گیجی! آنان پرنده هستند و در قانون ما هواپیمایی‌ها، [کمی مکث] احترام

پرنده‌ها بسیار واجب است».

روباه نگاهی به دوستانش کرد که بی‌خیال او را تماشا می‌کردند. سپس نالید:

«ولی من شوخی...»

مهماندار گفت : «تو که پرنده نیستی، بیجا می‌کنی در آسمان شوخی می‌کنی. از جلوی چشمانم دور شو!».

و در کمال بی‌رحمی در هواپیما را گشود و او را از هواپیما اخراج کرد.

حالا کاری نداریم که روباه روی سقف یک مرغدانی سقوط کرد و پس از سقوط، خود را تکاند و شکمی از عزا در آورد؛ ولی این حکایت قدیمی چند نتیجه دارد که در پند آموزی آن نباید شک کرد :

نتیجه اخلاقی : اگر پرواز بلد نیستی، در هواپیما مثل بچهٔ آدم بنشین.
نتیجه جنگلی : شوخی با مهماندار هواپیما در آسمان، مثل بازی با دم شیر است.

نتیجه ضرب‌المثلی : کبوتر با کبوتر، باز با باز، کند همجنس با همجنس شوخی!.

✽ از مجموعهٔ داستان «در روزگاری که هنوز پنجشنبه و جمعه اختراع نشده بود»، نوشتهٔ فرهاد حسن‌زاده.

درس چهاردهم : فعالیت گوش کن و بگو صدای سکه

یکی بود یکی نبود، غیر از خدا هیچ کس نبود.

سال‌ها پیش مردی بود که زندگی‌اش از راه هیزم‌شکنی می‌گذشت. او هر روز به جنگل می‌رفت و درخت خشکی را پیدا می‌کرد و آن را می‌شکست. بعد هیزم‌ها را بر دوش می‌گرفت و به بازار می‌برد و می‌فروخت.

یکی از روزها هیزم‌شکن به جنگل رفت و مردی را دید که سایه به سایه او می‌آمد. هیزم‌شکن خیال کرد که آن مرد رهگذر است؛ ولی مرد به راه خود نرفت. هر جا که هیزم‌شکن نشست، او هم نشست. هر جا که او ایستاد، مرد هم ایستاد. هیزم‌شکن حرفی نزد و تَبَر به دست، شروع به شکستن هیزم کرد. عجیب بود که هر وقت هیزم‌شکن ضربه‌ای به درخت خشک می‌زد، مرد می‌گفت: «ها!!!» یعنی از خودش صدای هیزم شکستن در می‌آورد. هیزم‌شکن با خود گفت: «مثل اینکه این مرد دیوانه است. من هیزم می‌شکنم و خسته می‌شوم، او می‌گوید: ها...»

هیزم‌شکن کارش را به آخر رساند. بسته هیزم‌ها را بر دوش گذاشت و راهی شد. به بازار که رسیدند، هیزم‌شکن هیزم‌ها را به چند سکه فروخت و به سوی خانه‌اش به راه افتاد. در این هنگام، مرد بیکار ناگهان مقابل او ایستاد و گفت: «پس مزد من چه می‌شود؟».

— هیزم‌شکن گفت: «کدام مزد؟ مگر تو امروز چه کار کرده‌ای که از من مزد می‌خواهی؟».

— مرد بیکار گفت: «چطور ندیدی؟ هر بار که تو به درخت خشک تبر می‌زدی، من از تِه دل می‌گفتم: ها...»

هیزم‌شکن لبخندی زد و گفت: «باها گفتن که کسی خسته نمی‌شود».

مرد بیکار گفت: «اگر مزد مرا ندهی، از تو نزد قاضی شکایت می‌کنم».

هیزم‌شکن گفت: «برویم پیش قاضی تا بگویم که چقدر کار کرده‌ای».

هر دو نزد قاضی رفتند. قاضی آنچه را که گذشته بود، شنید. بعد رو به هیزم‌شکن کرد و گفت:

«هرچه از فروش هیزم‌ها گرفته‌ای، به من بده».

هیزم‌شکن چند سکه‌ای را که گرفته بود، به قاضی داد.

قاضی سکه‌ها را گرفت، روی زمین ریخت و به مرد بیکار گفت:

«بگو بدانم چه صدایی شنیدی؟» مرد بیکار گفت: «صدای چند سکه».

قاضی گفت: «صدای این سکه‌ها مال توست! آنها را بردار!».

مرد بیکار گفت: «یعنی چه؟ مگر صدا را هم می‌توان به عنوان مزد برداشت، جناب قاضی؟».

قاضی گفت: «کسی که برای هیزم شکستن فقط می‌گوید ها، مزدش می‌شود صدای سکه... برو با صدای سکه‌ها هرچه می‌خواهی بخر و شاد باش!»

در حالی که مرد بیکار و تنبل از تعجب به گوشه‌ای خیره مانده بود، هیزم‌شکن با خوشحالی سکه‌هایش را برداشت و رفت.

✽ از کتاب «روزی بود و روزی نبود»، نوشته محمد میرکیانی

راز (داستان اضافی)

یکی بود، یکی نبود، غیر از خدا هیچ کس نبود. سال‌ها پیش و در روزگار قدیم، امیری زندگی می‌کرد که سرداری دلیر و نامدار داشت.

روزی سردار و امیر از راهی می‌گذشتند. امیر، سردارش را صدا زد و گفت: «اسب تو از چه نژادی است؟»

سردار گفت: «از نژاد تازی است. چابک و بادپا است.»

امیر گفت: «چابکی اسبت را به من هم نشان بده. همراه من بیا تا در بیابان بتازیم.»

امیر و سردار به تنهایی تاخند تا از شهر و مردم آن دور شدند.

سردار پرسید: «ای امیر! درباره اسب من چه می‌گویی؟»

امیر گفت: «من کاری با اسب تو ندارم. تو را به اینجا کشاندم تا دور از چشم دیگران، رازی را با تو در میان بگذارم.»

— چه رازی امیر؟

— من برادری دارم که از او نگرانم.

— چرا امیر؟

— او چشم به قدرت و فرمانروایی من دارد.

— من چه باید بکنم؟

— باید مراقب حال او باشی. هرچه کرد به من بگو!

سردار سری تکان داد و گفت: «چشم ای امیر! من مانند چشم تو هستم. هرچه را که بخواهی می‌بینم.»

روزها گذشتند. سردار برای کاری نزد برادر امیر رفت. برادر امیر با خوشرویی

سردار را کنار خود نشاند. با او از هر دری گفت و شنید. سردار که با برادر امیر، احساس

دوستی کرده بود، گفت: «راستی! هیچ می‌دانی من چشم امیر شهرم؟»

برادر امیر گفت: «خوشا به حال تو! پس تو خیلی چیزها می‌بینی که دیگران نمی‌بینند.»

سردار ناگهان مغرور شد و گفت: «بله

سرورم! امیر شهر حتی تو را با چشم من می‌بیند».

برادر امیر تکانی خورد و گفت: «پس تو سردار بزرگی

شده‌ای!».

سردار گفت: «بله، بسیار بزرگ! امیر شهر، یعنی برادر تو، برای

قدرت و فرمانروایی خود بسیار نگران است».

— چرا؟

— او به من فرمان داده که در هر حال، همچون سایه‌ای به دنبال تو باشم؛ زیرا تو

قصد داری جان او را بگیری.

برادر امیر این را که شنید، بلند خندید و گفت: «برادرم قصد شوخی داشته

است؛ زیرا او بیشتر از من سزاوار فرمانروایی است. از این گذشته، وقتی او امیر شهر

است، مانند آن است که من امیر شهرم. ما دو تن، در حقیقت یک تن هستیم.»

چند سالی گذشت. امیر شهر درگذشت و برادرش به جای او فرمانروا شد.

سردار برای عرض تبریک، خدمت امیر تازه شهر رفت. امیر با دیدن او چهره در هم

کشید و ناراحت شد. سردار پرسید: «چه شده؟ ای امیر! از من گناهی سر زده است؟».

امیر گفت: «به زودی خواهی دانست».

سپس یکی از سربازان را صدا زد و گفت: «تو امروز سردار امیر شهری!».

سردار تعجب کرد و پرسید: «چه شده؟ ای امیر! من خوابم یا بیدار؟».

امیر تازه شهر گفت: «تو بیداری و همه چیز را خوب می‌بینی».

— چرا من دیگر سردار تو نیستم ای امیر؟

— چون زبان تو در اختیار خودت نیست!

— من چه گفته‌ام؟

امیر آهی کشید و گفت: «به یاد می‌آوری روزی را که راز برادرم را با من در

میان گذاشتی؟».

سردار زانوزدو گفت: «بله ای امیر! آنچه گفتم، برای هوشیاری تو بود. این گناه است؟».

امیر سری تکان داد و گفت: «بله، این گناه است. یک گناه بزرگ! وقتی برادرم که آن قدر در حق تو نیکی کرد، از رازداری تو سودی نبرد، من بیرم؟ پس همان طور که راز برادرم را به من گفתי، راز مرا هم به دیگران خواهی گفت!».

سردار بعد از این فرمانِ امیر، به سختی مجازات شد.
* از کتاب «روزی بود و روزی نبود»، نوشتهٔ محمد میرکیانی.

پرسش‌های متن «راز»

- ۱- امیر با چه بهانه‌ای سردارش را به بیرون شهر کشاند؟
- ۲- راز مهمّ امیر چه بود؟
- ۳- امیر چه تقاضایی از سردار کرد؟
- ۴- پس از آنکه سردار با برادر امیر احساس دوستی کرد، به او چه گفت؟
- ۵- چرا سردار، راز امیر را فاش کرد؟
- ۶- برادر امیر در پاسخ به افشای راز سردار، به او چه گفت؟
- ۷- پس از به قدرت رسیدن برادر امیر، چرا او با دیدن سردار ناراحت شد؟
- ۸- در این داستان از چه چیزی به عنوان گناه بزرگ یاد شده است؟
- ۹- امیر در پاسخ به سؤال سردار که گفت «چرا من دیگر سردار تو نیستم»، چه گفت؟
- ۱۰- دربارهٔ تفاوت لحن «امیر» و «سردار» گفت و گو کنید.

دو برادر (داستان اضافی)

در روستایی سرسبز، دو برادر زندگی می‌کردند که هر دو جوانانی قوی و نیرومند بودند. برادر بزرگ‌تر هر روز صبح از کلبه‌اش بیرون می‌آمد و در مزرعه‌اش مشغول کار می‌شد؛ اما با این همه تلاش، به جز مزرعه‌ای کوچک، چیزی نداشت. برادر کوچک‌تر، جوانی درست‌کار بود؛ اما کار در مزرعه را دوست نداشت و همیشه آرزو می‌کرد، لباس‌های گران‌قیمت بپوشد و در قصر پادشاه کار کند. او هر روز

برای دیدن قصر پادشاه به شهر می‌رفت؛ تا اینکه یکی از روزها که پادشاه و همراهانش از قصر خارج می‌شدند، زنبوری اسب پادشاه را نیش زد و حیوان رم کرد.

چیزی نمانده بود که پادشاه از اسب بیفتد.

جوان با دیدن این ماجرا، فوراً خود را به اسب رساند و دهانه او را محکم گرفت تا پادشاه بتواند خود را روی زین نگه دارد. پادشاه که از رفتار پسر جوان خوشش آمده بود، او را تحسین کرد و دستور داد کیسه‌ای پراز زر به او بدهند. سپس به او گفت: «اگر آرزویی داری به من بگو تا برآورده سازم».

جوان که خیلی خوشحال شده بود، گفت: «قربان من روستازاده‌ای هستم. سال‌هاست آرزو دارم در قصر شما کار کنم».

پادشاه گفت: «حال که چنین است می‌توانی از امروز به قصر بیایی و کار خود را شروع کنی.» سپس به یکی از خدمتکاران خود دستور داد تا لباسی مناسب به جوان بدهد. از آن به بعد، او هر شب در قصر نگهبانی می‌داد و روزها نیز به عنوان پیک در خدمت پادشاه بود. برادر کوچک که به آرزویش رسیده بود، با خوشحالی به دیدن برادر بزرگش رفت و به او گفت: «چرا با من به دربار پادشاه نمی‌آیی؟ قول می‌دهم آنجا شغل خوب و پردرآمدی پیدا کنی. مطمئن باش پولی را که برای یک سال کار، در دربار پادشاه به دست می‌آوری، بیشتر از درآمد مزرعه در تمام عمرت خواهد بود». اما برادر بزرگ قبول نکرد و گفت: «من کار در مزرعه را دوست دارم و از درآمدی که دارم راضی هستم». از این دیدار مدت‌ها گذشت و دو برادر کمتر یکدیگر را می‌دیدند.

برادر بزرگ تر با تلاش و پشتکار سعی می‌کرد تا مزرعه‌اش را آبادتر کند. کم‌کم او توانست یکی از بزرگ‌ترین مزرعه‌داران آنجا شود. برادر کوچک تر هم توانست به مقام مهمی در دربار برسد و در میان مردم شهرت فراوانی پیدا کند. به نظر می‌رسید هر دو برادر به هدف خود دست پیدا کرده‌اند.

سال‌ها از این ماجرا گذشت. تا اینکه یک شب زمستانی، در کلبه برادر بزرگ تر به صدا درآمد.

او در را باز کرد و پشت در برادر کوچک
خود را دید در حالی که لباسی پاره به تن داشت و به
شدت می‌لرزید. او برادرش را در آغوش گرفت و به داخل کلبه
برد. سپس با نگرانی از او پرسید: «اینجا چه می‌کنی؟».

برادر کوچک‌تر با خجالت گفت: «من به خاطر اطاعت از امر پادشاه
بسیار محبوب او بودم؛ اما امروز ناخواسته در اجرای فرمانش کوتاهی کردم. پادشاه هم
به خشم آمد و دستور داد مرا از قصر بیرون کنند و به من گفت دیگر به آنجا برنگردم».
برادر بزرگ‌تر با ناراحتی سرش را تکان داد و گفت: «باید خدا را شکر کنیم که
ماجرای در همین‌جا تمام شد. در غیر این صورت ممکن بود جانم را نیز از دست بدهی!
کمی استراحت کن و هر وقت حالت خوب شد، با من به مزرعه بیا تا با تلاش خودمان و یاری
خداوند، روزی خود را به دست آوریم».

✽ از مجموعه داستان‌های گلستان و بوستان برای کودکان و نوجوانان، بازآفرینی
مظفر جهانگیری

پرسش‌های متن «دو برادر»

- ۱- دو برادر در کجا زندگی می‌کردند؟
- ۲- برادر کوچک‌تر به برادر بزرگ‌تر چه پیشنهادی داد؟
- ۳- چرا برادر بزرگ‌تر پیشنهاد برادر کوچک‌تر را نپذیرفت؟
- ۴- چرا پادشاه برادر کوچک‌تر را به قصر برد؟
- ۵- چرا پادشاه برادر کوچک‌تر را از قصر بیرون کرد؟
- ۶- چرا برادر بزرگ‌تر گفت: باید خدا را شکر کنی؟
- ۷- این داستان با کدام یک از ضرب‌المثل‌های زیر ارتباطی ندارد؟
الف) نابرده رنج، گنج میسر نمی‌شود.
ب) نان خود خوردن و نشستن، به که کمر زرین بستن و به خدمت ایستادن.
پ) تربیت نااهل را چون گردکان بر گنبد است.
ت) گنج خواهی، در طلب رنجی بیر.

منابع

— آقازاده، محرم و فضل، رخساره،
 راهنمای آموزش در کلاس‌های چند
 پایه، انتشارات آیت، تهران، ۱۳۸۴.
 — اکبری شلدره، فریدون؛
 قاسم‌پورمقدم، حسین؛ علیزاده،
 فاطمه‌صغری، روش‌های نوین یاددهی—
 یادگیری، انتشارات فرتاب، تهران، چاپ
 سوم، ۱۳۸۹.

— اکبری شلدره، فریدون؛ کجانی
 حصاری، حجت و خاتمی، رضا، مبانی خواندن در زبان فارسی،
 انتشارات لوح زرین، تهران، ۱۳۹۱.
 — برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، وزارت
 آموزش و پرورش، چاپ ۱۳۹۱.
 — جهانگیری، مظفر، بازآفرینی مجموعه داستان‌های
 گلستان و بوستان برای کودکان و نوجوانان، ناشر مؤسسه
 فرهنگی— هنری طاهر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.
 — حسن زاده، فرهاد، در روزگاری که هنوز پنجشنبه و
 جمعه اختراع نشده بود، (مجموعه داستان)، مؤسسه انتشارات
 چرخ و فلک، تهران، چاپ ششم، ۱۳۹۱.
 — حسنی، محمد؛ احمدی، حسین، ارزشیابی توصیفی،
 الگویی نو در ارزشیابی تحصیلی، انتشارات مدرسه، تهران، ۱۳۸۴.

- حمزه بیگی، طیبه و همکاران، راهنمای معلم در ارزشیابی توصیفی، اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۴.
- خوش خلق، ایرج، اصول و راهنمای عملی آموزش گام به گام ساخت و تهیه آزمون عملکردی، انتشارات زنده اندیشان، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۱.
- شریف رضویان، مریم، مجموعه داستان های «کلیله و دمنه»، ناشر مؤسسه فرهنگی – هنری طاهر، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۷.
- شقاقی، ویدا، مبانی صرف، انتشارات سمت، تهران، چاپ اول، ۱۳۸۶.
- صفوی، کوروش، درآمدی بر معنی شناسی، انتشارات سوره مهر، تهران، ۱۳۸۳.
- قاسم پور مقدم، حسین: اکبری شلدره، فریدون؛ شاه آبادی، نادره؛ واسو جویباری، علی؛ راهنمای معلم علوم و فنون ادبی (۱)، شرکت چاپ و نشر کتاب های درسی ایران، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۵.
- کتاب فارسی و نگارش پایه پنجم، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۴۰۲.
- کتاب معلم (راهنمای تدریس) فارسی چهارم دبستان، ناشر اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۳.
- کریمی، عبدالعظیم و همکاران، مجموعه داستان ها و سؤال های پرلز ۲۰۰۱ و ۲۰۰۶، وزارت آموزش و پرورش، چاپ ۱۳۸۸.
- مبانی نظری تحوّل در نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی جمهوری اسلامی ایران (شامل فلسفه تربیت، فلسفه تربیت رسمی و عمومی، رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران)، مصوّب شورای عالی انقلاب فرهنگی و وزارت آموزش و پرورش، چاپ آذر ماه ۱۳۹۰.
- مشکوة الدّینی، مهدی، دستور زبان فارسی، واژگان و پیوندهای ساختی، تهران، انتشارات سمت، ۱۳۸۸.
- میرکیانی، محمّد، روزی بود و روزی نبود، مجموعه سه جلدی، انتشارات محراب قلم، چاپ هفتم، تهران، ۱۳۸۷.

